

diagnosi

Dones i cotitularitat a les explotacions agràries catalanes

projecte
rudona

informació, orientació i formació per al
foment de l'ocupació de les dones rurals

2008

Fundació del
Món Rural

Generalitat
de Catalunya

Unió Europea
Fons Social Europeu

Fundació del
Món Rural

© **Fundació del Món Rural**

Av. Prat de la Riba, 27 altell 1^a

25008 Lleida

Tel. 973 229360 / Fax. 973 229365

www.fmr.cat

Diagnosi descriptiva realitzada per:

Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG

Serveis Científicotècnics

Universitat de Lleida

INDEX

Índex de gràfics	4
1 Introducció.....	5
1.1 Justificació de l'objecte d'estudi.....	5
1.2 Objectius	8
1.3 Metodologia	8
1.4 Resultats i destinataris.....	10
2 DIAGNOSI DESCRIPTIVA. Titularitat i cotitularitat de les explotacions agràries catalanes	12
2.1 INTRODUCCIÓ.....	13
2.1.1 Algunes definicions bàsiques.....	14
2.1.1.1 Definicions jurídiques	14
2.1.1.2 Definicions referents a l'àmbit de la Seguretat Social	18
2.1.2 Indicadors introductoris.....	21
2.1.2.1 Piràmide d'edats del sector agrari a Catalunya.....	21
2.1.2.2 Mitjana d'edat al sector agrari per sexe (2000-2007).....	22
2.1.2.3 Evolució de l'estructura de les explotacions agràries.....	23
2.2 MARC EUROPEU, MARC ESPANYOL.....	25
2.2.1 Dones titulars i caps d'explotació. Europa i Espanya (2005).....	26
2.2.2 Dones titulars a les diferents Comunitats Autònomes.	27
2.3 DONES TITULARS I COTITULARS DE LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES PRIORITÀRIES.....	29
2.3.1 Aspectes introductoris.....	29
2.3.1.1 Les EAP: explotacions agràries prioritàries.....	29
2.3.1.2 Dades de la DUN. La declaració única agrària	31
2.3.2 Titulars i cotitulars d'EAP . Diferències territorials?	33
2.3.2.1 Dones titulars i caps d'explotació.....	39
2.3.2.2 Edat i territori.....	47
2.4 MÀ D'OBRA FEMENINA AL CAMP	51
2.4.1 Evolució de l'afiliació al règim especial agrari de la Seguretat Social (REASS) i al règim especial de treballadors/es autònoms/es (RETA) davant el desenvolupament normatiu.....	51
2.4.2 Mà d'obra femenina a les explotacions agràries. Tendències	55
2.4.3 Afiliació a la Seguretat Social.....	60
2.4.4 Quotes de pensions actuals.....	75
2.5 DIVERSIFICACIÓ DE L'ACTIVITAT AGRÀRIA.....	76
2.5.1 Establiments de turisme rural.....	76
2.5.2 Artesania alimentària	85
2.6 MODERNITZACIÓ I INCORPORACIÓ JOVES (DONES).....	87
2.7 ALGUNES CONSIDERACIONS	91

3	Anàlisi de la normativa i propostes	92
3.1	Normativa vigent amb incidència	92
3.1.1	Normativa europea.....	92
3.1.2	Normativa espanyola	95
3.1.2.1	Projecte de Reial Decret pel qual es pretén regular la titularitat compartida en el sector agrari d'octubre de 2007.....	96
3.1.2.2	Experiències autonòmiques en la legislació de la cotitularitat o titularitat compartida.....	98
4	DRET CIVIL. Marc normatiu amb incidència i propostes.	99
4.1	Introducció	99
4.2	Com regular la cotitularitat a Catalunya?	99
4.2.1	Per què la regulació a Catalunya?	99
4.2.2	Implicacions del dret de successions en la cotitularitat.....	100
4.2.3	Per què regular aquesta figura?.....	100
4.2.4	Catalunya pot regular la cotitularitat?.....	100
4.2.5	Què passa en cas de divorci, separació judicial o nul·litat?.....	101
4.2.6	Definicions.....	101
4.3	Propostes de configuració. Persona física, comunitat de béns i formes societàries.....	102
4.3.1	Explotació agrària com a persona física	102
4.3.2	Explotació agrària com a comunitat de béns i sota formes societàries ..	103
4.3.2.1	L'explotació agrària configurada com una comunitat de béns	103
4.3.2.2	L'explotació agrària configurada com una societat civil particular ..	105
4.3.2.3	L'explotació agrària configurada com una societat agrària de transformació	108
5	SEGURETAT SOCIAL. Marc normatiu amb incidència i propostes. .	108
5.1	Introducció	108
5.2	Inicis històrics de la Seguretat Social. Implicacions per a les dones agricultores	109
5.3	Particularitats d'aquest marc normatiu.....	110
5.4	Finançament del règim especial agrari de la Seguretat Social.....	113
5.5	La necessitat d'un règim nou, just i racional	114
5.6	Les aportacions de la Llei 18/2007	116
6	PROPOSTES DE MILLORA	119
6.1	Població diana	120
6.2	Propostes conjuntes. L'escenari més favorable	122
6.3	Mesures	124
7	ANNEX de TAULES.....	126
8	Índex de taules de l'Annex.....	126

Índex de gràfics

GRÀFIC 1 Piràmide d'edats del sector agrari a Catalunya	21
GRÀFIC 2 Indicador de la mitjana d'edat al sector agrari per sexe (2000-2007).....	22
GRÀFIC 3 Evolució de la superfície mitjana de les explotacions (1999-2005)	23
GRÀFIC 4 Evolució de la titularitat i la mà d'obra en les explotacions agràries (1999-2005)	24
GRÀFIC 5 Percentatge de dones caps d'explotació als diferents països de la UE. Comparativa amb Espanya (2005).....	26
GRÀFIC 6 Percentatge de dones titulars a les diferents comunitats autònomes. Comparativa amb Catalunya.....	27
GRÀFIC 7 Percentatge de dones titulars sobre el total de titulars d'explotacions agràries a les diferents comunitats autònomes (2005).....	28
GRÀFIC 8 Declaració única agrària (DUN 2007). Sol·licituds 2007 i declaracions actives.....	31
GRÀFIC 9 Titulars d'explotacions agràries prioritàries 2008. Persones físiques. Volum, distribució per sexes i percentatge de dones	33
GRÀFIC 10 Titulars d'explotacions agràries prioritàries 2008. Representants de persones jurídiques. Volum, distribució per sexes i percentatge de dones representants de persones jurídiques.....	35
GRÀFIC 11 Percentatge de titulars comarcals sobre el conjunt de Catalunya	38
GRÀFIC 12 Percentatge de titulars cap d'explotació comarcals sobre el conjunt de Catalunya	39
GRÀFIC 13 Titulars i caps d'explotació per comarca.....	40
GRÀFIC 14 Dones titulars o cotitulars d'explotació agrària prioritària per cada 1.000 dones.....	42
GRÀFIC 15 Dones cotitulars d'explotació agrària prioritària per cada 1.000 dones	43
GRÀFIC 16 Percentatge de dones cotitulars d'EAP sobre total de titulars i cotitulars	45
GRÀFIC 17 Edat mitjana de dones cotitulars d'explotació agrària prioritària.....	48
GRÀFIC 18 Edat mitjana de dones titulars d'explotació agrària prioritària	49
GRÀFIC 19 Evolució de l'afiliació al règim especial agrari per compte propi a Espanya (1960-2007)	51
GRÀFIC 20 Evolució de l'afiliació al REASS per compte propi i RETA agrari a Catalunya (1998-2007)....	53
GRÀFIC 21 Piràmide d'edats de les pageses afiliades al REASS (2007)	54
GRÀFIC 22 Mà d'obra a les explotacions agràries (1989 i 1999) a Catalunya	55
GRÀFIC 23 Distribució percentual dels/de les treballadors/es del sector agrari per trams d'edat. Homes i dones 2000-2007.....	57
GRÀFIC 24 Assalariats/des agraris/àries per sexe.....	58
GRÀFIC 25 Distribució del treball a les explotacions agràries catalanes.....	59
GRÀFIC 26 Afiliats/des a activitats agroalimentàries i al sector agrari a Catalunya (2000 i 2007) per sexe	61
GRÀFIC 27 Afiliació als règims general i d'autònoms de la Seguretat Social per part del sector agrari i de transformació agrària. Comparativa per vegueries (desembre 2007).....	62
GRÀFIC 28 Dimensió del sector agrari i de transformació agrària. N. de treballadors/es afiliats/des al règim general. Àmbit metropolità i resta de Catalunya	64
GRÀFIC 29 Mitjana de dones afiliades al règim agrari (1999-2007) per edats.....	66
GRÀFIC 30 Afiliats/des al règim especial agrari (REASS) per compte d'altri. Volums per sexe i percentatge de dones (desembre 2007).....	68
GRÀFIC 31 Afiliats/des al règim especial agrari (REASS) per compte propi. Volums per sexe i percentatge de dones (desembre 2007).....	70
GRÀFIC 32 Afiliades al règim especial agrari (REASS) per compte d'altri. Variació entre el desembre de 2007 i el juny de 2008.....	73
GRÀFIC 33 Afiliades al règim especial de treballadors/es autònoms/es (RETA). * Variació entre el desembre de 2007 i el juny de 2008.....	74
GRÀFIC 34. Establiments de turisme rural. Dades comarcals desagregades per sexe.	77
GRÀFIC 35. Volum de places segons sexe del titular de l'allotjament de turisme rural.....	79
GRÀFIC 36 Percentatge de dones titulars d'explotacions de turisme rural	80
GRÀFIC 37 Percentatge de dones titulars d'establiments de turisme rural vinculats a explotació agrària. 82	
GRÀFIC 38. Percentatge de dones titulars d'establiments de turisme rural no vinculats a explotació agrària.....	83

1 Introducció

1.1 Justificació de l'objecte d'estudi

El projecte *Rudona. Informació, orientació i formació per al foment de l'ocupació de les dones rurals* abraça les 33 comarques rurals de Catalunya, segons el Programa de Desenvolupament Rural de Catalunya 2007-2013, amb la diversitat territorial com a eix d'intervenció específica.

Les accions se situen, entre altres, en el marc del manteniment de l'activitat agrària i la dinamització de les comunitats rurals i es plantegen a partir de la sostenibilitat i l'equilibri territorial, i actuen, per tant, sobre el risc de despoblament i les zones especialment vulnerables per les seves característiques geogràfiques i naturals, socials i econòmiques. En aquest marc, les dones del món rural suposen **l'eix vertebrador de la societat rural, garantia d'equilibri territorial i arrelament**. No obstant això, quan parlem de dones rurals i ocupació estem parlant d'una **doble vulnerabilitat**: ser dona i ser-ho al món rural.

Les necessitats de les dones rurals en l'àmbit comarcal es van detectar en la diagnosi i el treball de camp sobre la realitat sociolaboral de les dones rurals a Catalunya (Rudona 2007). Amb aquesta base, el projecte es desenvolupa en funció de la singularitat de la variable territori, el sector econòmic predominant a nivell comarcal, la dotació i adequació dels serveis bàsics a nivell comarcal, els patrons de mobilitat, infraestructures de la xarxa de transport i transport públic i les noves tecnologies de la informació i la comunicació, de la construcció social de gènere en aquest context, així com els diferents perfils de les dones beneficiàries del projecte.

Dins de les múltiples activitats professionals i empresarials del món rural català, **l'activitat agrària, de forma directa, i les activitats indirectes que se'n deriven** (artesanía, transformació, comercialització), gaudeixen d'un pes estratègic més elevat per a la dinamització econòmica i l'arrelament al territori. Aquest, però, és, alhora, un sector que comprèn uns dèficits molt importants quant a la incorporació, el manteniment i/o la promoció de les dones al mercat laboral, i més concretament a l'explotació agrària.

Alhora, segons les dades d'afiliació a la **Seguretat Social**, amb data 31 de desembre de 2007, el nombre de treballadors/es agraris/àries afiliats/des era de 31.635, en què 8.427 eren dones (un 26,6%), la major part (un 28,8%) incloses dins del règim especial agrari de la Seguretat Social (**REASS**), molt més que les que estaven inscrites en el règim especial dels/de les treballadors/es autònoms/es (**RETA**) (23,1%).

El grau d'envelliment dels/de les treballadors/es agraris/es presenta grans diferències per raó de sexe: 2/3 parts de la població activa agrària femenina supera els 50 anys d'edat. La situació és especialment greu dins el REASS, on el percentatge d'afiliades de més de 50 anys arriba al 72,8%.

Aquestes dades ens confirmen la **subrepresentació de les dones en el sector agrari**. Cal estudiar les causes de les barreres que tenen les dones del món rural en la incorporació, el manteniment i la promoció laboral en el sector agrari i abordar-les de forma acurada, integral i en clau rural, tenint en compte totes les variables que hi incideixen:

Per quins motius les dones tenen serioses dificultats d'incorporació jurídica formal a l'explotació agrària? Quin ha estat el seu estatus històric? Com ha evolucionat aquesta regulació fins avui? Quines variables culturals hi incideixen? I, finalment, què podem fer per incentivar aquesta participació i, alhora, assegurar i millorar les mínimes quotes de protecció social per a aquestes dones?

La situació de les dones que han treballat i treballen al sector agrari sota l'estatus de "**col-laboradores**"¹ a les explotacions agràries ha suposat un greuge històric pel que fa a protecció social i prestacions, en matèria fiscal, formativa, empresarial i personal. Aquesta omissió jurídica implica una manca de reconeixement explícit a un dels papers cabdals per al desenvolupament rural, així com també una manca de reconeixement a la seva contribució, no només a l'activitat agrària de l'explotació familiar, sinó també a tot el sector.

¹ Aquella dona que realitza de forma directa i personal l'activitat agrària a l'explotació familiar del seu marit o parella¹. Participa indirectament dels guanys de l'explotació que sustenta la família i no té responsabilitats derivades de la direcció o gestió de l'explotació.

En termes estadístics, ara coneixem les titulars, però no aquestes col·laboradores. Les dades oficials sobre el nombre de dones rurals de què disposem són del cens agrari del 1999.

La regulació de la figura jurídica de la **cotitularitat** i de la **titularitat compartida** ha de servir, a la pràctica, per a visibilitzar aquestes dones i ha de comportar, també, l'inici d'altres modificacions en la legislació civil i fiscal que reconeixeran la nova realitat en les explotacions agràries i deixaran veure molts casos de desprotecció.

En l'àmbit estatal, aproximadament un 71% de titulars són homes, tot i que són moltes les dones que n'assumeixen part de la responsabilitat, ja sigui sota fórmules societàries o sota la fórmula de *col·laboradora*. A Catalunya, les dones titulars suposen un 19,02% sobre el total, al darrere de la majoria de comunitats autònomes. Cal esbrinar, qualitativament, el perfil d'aquestes dones i si ho són per dèficit o per iniciativa. Cal esbrinar, també, quines peculiaritats té el cas català i, a partir d'aquí, quina és la millor fórmula.

Paral·lelament a aquesta situació jurídica, no hem d'oblidar altres dimensions significatives en aquest àmbit: és important analitzar quines són les ocupacions complementàries de l'explotació agrària amb més projecció (com ara el **turisme rural i l'artesanía alimentària**), que suposen oportunitats quant a la incorporació formal de les dones. Alhora, és interessant analitzar quina tendència de forma jurídica estan prenent les **noves incorporacions de dones joves** al sector agrari i, al mateix temps, saber què està passant actualment amb les **pensions de les més grans**.

Per tant, l'objectiu d'aquest treball és analitzar i fer propostes vers aquest **escenari favorable**, des del vessant estadístic, des de l'àmbit de la Seguretat Social i des de l'àmbit del dret, i dotar a les mateixes dones rurals, a l'Administració i als agents socials del territori, un decàleg de propostes que potenciarien la incorporació de les dones a l'explotació agrària.

1.2 Objectius

Objectiu general

Detectar la realitat catalana de la titularitat i cotitularitat de les dones a les explotacions agràries i ramaderes i proposar mesures per cobrir les necessitats, des de l'òptica del Dret civil i de la Seguretat Social.

Objectius específics

1. **Detectar la realitat** de la titularitat i la cotitularitat femenina de les explotacions agràries a Catalunya, les característiques socioeconòmiques i els perfils de les treballadores del sector agrari que cotitzen a la Seguretat Social i de les que no ho fan.
2. **Analitzar el cas d'explotacions amb activitats complementàries** (turisme rural i artesania alimentària).
3. **Elaborar material** informatiu, informe tècnic descriptiu i targetó divulgatiu pedagògic amb els continguts més significatius de la diagnosi i de la proposta final conjunta.
4. **Difondre l'informe tècnic** i el marc normatiu a través del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural, del Departament de Treball i d'Organitzacions Professionals Agràries i el **targetó divulgatiu** a través de les associacions de dones i altres agents socials.

1.3 Metodologia

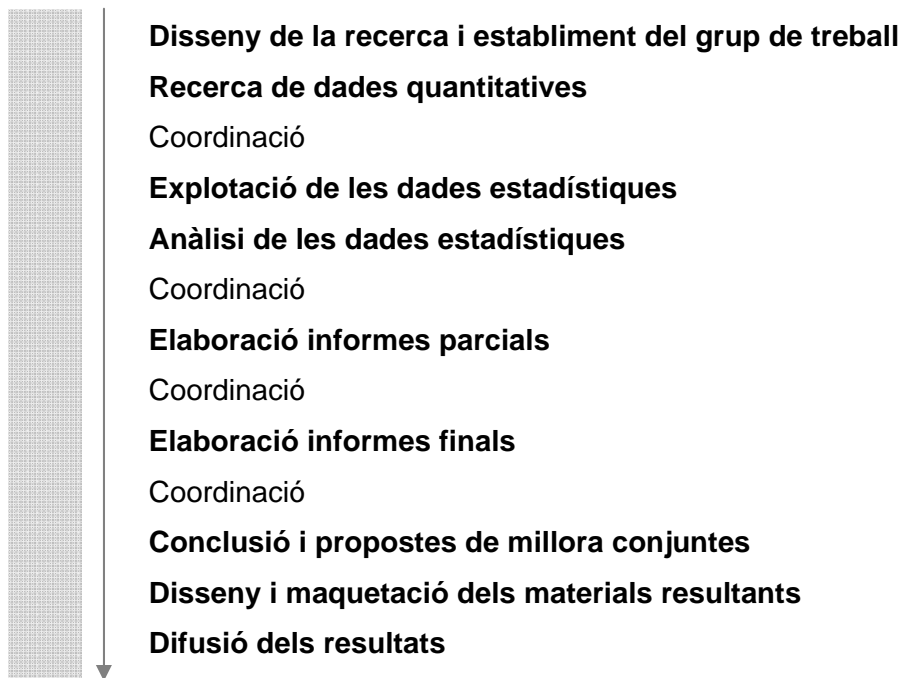
La metodologia de la recerca s'ha centrat en la constitució d'un **grup d'experts** on s'ha aportat continguts i estratègies en funció del rol i l'especialitat de cada component, amb un *feedback* constant a través de reunions de treball. El grup el van configurar, a més de les entitats impulsores del projecte, experts externs del camp de l'estadística, el Dret civil i la Seguretat Social.

Ha estat l'òrgan coordinador de la planificació, l'estratègia d'anàlisi i la difusió dels continguts.

Equip del projecte de recerca

- **Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la Universitat de Lleida.**
Josep Ramon Mòdol, Montse Guerrero.
- **Dr. Antoni Vaquer Aloy.** Catedràtic de Dret civil de la Universitat de Lleida.
- **Andrés Cosials.** Investigador novell de Dret Civil de la Universitat de Lleida.
- **Felip Domènech Costafreda.** Responsable delegat de la Comissió Permanent Nacional de la Unió de Pagesos en Aigua, Autònoms i Seguretat Social.
- **FMR (Àrea de Sociologi).** **Funcions:** *coordinació.*
- **FMAC.**

Temporalització de les accions durant el 2008

1.4 Resultats i destinataris

Resultats

Els resultats d'aquesta acció de recerca emmarcada en el projecte *Rudona 2008* són tres:

1. Diagnosi completa

Hi constarà tota la informació del projecte a partir de la qual s'extrauran dos formats de material informatiu i de difusió dels resultats obtinguts.

2. Informe tècnic

* *Format: informe editat.*

- Introducció i justificació de l'objecte d'estudi.
- Caracterització estadística i comparada.
- Descripció del marc normatiu del Dret civil amb incidència en la figura jurídica de les dones en l'explotació agrària.
- Propostes de millora.
- Descripció del marc normatiu de la Seguretat Social amb incidència en la figura jurídica de les dones en l'explotació agrària i en el mercat de treball agrari.
- Propostes de millora.
- Conclusió conjunta (escenari desitjable).

3. Targetó divulgatiu

* *Format: catàleg desplegable de 4 cossos.*

- Definicions.
- Caracterització estadística. Mapa/es comarcal/s de Catalunya.
- Marc legal del dret civil. Implicacions per a les dones del sector agrari.
- Marc legal de la Seguretat Social. Implicacions per a les dones del sector agrari.
- Propostes de millora, de constitució i d'afiliació.

Destinatariis

La difusió del material es durà a terme a través de diferents formats i de diferents destinataris:

material	difusió	destinatariis
Informe tècnic	Enviament correu postal	Administració, Agents socials, Sindicats Professionals Agraris, Associacions de dones.
Targetó divulgatiu	Enviament correu postal	Associacions de dones, Sindicats Professionals Agraris i Obriers, Patronal, Serveis territorials del DAR i del Departament de Treball, SOC, TGSS.
Diagnosi completa. Informe tècnic i targetó divulgatiu.	www.rudona.cat	Xarxa Internet
Contingut de la recerca (per al 2009)	Tallers de formació	Dones del món rural

2 DIAGNOSI DESCRIPTIVA. Titularitat i cotitularitat de les explotacions agràries catalanes

**Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG
Serveis Científicotècnics
Universitat de Lleida**

2.1 INTRODUCCIÓ

Aquest document és fruit del tractament i l'anàlisi de les dades estadístiques disponibles en matèria d'explotacions agràries en l'àmbit català, espanyol i europeu.

Principalment, s'han emprat dades del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural, especialment les dades sobre les explotacions agràries prioritàries (2007 i 2008), que són les que presentaven un nivell de detall territorial millor i un desfasament temporal menor.

També s'han emprat dades de l'Institut Nacional d'Estadística (INE) i de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat), com ara el cens agrari de 1999 i l'enquesta sobre l'estructura de les explotacions agràries fins a la seva darrera actualització, el 2007. Igualment, s'han emprat dades de l'Eurostat per a l'àmbit europeu.

Tot i això, cal fer èmfasi en les poques dades existents. Aquest factor és especialment important pel que fa a la manca de dades desagregades per sexe, fet que condiciona un estudi com aquest, basat en la perspectiva de gènere.

Sobre això, almenys hi ha l'esperança que les coses canviïn en un termini de temps curt per permetre una millor anàlisi per gèneres, tant de l'activitat agrària com de la resta de variables socioeconòmiques.

La nova normativa sobre dades estadístiques per aplicar tant per l'INE (Ordre PRE/525/2005, de 7 de març) dóna publicitat a l'acord del Consell de Ministres pel qual s'adopten mesures per afavorir la igualtat entre dones i homes. La Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, que fins i tot a la seva pàgina web fa una declaració d'intencions en aquest sentit²; com en el cas d'Idescat (Resolució ASC/437/2007, de 5 de febrer, per la qual es dóna publicitat a l'Acord de Govern, de 14 de març de 2006, relatiu a la producció i el desenvolupament d'estadístiques desagregades per sexes).

---

² "Uno de los grandes objetivos de nuestra sociedad es conseguir la igualdad entre hombres y mujeres en los planos social y económico. La estadística es, sin duda alguna, un punto de referencia necesario para clarificar la situación actual al respecto y su evolución a lo largo del tiempo. Por ello, el INE ha creado este apartado específico en el que se reúnen algunos de los indicadores más relevantes. El INE tiene una larga tradición de difusión de los datos de sus encuestas y estadísticas desglosados por la variable sexo; sin embargo, la presentación de estos resultados bajo un epígrafe común facilitará a los usuarios el acceso a esta información. Esto permitirá valorar la participación de la mujer en los diferentes ámbitos sociales, conocer mejor la realidad social y económica de nuestro país y adoptar medidas para favorecer la igualdad entre ambos sexos. Al mismo tiempo, esta iniciativa responde a la demanda internacional de

Altres problemes detectats han estat la manca de criteris estadístics homogeneïtzats, així com la manca d'informació específica sobre cotitularitat, en bona part, de les fonts estadístiques consultades.

Un altre escull difícil de superar ha estat la manca de dades actualitzades. Cal tenir en compte, a tall d'exemple, que en el cas de la font que ens hauria estat més útil per a la tasca endegada, com és ara el cens agrari, la seva darrera actualització és de 1999. Així doncs, convindria, un cop es tinguessin les dades actualitzades del proper cens, previst per al 2009, fer una revisió de les dades de l'estudi.

2.1.1 Algunes definicions bàsiques

2.1.1.1 Definicions jurídiques

Per tal de seguir de manera profitosa el contingut del següent informe, es fa necessària la definició d'una sèrie de conceptes clau en l'àmbit de les explotacions agràries. Encara que aquest treball està dirigit a l'estudi de la situació de les dones a les explotacions agràries de Catalunya, els conceptes que definirem a continuació són aplicables amb independència del sexe de les persones.

Propietària.- Aquella dona que té legalment el dret més ampli sobre uns determinats béns³, de manera que en pot disposar, decidir el seu destí econòmic, gaudir-ne i obtenir tots els fruits i usar-los o constituir sobre la seva propietat altres drets reals menors (com ara usdefruits, servituds, etc.)⁴. El dret de propietat, tanmateix, no és il·limitat, sinó que aquestes facultats s'hauran d'exercir d'acord amb la funció social i les restriccions⁵ que estableix la llei.

Explotació agrària.- Conjunt de béns i drets que constitueixen una unitat tecnicoeconòmica i estan organitzats empresarialment per realitzar una activitat agrària dins del mercat.

---

mejorar las estadísticas de género propuesta por la Plataforma para la Acción de Pekín. El INE tiene el compromiso de fomentar este enfoque en su producción estadística.

³ En aquest cas, seria sobre l'explotació agrària, com una universalitat. Encara que al Registre de la Propietat es pot inscriure tota l'explotació sota un mateix full registral, hi haurà tants drets de propietat com béns integrin l'explotació.

⁴ Cf. article 541-1 del Codi Civil de Catalunya (CCCat). 1. La propietat adquirida legalment atorga als titulars el dret a usar de forma plena els béns que en constitueixen l'objecte i a gaudir-ne i disposar-ne. 2. Els propietaris conserven les facultats residuals que no s'han atribuït a terceres persones per llei o per títol.

⁵ L'article 541-2 CCCat fa referència a aquest concepte, a diferència d'altres textos que utilitzen la paraula *limitacions*.

Explotació agrària prioritària.- Aquell conjunt de béns i drets que permet l'ocupació, almenys, d'una unitat de treball agrari i la rendibilitat que se n'obté no és inferior al 35% ni superior al 120% de la renda de referència. A més a més, el seu titular ha de reunir una sèrie de requisits subjectius⁶.

Titular de l'explotació agrària.- La llei⁷ la defineix com aquella persona física⁸ o jurídica⁹ que exerceix l'activitat agrària organitzant els béns i els drets que integren l'explotació¹⁰, mitjançant criteris empresarials i assumint-ne les responsabilitats civils, socials i fiscals de les decisions.

Cotitular.- Persona que comparteix amb una altra¹¹ l'organització empresarial d'una explotació agrària i n'assumeix, de forma solidària o mancomunada —segons com es configuri la cotitularitat—, les responsabilitats derivades d'aquesta gestió.

Agricultor/a professional.- Aquella persona física que, tot i que és titular o cotitular d'una explotació agrària, té, almenys, el 50% de la seva renda total d'activitats agràries o d'altres de complementàries i requereix un volum de treball d'almenys una unitat de treball anual (UTA)¹². La renda directa procedent de la seva explotació¹³ no pot ser mai inferior al 25% de la total.

Titular d'una explotació agrària prioritària.- Aquell agricultor professional, major d'edat, que no té 65 anys o més, que posseeix un nivell suficient de capacitació teòrica i pràctica agrària¹⁴. Ha d'estar donat d'alta al règim especial de treballadors/es per

⁶ Ser agricultor professional, d'acord amb l'article 2.5, Llei 19/1995, és posseir un nivell de capacitació agrària suficient per a la determinació de la qual es conjugaran criteris de formació lectiva i experiència professional; haver complert els 18 anys i no tenir-ne més de 65; estar donat d'alta al règim especial de treballadors/es per compte propi, secció agrària, i residir a la comarca on radiqui l'explotació o en una de limítrofa. Si el cònjuge del titular accedeix a la titularitat de l'explotació no farà falta que reuneixi aquests requisits.

⁷ L'article 2.4 de la Llei Estatal 19/1995, de modernització de les explotacions agràries, regula legalment aquesta definició.

⁸ És aquell ésser que integra l'espècie humana, susceptible d'adquirir drets i contraure obligacions des del moment del seu naixement.

⁹ Entitat a la qual la llei atorga personalitat jurídica pròpia per adquirir béns i drets, defensar-los, transmetre'ls i obligar-se davant tercers per a la realització d'una finalitat o d'un interès col·lectiu.

¹⁰ No és necessari que tots els béns de l'explotació siguin propis del titular, ho poden ser de tercers, mitjançant contractes de conreu o del mateix cònjuge o parella de fet, per exemple.

¹¹ En el cas que aquí s'estudia, normalment l'altra persona serà el cònjuge o la parella de fet; no obstant això, pot ser que la cotitularitat recaigui sobre més persones, per exemple, tres germans.

¹² La definició legal d'agricultor professional va ser modificada a l'LMEA per la disposició final primera de la Llei 45/2007, de 13 de desembre, pel desenvolupament sostenible del medi rural. La legislació anterior únicament requeria el compliment del requisit de dedicar més de la meitat del temps de treball complet de l'agricultor a realitzar les tasques agràries, ramaderes o forestals.

¹³ Això implica que aquesta situació jurídica no pot recaure sobre un treballador/a per compte d'altri, però sí sobre un cotitular.

¹⁴ L'article 1 del Decret 97/1997, de 15 d'abril, pel qual s'estableixen determinats criteris d'aplicació de la Llei 19/1995, de 4 de juliol, de modernització de les explotacions agràries, estableix quins són els supòsits per entendre que posseeix capacitació agrària suficient: "a) Haver cursat estudis agraris, com a mínim del nivell de formació professional agrària de primer grau; b) Haver superat les proves de capatassa agrària; c) Haver exercit l'activitat agrària un mínim de 5 anys, que s'acredita mitjançant la constatació de la data d'afiliació al règim corresponent de la Seguretat Social; d) Acreditar, respecte als anys que no s'ha exercit l'activitat agrària, l'assistència a cursos o seminaris de perfeccionament tecnològic

compte propi¹⁵ i residir a la mateixa comarca o en una de limítrofa d'on se situa l'explotació¹⁶.

Cotitular d'una explotació agrària prioritària.- Cònjuge d'un/a titular d'explotació agrària prioritària. Aquesta persona no fa falta que compleixi cap requisit subjectiu dels establerts pel seu/per la seva cònjuge¹⁷.

Treballador/a per compte d'altri.- Aquella persona que voluntàriament presta els seus serveis de forma retribuïda dins de l'àmbit organitzatiu i sota la direcció d'una altra persona, física o jurídica¹⁸.

Col·laboradora.- Aquella dona que realitza, de forma directa i personal, l'activitat agrària a l'explotació familiar del seu marit o parella¹⁹. Participa indirectament dels guanys de l'explotació que sustenta la família i no té responsabilitats derivades de la direcció o gestió de l'explotació.

Cap d'explotació agrària.- Aquella persona que té els coneixements necessaris per gestionar una explotació agrària intensiva²⁰ i que és responsable de les seves decisions tècniques.

i empresarial agrari amb una durada mínima de 25 hores lectives per cada any, fins a completar els 5 anys que estableix l'apartat anterior. 1.2 Els majors de 40 anys que exerceixin o vulguin exercir l'activitat agrària i no puguin justificar el requisit esmentat a l'apartat c) han de formalitzar l'alta al règim corresponent de la Seguretat Social i comprometre's a adquirir, en el termini de 2 anys, respecte als anys que manquin per arribar als 5 anys establerts, la formació necessària mitjançant l'assistència a cursos de perfeccionament tecnològic i empresarial agrari amb una durada mínima de 25 hores lectives per cada any que manqui fins a completar, en hores lectives, de formació el termini esmentat. 1.3 Els cursos que es realitzin per completar l'experiència professional els ha d'homologar el Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, d'acord amb el que preveuen les ordres de 25 de gener de 1991 i de 9 de juliol de 1993."

¹⁵ La Llei 19/1995 preveu, en l'article 4.1.d, que també s'ha de complir el requisit amb l'afiliació al règim especial agrari de la Seguretat Social. No obstant això, aquest règim va desaparèixer en virtut de la Llei 18/2007, de 4 de juliol, que va integrar els/les treballadors/es per compte propi del règim especial agrari de la Seguretat Social al règim especial de la Seguretat Social dels/ de les treballadors/es per compte propi o autònoms/es.

¹⁶ L'organització comarcal és l'establerta per la comunitat autònoma; en el cas de Catalunya, per la Llei 6/1987, de 4 d'abril, de l'organització comarcal de Catalunya. Si la comarca on se situa l'explotació és limítrofa d'una altra comunitat autònoma, s'ha de seguir el que disposa la seva normativa interna. A l'Aragó, la Llei 10/1993, de 4 de novembre, de comarcalització de l'Aragó; i al País Valencià, com que no hi ha cap llei en aquest sentit, s'ha de tenir en compte la comarcalització agrària establerta al cens agrari de l'Institut Nacional d'Estadística. Un cas especial seria el d'aquell gironí o aquella gironina que resideix en una població de la Catalunya Nord. França no divideix el seu territori en comarques. L'antiga província del Rosselló (Catalunya Nord) avui està integrada per tres *arrondissements*: Perpinyà, Prades i Ceret. No obstant això, la Generalitat de Catalunya pot exceptuar aquest requisit en supòsits de força major o estat de necessitat quan ho consideri oportú.

¹⁷ S'ha d'anotar que l'article 4.2 de la Llei 19/1995 només parla "[e]n cas de matrimoni". Així, una parella de fet no podria ser cotitular d'una explotació agrària d'aquest tipus. No obstant això, la recent modificació dels règims agraris de la Seguretat Social estableix que, en aquest marc, les referències al cònjuge s'entendran fetes, també, a la parella de fet establerta. Vid. disposició addicional segona de la Llei 18/2007.

¹⁸ Cf. article 1.1 del Reial Decret Legislatiu 1/1995, de 24 de març, pel que s'aprova el text refós de la Llei de l'Estatut dels/de les treballadors/es. La disposició addicional tercera de la Llei 18/2007 permet, al titular d'una explotació agrària, contractar els/les fills/es menors de 30 anys com a treballadors/es per compte d'altri, sense cotització a la contingència de l'atur.

¹⁹ La llei permet que les dones o la parella de fet cotitzi a la Seguretat Social dins del règim especial d'autònoms/es, sempre que sigui considerada treballadora per compte propi (article 3 del text refós de la Llei 38/1966, de 31 de maig, i de la Llei 41/1970, de 22 de desembre, aprovat per Decret 2123/1971, de 23 de juliol).

²⁰ Es requereix un volum relatiu de negoci o treball en una explotació agrària. Normalment aquesta situació es dona en aquelles explotacions intensives, ja que són les que tenen major rendibilitat econòmica i es poden permetre la

La Generalitat de Catalunya inclou aquesta situació dins del catàleg de professions. Per ser cap d'explotació agrària es requereix un aprenentatge i uns coneixements suficients per dirigir l'explotació. Així, dins del cicles formatius de grau mitjà, la Generalitat inclou el de *Tècnic/a en explotacions agràries intensives* i estableix com a primera sortida professional²¹ la de cap d'explotació agrària²².

Conreador/a personal i directe.- Aquest concepte, que s'utilitza en el marc de la legislació de contractes de conreu vigent a Catalunya (Llei 1/2008, de 20 de febrer), es refereix a la persona física²³ que, sola o amb la col·laboració de persones amb qui hi conviu o, si no hi ha convivència, de descendents o d'ascendents, duu a terme, efectivament, l'activitat agrària i assumeix els riscos de l'explotació si el 50% de la seva renda total s'obté d'activitats agràries o d'altres de complementàries, sempre que la part de la renda procedent directament de l'activitat agrària efectuada a la seva explotació no sigui inferior al 25% de la seva renda total i el temps de treball dedicat a activitats agràries o complementàries sigui superior a la meitat del seu temps de treball total, sense perjudici que pugui contractar personal auxiliar.

Donació.- Aquell acte pel qual els donants disposen, a títol gratuït, d'un bé a favor dels donataris, els quals l'adquireixen si l'accepten en vida d'aquells.

Agermanament.- Institució pròpia del dret de Tortosa²⁴, també anomenada pacte de mig per mig, que es pacta en capítols matrimonials abans o després de contreure matrimoni.

La comunitat inclou tots els béns que tinguin els/les cònjuges en el moment de casar-se o de convenir el pacte d'agermanament, els que adquireixin per qualsevol títol mentre el matrimoni subsisteixi i els guanys o lucre de tota mena que obtinguin durant la unió. Qualsevol dels/de les cònjuges pot exigir sempre que en la inscripció dels béns o dels drets adquirits per l'altre es faci constar que formen part de l'agermanament.

---

contractació d'una persona especialitzada, ja sigui amb formació professional o amb estudis universitaris. A la majoria de petites i mitjanes explotacions agràries, s'encarrega d'aquest lloc de treball el/la titular de l'explotació agrària.

²¹ Encara que en la pràctica les empreses agroalimentàries cerquen per a aquest lloc de treball enginyers/es tècnics/ques o superiors agraris/àries.

²² <http://www.gencat.cat/canaleducacio/estudiaracatalunya/site/FormacioProfessional/GrauMitja/71.html> (consultat el 2 de juliol de 2008).

²³ També poden tenir la condició de conreador directe i personal les societats agràries de transformació, les comunitats de béns, les cooperatives o seccions de cooperativa de producció agrària i les societats civils, mercantils i laborals, per al conreu de què es tracti, sempre que incloguin en llur objecte social finalitats de caràcter agrari i que la majoria de drets de vot correspongui a les persones físiques que siguin conreadors/es directes i personals. Així com les administracions públiques i llurs empreses i entitats vinculades arrendatàries de finques rústiques i les associacions i les fundacions sense ànim de lucre arrendatàries de terres agràries en contracte d'arrendament de custòdia del territori. Cf. art. 6 Llei 1/2008, de 20 de febrer, de contractes de conreu.

²⁴ Cf. article 64 del Codi de Família (CF).

Finalment, cal assenyalar que l'administració de la comunitat correspon a ambdós/ambdues cònjuges.

Règim econòmic de comunitat de béns.- El règim de comunitat de béns català²⁵ consisteix en el fet que tots els béns dels/de les cònjuges esdevenen comuns. És a dir, els béns que posseïen abans de casar-se passen a ser propietat dels dos i els guanys o beneficis obtinguts per qualsevol dels/de les cònjuges els són atribuïts per meitat, llevat que es pacti una altra cosa en els capítols matrimonials.

Aquest règim es diferencia de l'agermanament en el fet que fa una menció expressa a l'existència de béns privatis per part dels/de les cònjuges: aquells als quals s'atribueixi aquesta condició en capítols; els adquirits per donació, herència o llegat; les quantitats procedents d'indemnitzacions per danys morals, i els necessaris per a l'exercici de la professió, la roba i els objectes d'ús personal que no siguin d'un valor extraordinari, entre d'altres²⁶. La regulació catalana del règim de comunitat no és totalment coincident amb la del règim de *gananciales* que conté el Codi Civil i que és el règim econòmic legal del matrimoni als territoris de veïnatge civil comú.

Comunitat de béns.- És aquell contracte, verbal o escrit, en el qual queda reflectit que la propietat d'un determinat bé o béns pertanyen a més d'una persona (els comuners).

Societat civil.- És aquell contracte mitjançant el qual dues o més persones s'obliguen a posar en comú un capital (diners, béns o indústria) amb la finalitat de repartir entre tots els guanys que es produeixin.

2.1.1.2 Definicions referents a l'àmbit de la Seguretat Social

Afiliació.- Acte administratiu que suposa la incorporació al sistema de la Seguretat Social sense perjudici de les altes i les baixes als diferents règims que la integren. L'afiliació és vitalícia i obligatòria, independentment del seu sexe, estat civil i professió, per als espanyols que resideixin a Espanya i els estrangers que hi resideixin o es troben legalment al país. A més a més, cal que duguin a terme la seva activitat al territori nacional i siguin treballadors/es per compte d'altri, treballadors/es per compte propi majors d'edat (siguin o no titulars d'empreses individuals o familiars),

²⁵ Article 66 i ss. del Codi de Família.

²⁶ El Codi de Família fa referència, també, als adquirits amb clàusula reversional o gravats de restitució fideïcomissària o als adquirits per subrogació real d'altres béns privatis.

socis/sòcies treballadors/es de cooperatives de treball associat, estudiants i funcionaris/àries públics/ques, civils i militars.

Cotització.- Tècnica de finançament dels sistemes de la Seguretat Social que es concreta amb l'aportació econòmica dels subjectes obligats per la realització d'una activitat professional. Són responsables del compliment de l'obligació de cotitzar i del pagament de la resta de recursos de la Seguretat Social les persones físiques o jurídiques o entitats sense personalitat que determinin les normes especials de cada règim. També hauran de contribuir amb el pagament de la quota totes aquelles persones que resultin responsables solidàries, subsidiàries o successores per causa de mort dels anteriors.

L'aportació econòmica es denomina **quota** i és la quantia resultant d'aplicar a la base de cotització (conjunt de remuneracions percebudes pel/per la treballador/a) un determinat tipus o percentatge.

Prestació.- Recurs, econòmic o de serveis, mitjançant el qual el sistema de la Seguretat Social fa front a les situacions de necessitat que la Llei General de la Seguretat Social considera protegides (l'assistència sanitària, la recuperació professional, les situacions d'incapacitat temporal, la maternitat, el risc d'embaràs, la mort i la supervivència, la invalidesa, la jubilació, l'atur...).

Règim especial agrari (REASS).- Aquest règim aglutinava aquelles persones que treballaven en activitats agràries, forestals i ramaderes, així com aquells/es titulars de petites explotacions que les cultivessin directament i personalment. No obstant això, amb l'entrada en vigor de la Llei 18/2007, de 4 de juliol, els/les treballadors/es per compte propi del REASS es van integrar al règim especial de la Seguretat Social dels treballadors/es per compte propi o autònoms/es (RETA).

REASS per compte d'altri.- El règim especial agrari de la Seguretat Social per compte d'altri inclou els/les treballadors/es majors de 16 anys, fixos/es o eventuais, que reuneixin les condicions establertes pel reglament del REASS. Dins dels/de les treballadors/es compresos/es en aquest règim trobem, a banda dels/de les treballadors/es fixos/es i eventuais del camp, els/les pastors/es, els/les guardes rurals i d'acotaments de caça que vigilen el bestiar o les explotacions agràries, els/les treballadors/es ocupats/des del reg, de les tasques de neteja i d'esbrossar les sèquies

i els braçals destinades exclusivament a l'aprofitament de l'aigua per les explotacions, entre altres.

La normativa exclou expressament d'aquest règim els/les mecànics/ques i els/les conductors/es de vehicles i maquinària que realitzen serveis per a titulars d'explotacions agràries, els/les operaris/àries d'empreses que apliquen fitosanitaris i el/la cònjuge, descendents, ascendents i altres parents fins al tercer grau, excepte que es demostrï que realment són assalariats.

Règim especial de la Seguretat Social dels treballadors/es per compte propi o autònoms/es (RETA).- Aquest règim inclou aquells/es treballadors/es que realitzin de forma habitual, personal i directa una activitat econòmica a títol lucratiu, sense que estigui vinculat/da mitjançant un contracte de treball, encara que utilitzi el servei remunerat d'altres persones. Es considera, excepte prova en contra, que és treballador/a autònom/a aquell/a titular d'un establiment obert al públic com a propietari/ària, arrendatari/a o usufructuari/ària, entre altres. La Llei 18/2007 inclou, des de l'1 de gener de 2008, els/les treballadors/es per compte propi agraris dins del sistema especial per a treballadors/es per compte propi agraris/àries (SETA).

Sistema especial per a treballadors/es per compte propi agraris/àries.- S'inclouen dins d'aquest sistema els/les treballadors/es per compte propi, majors d'edat, que siguin titulars d'una explotació agrària i obtinguin, almenys, el 50% de la seva renda total mitjançant la realització d'activitats agràries o complementàries, sempre que la part de renda que provingui directament de l'activitat agrària no sigui inferior al 25% de la renda total i el temps de treball dedicat a activitats agràries o complementàries sigui superior a la meitat del temps de treball total.

A més, els rendiments anuals nets obtinguts per cada titular de l'explotació agrària no han de superar la quantia equivalent al 75%, en còmput anual, de la base màxima de cotització establerta pel règim general de la Seguretat Social.

Així mateix, aquest/a treballador/a ha de realitzar les tasques agràries de manera personal i directa, es pot contractar solament dos/dues treballadors/es fixos/es per compte d'altri, o, si es tracta de treballadors/es amb contracte de treball de durada determinada (temporers/es), el nombre total de jornals realitzats no ha de superar els 546 en un any.

El nou sistema estableix la reducció d'un 30% en la cotització per contingències comunes durant cinc anys als/les cònjuges i als/les joves descendents del titular, dedicats a l'activitat agrària, mesura que beneficia principalment les dones, ja que la majoria de conjuges dels titulars ho són.

Si l'explotació agrària està sota el règim de cotitularitat i els/les titulars estan dins del RETA, es podrà contractar un/a treballador/a fix/a o 273 jornals/any més per cada titular addicional que existeixi a l'explotació. En el cas que ambdós/ambdues cònjuges siguin titulars i estiguin adscrits al RETA podran contractar tres treballadors/es fixos/es o contractar temporers/es per un nombre total de jornals de 819.

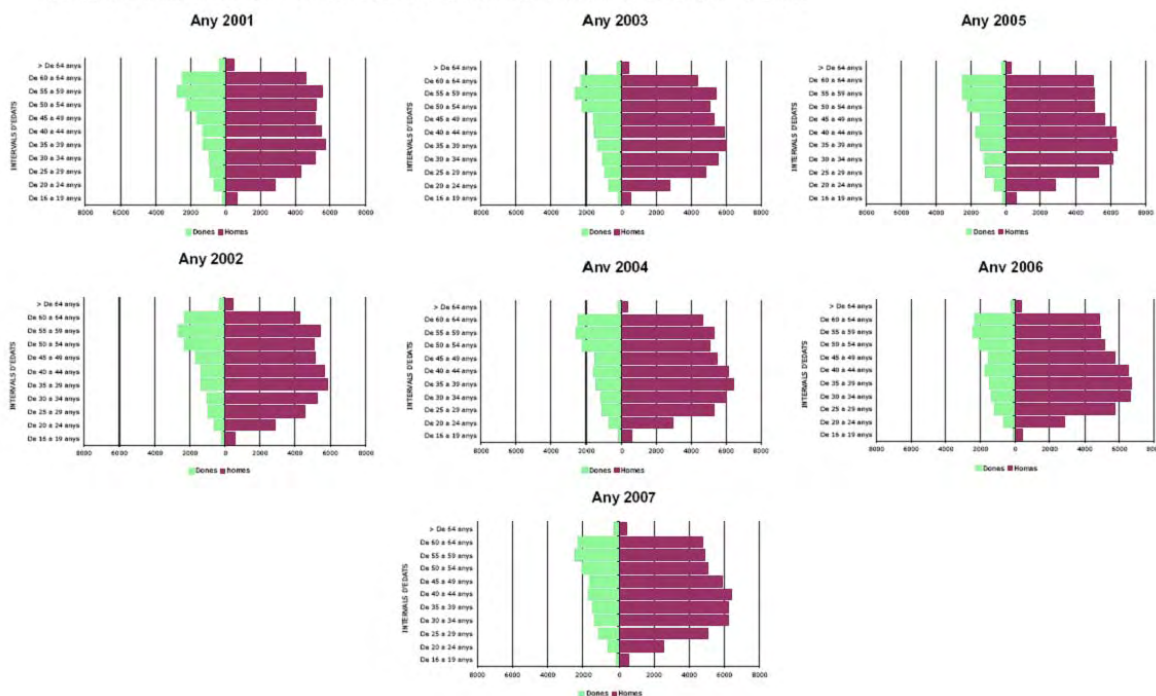
2.1.2 Indicadors introductoris

A tall d'introducció, un parell d'indicadors ens poden ajudar a introduir-nos en la realitat de les dones en el sector agrari català²⁷.

2.1.2.1 Piràmide d'edats del sector agrari a Catalunya

GRÀFIC 1 Piràmide d'edats del sector agrari a Catalunya

PIRÀMIDES D'EDAT AL SECTOR AGRARI A CATALUNYA. PER SEXE. ANYS 2001 AL 2007.

Font: Direcció General de Planificació i Relacions Agràries a partir de dades de la Seguretat Social.

²⁷ S'entén que el terme sector agrari fa referència al conjunt de treballadors/es, indistintament de si són titulars o no de l'explotació agrària, ja sigui agrària, ramadera o de silvicultura.

En el gràfic 1, que representa la **piràmide d'edats del sector agrari de Catalunya del 2001 al 2007**, es poden apreciar, a primer cop d'ull, dos trets destacats:

Les dones encara són una minoria en el sector agrari: per cada dona hi ha 3,2 homes, xifra que ascendeix fins a una proporció d'1 dona per cada 4 homes en la funció de cap d'explotació agrària.

L'envelliment característic de la població agrària es dona de forma més pronunciada entre la població femenina.

2.1.2.2 Mitjana d'edat al sector agrari per sexe (2000-2007)

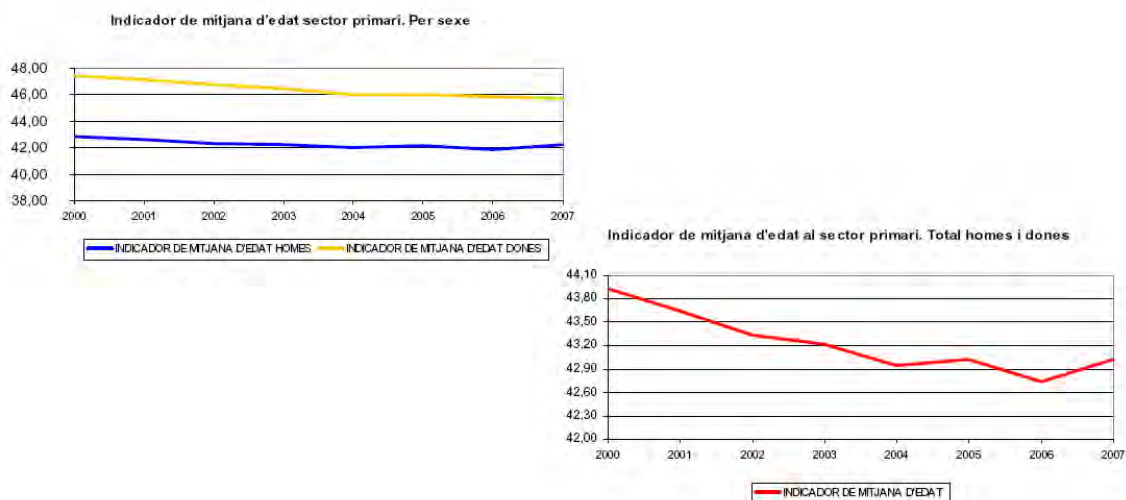
L'altre indicador que ens pot ajudar a acotar les dades anteriors és la **mitjana d'edat dins el sector agrari en funció del sexe per al període 2000-2007**.

GRÀFIC 2 *Indicador de la mitjana d'edat al sector agrari per sexe (2000-2007)*

INDICADOR DE LA MITJANA D'EDAT AL SECTOR AGRARI *. PER SEXE (ANYS 2000-2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
INDICADOR DE MITJANA D'EDAT HOMES	42,87	42,58	42,30	42,24	42,04	42,15	41,86	42,23
INDICADOR DE MITJANA D'EDAT DONES	47,44	47,19	46,82	46,50	46,04	46,04	45,87	45,76
INDICADOR DE MITJANA D'EDAT	43,93	43,64	43,34	43,21	42,94	43,03	42,74	43,03

* Aquest indicador s'elabora per a la població agrària afiliada a la Seguretat Social entre 16 i 64 anys. És la mitjana ponderada dels valors mitjos de cada tram d'edat detallats en el quadre.

Font: Direcció General de Planificació i Relacions Agràries a partir de dades de la Seguretat Social.

Al gràfic 2 podem apreciar com, durant l'esmentat període, s'ha produït un lleuger rejuveniment de l'edat mitjana, que ha passat, en termes generals, de prop de 44 anys a poc més de 43 en el conjunt de Catalunya.

També podem apreciar el que abans indicàvem, que la mitjana d'edat és superior en el cas de les dones (45,76 anys el 2007) que en el dels homes (42,23 anys).

En el vessant positiu, cal assenyalar que la dinàmica de rejuveniment ha estat lleugerament més intensa dins el col·lectiu femení, que ha passat dels 47,44 anys de mitjana l'any 2000 als 45,76 del 2007, amb una reducció de més d'un any i mig durant el període; en canvi, en el cas dels homes, la reducció ha estat de poc més de mig any, fet que pot ser explicat pels fluxos migratoris femenins.

2.1.2.3 Evolució de l'estructura de les explotacions agràries

GRÀFIC 3 Evolució de la superfície mitjana de les explotacions (1999-2005)

Explotacions agràries. 2005, 2003 i 1999.

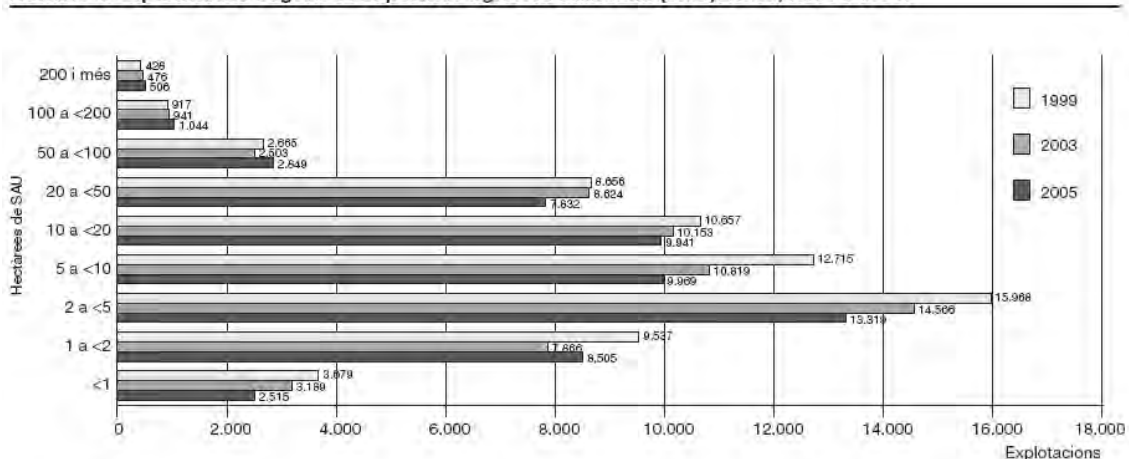
	Explotacions						Evolució 99-05 %	Superfície (ha)						Evolució 99-05 %
	2005	%	2003	%	1999	%		2005	%	2003	%	1999	%	
Explotacions agràries	57.503	100,0	60.436	100,0	67.224	100,0	-14,5	1.926.783	100,0	1.916.525	100,0	1.953.536	100,0	-1,4
Explotacions amb terres	56.899	98,9	59.681	98,8	66.164	98,4	-14,0	1.926.783	100,0	1.916.525	100,0	1.953.536	100,0	-1,4
Explotacions amb SAU ¹	56.481	98,2	59.137	97,9	65.222	97,0	-13,4	1.162.230	60,3	1.148.501	59,9	1.153.432	59,0	0,8
Règim de tinença de la superfície total														
propietat	51.121	..	54.693	..	60.578	..	-15,6	1.231.488	63,9	1.331.443	69,5	1.388.589	71,1	-11,3
arrendament	13.945	..	13.591	..	14.542	..	-4,1	533.743	27,7	469.591	24,5	396.354	20,3	34,7
parceria	2.780	..	2.808	..	4.901	..	-43,3	46.201	2,4	50.159	2,6	81.332	4,2	-43,2
altres	2.072	..	1.153	..	1.943	..	6,6	115.350	6,0	65.332	3,4	87.260	4,5	32,2
Personalitat jurídica de les explotacions														
persona física	52.711	91,7	55.675	92,1	62.366	92,8	-15,5	1.188.651	61,7	1.175.211	61,3	1.254.227	64,2	-5,2
societat mercantil	1.974	3,4	1.922	3,2	1.749	2,6	12,9	142.601	7,4	135.326	7,1	133.213	6,8	7,0
entitat pública	240	0,4	260	0,4	274	0,4	-12,4	390.202	20,3	393.000	20,5	364.704	18,7	7,0
cooperativa de producció	64	0,1	51	0,1	126	0,2	-49,2	7.821	0,4	5.502	0,3	10.426	0,5	-25,0
societat agrària de transformació (SAT)	357	0,6	450	0,7	374	0,6	-4,5	33.830	1,8	34.285	1,8	28.729	1,5	17,8
altres condicions jurídiques	2.158	3,8	2.077	3,4	2.335	3,5	-7,6	163.678	8,5	173.202	9,0	162.238	8,3	0,9
SAU per explotació ²	..	..	..	..	..	..	..	20,2	..	19,0	..	17,2	..	17,8

¹ La superfície agrícola utilitzada (SAU) inclou les terres llaurades i les terres per a pastures permanents.

² Per al total d'explotacions.

.. Dada no procedent.

Nombre d'explotacions segons la superfície agrícola utilitzada (SAU). 2005, 2003 i 1999.

Font: Idescat. Estadística de l'estructura de les explotacions agràries 2005.

Com mostra el gràfic 3, el nombre d'explotacions agràries ha disminuït dràsticament en els darrers anys. Entre el 1999 i el 2005 han deixat d'existir prop del 15% de les explotacions agràries catalanes.

Per contra, la superfície agrària ha experimentat un decrement inferior, ja que en el mateix període només s'ha perdut un 1% de la superfície agrària. La combinació d'aquestes dues dinàmiques ha derivat, al mateix temps, en un increment de la superfície agrària mitjana per explotació, que ha passat de 29,1 hectàrees el 1999 a les 33,5 hectàrees de 2005.

Si detallem una mica més l'anàlisi i estudiem l'evolució de la superfície de les explotacions en trams de grandària, podem apreciar com en l'agricultura catalana continuen predominant les explotacions petites i mitjanes i són relativament escasses les de grans dimensions. Amb tot, durant el període 1999-2005, el descens d'explotacions s'ha concentrat en les explotacions més petites (les que tenen menys de 10 hectàrees han passat de ser el 62,3% al 59,7%), mentre que les grans explotacions han experimentat una evolució positiva (les de més de 100 hectàrees han passat de representar el 2% del total a un 2,7%), fet que ens parla d'un clar procés de concentració de la superfície agrària.

GRÀFIC 4 *Evolució de la titularitat i la mà d'obra en les explotacions agràries (1999-2005)*

Mà d'obra. Nombre d'explotacions i nombre de persones. 2005, 2003 i 1999.

	Explotacions			Evolució 99-05 %	Persones ¹						Evolució 99-05 %
	2005	2003	1999		2005	%	2003	%	1999	%	
Total mà d'obra	57.503	60.436	67.224	-14,5	144.029	100,0	140.407	100,0	129.570	100,0	11,2
a temps complet ²	19.306	20.266	24.616	-21,6	30.315	21,0	32.832	23,4	37.301	28,8	-18,7
Mà d'obra familiar	52.711	55.675	62.366	-15,5	123.595	85,8	122.084	87,0	112.701	87,0	9,7
titulars	52.711	55.675	62.366	-15,5	52.711	36,6	55.675	39,7	62.366	48,1	-15,5
cònjuges	35.806	34.329	22.974	55,9	35.806	24,9	34.329	24,4	22.974	17,7	55,9
altres familiars	23.540	22.323	19.318	21,9	35.078	24,4	32.080	22,8	27.361	21,1	28,2
Mà d'obra assalariada	22.687	24.137	23.779	-4,6	:	:	:	:	:	:	:
fixa	7.579	6.978	7.077	7,1	20.434	14,2	18.323	13,0	16.869	13,0	21,1
eventual	17.818	19.675	19.028	-6,4	:	:	:	:	:	:	:

¹ No inclou les persones assalariades eventuales perquè no hi ha informació disponible.

² Una persona treballa a temps complet quan fa a l'any 228 jornades, o més, de 8 hores.

: Dada no disponible.

Mà d'obra. Unitats de treball any (UTAs). 2005, 2003 i 1999.

	UTAs ¹						Evolució 99-05 %	UTAs / explotació			Evolució 99-05 UTAs/expl.	UTAs / persona			Evolució 99-05 UTAs/pers.
	2005	%	2003	%	1999	%		2005	2003	1999		2005	2003	1999	
Total mà d'obra ²	73.881	100,0	72.253	100,0	71.479	100,0	3,4	1,28	1,20	1,06	0,22	0,51	0,51	0,55	-0,04
Mà d'obra familiar	45.972	62,2	46.470	64,3	49.548	69,3	-7,2	0,87	0,83	0,79	0,08	0,37	0,38	0,44	-0,07
titulars	28.278	38,3	28.632	39,6	33.177	46,4	-14,8	0,54	0,51	0,53	0,00	0,54	0,51	0,53	0,00
cònjuges	8.336	11,3	8.393	11,6	7.953	11,1	4,8	0,23	0,24	0,35	-0,11	0,23	0,24	0,35	-0,11
altres familiars	9.358	12,7	9.445	13,1	8.418	11,8	11,2	0,40	0,42	0,44	-0,04	0,27	0,29	0,31	-0,04
Mà d'obra assalariada	27.909	37,8	25.783	35,7	21.931	30,7	27,3	1,23	1,07	0,92	0,31	:	:	:	:
fixa	17.685	23,9	15.799	21,9	13.763	19,3	28,5	2,33	2,26	1,94	0,39	0,87	0,86	0,82	0,05
eventual	10.225	13,8	9.984	13,8	8.168	11,4	25,2	0,57	0,51	0,43	0,14	:	:	:	:
Mà d'obra d'empreses contractades	2.800	..	1.672	..	1.019	..	174,8	0,12	0,08	0,06	0,06	:	:	:	:

¹ Una UTA equival al treball que fa una persona a temps complet durant un any.

² No inclou la mà d'obra d'empreses contractades.

: Dada no disponible

.. Dada no procedent

Font: Idescat. Estadística de l'estructura de les explotacions agràries 2005.

L'estructura laboral de les explotacions agràries també ha experimentat una important transformació en la darrera dècada. El nombre de titulars ha disminuït un 15,5% en el període de 1999 a 2005, i el volum de treballadors/es a temps complet ha disminuït gairebé un 19%.

Per contra, el nombre de persones que treballen al camp s'ha incrementat, especialment pel que fa als/les cònjuges, que s'incrementen en un 56%, la resta de membres de la unitat familiar (28%) i els/les treballadors/es assalariats/des fixos/es (21%).

Les dades sobre unitats de treball per any (UTA) ens ajuden a acotar aquesta evolució: mentre que els/les titulars d'explotacions disminueixen en gairebé un 15%, el conjunt del treball aportat per mà d'obra assalariada s'incrementa en un 27%. També s'incrementa l'esforç laboral dels/de les cònjuges i altres familiars (un 5 i un 11%, respectivament), tot i que en menor mesura.

L'estructura de l'explotació familiar agrària tradicional ha variat, per tant, amb un menor pes del/de la titular de l'explotació i una major implicació de la força de treball assalariada (especialment remarcable en els/les treballadors/es fixos/es), i de l'aportació, malgrat que sovint no a jornada completa, de la resta de membres de la unitat familiar.

2.2 MARC EUROPEU, MARC ESPANYOL

Encara que no es disposen de dades de "cotitularitat" en els àmbits europeu i espanyol per fer una comparativa acurada en els marcs comunitari i estatal, les dades recollides tant per Eurostat com per l'Institut Nacional d'Estadística (INE) ens donen una radiografia clara de les desigualtats nacionals i regionals pel que fa a la presència de les dones en el sector agrari.

2.2.1 Dones titulars i caps d'explotació. Europa i Espanya (2005)²⁸

GRÀFIC 5 Percentatge de dones caps d'explotació als diferents països de la UE. Comparativa amb Espanya (2005)

País	Total	Dones	% dones
UE 25	9.687,92	2482,93	25,63
Letònia	128,67	60,29	46,86
Lituània	252,95	107,47	42,49
Estònia	27,75	10,26	36,97
Àustria	170,64	58,25	34,14
Polònia	2.476,47	791,61	31,97
Romania	4.256,15	1232,11	28,95
Itàlia	1.728,53	482,91	27,94
Eslovènia	77,17	20,2	26,18
Grècia	833,68	210	25,19
Portugal	323,92	79,54	24,56
Hongria	714,79	169,11	23,66
França	567,14	122,09	21,53
Xipre	45,17	9,64	21,34
Eslovàquia	68,49	13,41	19,58
Espanya	1079,42	205,13	19,00
Regne Unit	286,75	51,73	18,04
Bulgària	534,61	94,52	17,68
República Txeca	42,25	7,07	16,73
Bèlgica	51,54	7,74	15,02
Luxemburg	2,45	0,31	12,65
Noruega	52,95	6,45	12,18
Irlanda	132,67	15,17	11,43
Suècia	75,81	8,65	11,41
Dinamarca	48,27	5,1	10,57
Finlàndia	70,62	7,37	10,44
Alemanya	389,88	33,49	8,59
Malta	11,07	0,91	8,22
Països Baixos	81,83	5,49	6,71

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades Eurostat recollides per l'INE.

²⁸ Vegeu taules 1 i 2 de l'annex per conèixer l'evolució de la mà d'obra i del nombre de caps d'explotació agrària en el context de la Unió Europea.

En el marc europeu, les dades d'Eurostat (vegeu el gràfic 5) situen Espanya per sota de la mitjana de l'Europa dels 25, on el percentatge de dones caps d'explotació superava el 25% del total. En el conjunt de l'Estat, les dones que dirigien una explotació agrària només eren el 19%, molt per sota, per exemple, de les exrepúbliques soviètiques del bàltic (Letònia, Lituània i Estònia), amb valors superiors al 35% de dones cap d'explotació.

En aquest sentit, també són interessants les dades de l'informe d'Eurostat *Agriculture. Main Statistics 2005-2006*, que, en el marc de l'Europa dels 27, situava el percentatge de dones caps d'explotació en el 23%. El mateix estudi xifrava el percentatge de dones cònjuges del cap d'explotació en el 80% del total, el de dones que contribuïen a l'explotació com a altres membres de la família en un 36%, i el de les que hi aportaven mà d'obra assalariada fixa en un 28%.

2.2.2 Dones titulars a les diferents Comunitats Autònomes.²⁹

GRÀFIC 6 *Percentatge de dones titulars a les diferents comunitats autònomes. Comparativa amb Catalunya*

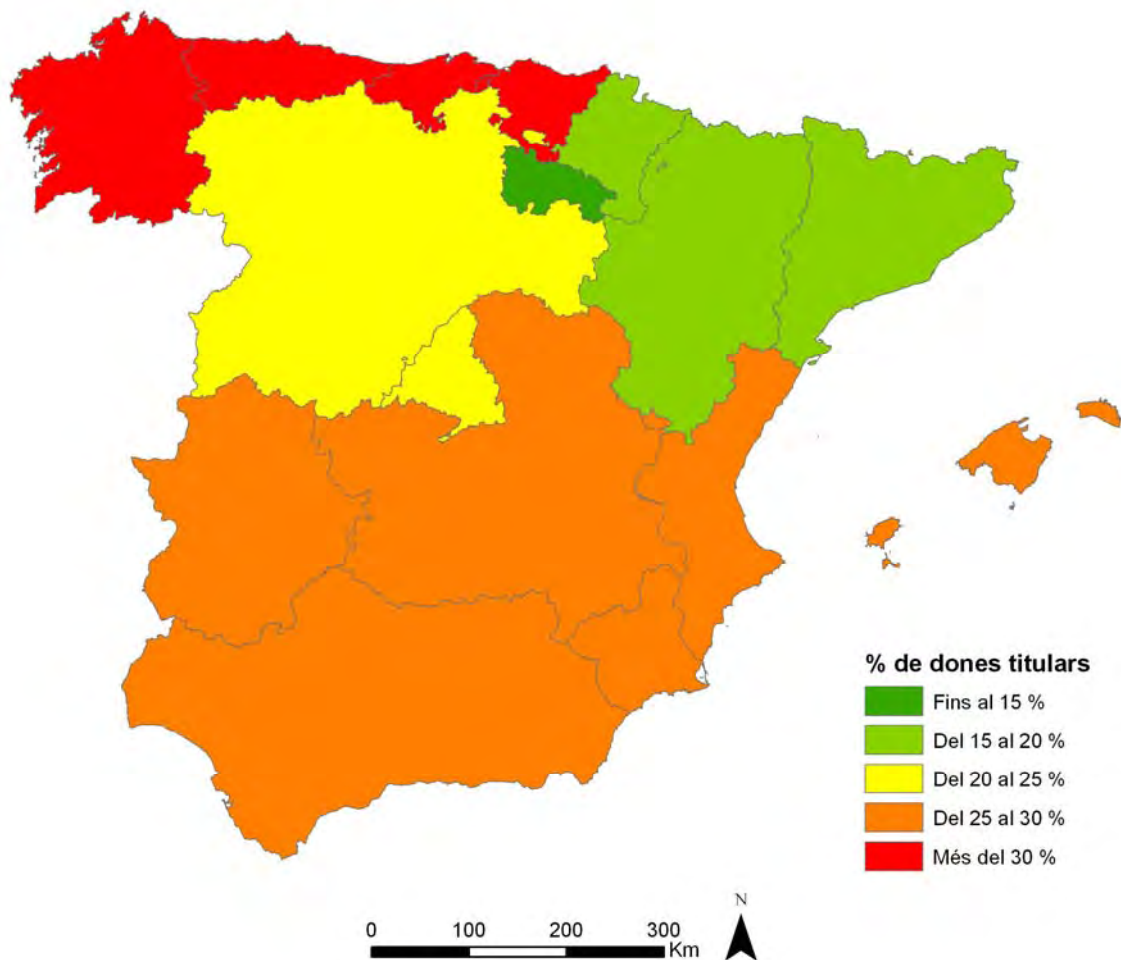
Àrea	2003	2005
Total nacional	27,96	28,49
Galícia	51,96	52,49
Astúries	45,80	46,83
Cantàbria	39,04	40,59
País Basc	29,37	30,26
Illes Balears	29,96	29,17
Andalusia	27,57	28,15
Castella-la Manxa	25,86	27,11
Múrcia	25,78	26,94
Extremadura	26,98	25,97
País Valencià	24,17	25,05
Madrid	23,63	24,07
Castella i Lleó	23,86	23,54
Illes Canàries	20,25	22,10
Catalunya	17,76	19,02
Aragó	17,00	18,54
Navarra	15,08	15,35
La Rioja	17,48	14,73

Font: Enquesta sobre l'estructura de les explotacions agràries, 2003 i 2005, de l'INE.

Si ens fixem en l'àmbit estatal (vegeu els gràfics 6 i 7), hi ha una distribució territorial clarament diferenciada, atès que mentre que les comunitats del nord peninsular (Galícia, Astúries, Cantàbria i el País Basc) superen el 30% de dones titulars d'explotació agrària segons l'enquesta sobre l'estructura de les explotacions agràries de 2005; les autonomies de la vall de l'Ebre (la Rioja, Navarra, Aragó i Catalunya) se situen totes per sota del 20% de titularitat femenina³⁰.

GRÀFIC 7 *Percentatge de dones titulars sobre el total de titulars d'explotacions agràries a les diferents comunitats autònomes (2005).*

Font: Enquesta sobre l'estructura de les explotacions agràries, 2003 i 2005, de l'INE.

²⁹ Per a més informació sobre l'estructura de l'explotació agrària a Espanya i el paper de les dones dins aquesta explotació, consulteu les taules 3 a 9 de l'annex.

³⁰ Vegeu la taula 10 de l'annex per a dades comarcals sobre titularitat en les explotacions agràries catalanes.

2.3 DONES TITULARS I COTITULARS DE LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES PRIORITÀRIES

2.3.1 Aspectes introductoris

2.3.1.1 Les EAP: explotacions agràries prioritàries

En aquest apartat s'analitza en profunditat la distribució territorial de les dones titulars i cotitulars d'explotacions agràries.

La principal font emprada han estat les dades estadístiques sobre explotacions agràries prioritàries per als anys 2007 i 2008 elaborades pel Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural, atès que les fonts que donen informació sobre el conjunt del sector agrari, el cens agrari de 1999 i l'enquesta sobre l'estructura de les explotacions agràries de 2005 aporten dades desfasades en el temps en espera de la seva actualització (cens del 2009).

Una EAP és una explotació agrària que permet l'ocupació, almenys, d'una unitat de treball agrari (UTA) i la rendibilitat que se n'obté no és inferior al 35% ni superior al 120% de la renda de referència. El/la seu/va titular ha de reunir una sèrie de requisits: ser agricultor/a professional (article 2.5 Llei 19/1995), posseir un nivell de capacitació agrària suficient; estar donat/da d'alta al règim especial de treballadors/es per compte propi a la secció Agrària i viure a la comarca on s'ubica l'explotació.

La Llei 19/1995 assenyala que, en el cas de les persones físiques titulars d'EAP que tenen com a cotitulars homes o dones amb el parentiu de cònjuges, aquests/ es poden gaudir dels beneficis que implica la titularitat d'EAP en cas de matrimoni. Per tant, el **cotitular d'una explotació agrària prioritària**, és el cònjuge d'un/a titular d'explotació agrària prioritària. Aquesta persona no fa falta que compleixi cap requisit subjectiu dels establerts pel seu/per la seva cònjuge

Com s'exposa al Decret 97/1997, de 15 d'abril, DOGC número 2374, pel qual s'estableixen determinats criteris d'aplicació de la Llei 19/1995, de 4 de juliol, de modernització de les explotacions agràries, l'objectiu d'aquesta regulació és estimular el desenvolupament de les explotacions agràries a unes dimensions prou significatives per ser competitives, incentivant la formació i professionalització de l'agricultor/a, la incorporació de joves i la conservació del medi ambient.

Atès que moltes explotacions no tenen prou dimensió per poder ser competitives, la Llei 19/1995 utilitza, com a referència bàsica, el concepte d'**explotació agrària prioritària**, ja sigui de caire familiar o cooperatiu, per poder establir línies d'ajudes vers la fita de la modernització, la competitivitat, la professionalització i el relleu generacional d'explotacions petites i mitjanes.

La declaració d'explotació agrària prioritària suposa, doncs, un conjunt d'ajudes i beneficis fiscals per a les explotacions familiars sota els següents requisits: incorporació de joves, professionalització de l'activitat agrària, productivitat, competitivitat, diversificació i conservació del medi natural.

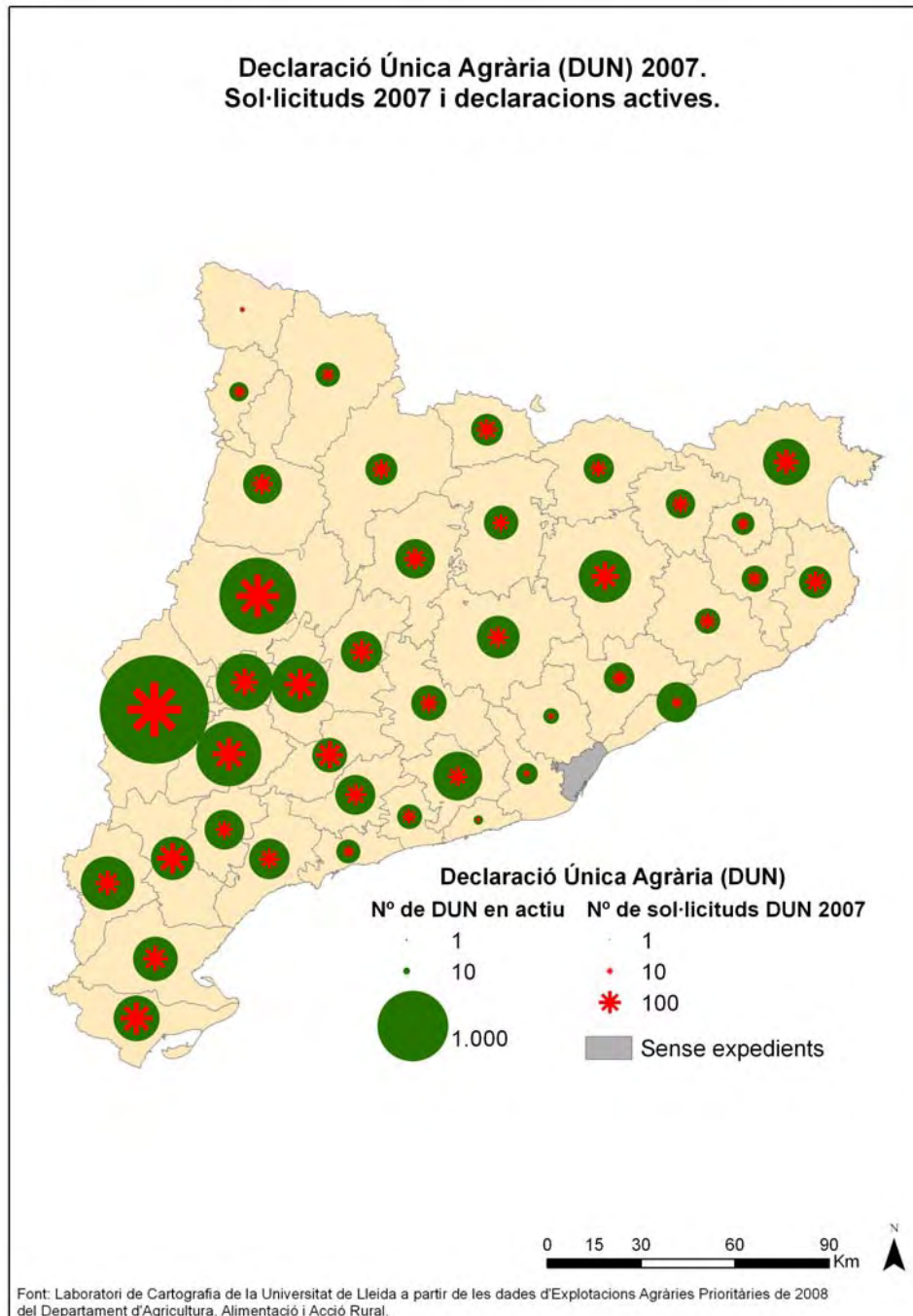
El 2008, hi ha unes 12.321 explotacions prioritàries en actiu i unes 64.000 declaracions úniques (DUN); per tant, un **19% de les explotacions agràries són considerades prioritàries**. L'any 2005, aquest percentatge d'EAP sobre el total d'explotacions catalanes representava només el 16,5%.

Tot i així, del total d'EAP en actiu el 2008 (12.321), en 10.551 explotacions els titulars són persones físiques, mentre que n'hi ha unes 1.706 en què els titulars són persones jurídiques. Per tant, **un 85,53% de les EAP corresponen a explotacions familiars agràries**. Així podem justificar la idoneïtat del tractament de les dades d'EAP per al tema que ens ocupa, ja que són, majoritàriament, explotacions familiars.

Per tant, la condició de prioritàries ens indica, en un principi, que són explotacions amb unes necessitats específiques, i que la incorporació formal de les dones a aquestes i per tant també als seus rendiments, implica un reforçament del desenvolupament, modernització i innovació d'aquestes explotacions. La visibilització d'aquestes dones, formalitzant el seu estatus professional reforça la diversificació i innovació de les petites i mitjanes explotacions i la professionalització de l'activitat agrària.

2.3.1.2 Dades de la DUN. La declaració única agrària³¹

GRÀFIC 8 *Declaració única agrària (DUN 2007). Sol·licituds 2007 i declaracions actives*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades sobre explotacions agràries prioritàries (EAP 2008) del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

³¹ Vegeu la taula 17 de l'annex per a dades suplementàries sobre la DUN.

La declaració única agrària (DUN) consisteix en una declaració anual que ha de fer el/la titular d'una explotació agrària.

Com es pot veure al gràfic 8, el volum més important de declaracions úniques agràries (DUN)³² en estat actiu per a l'any 2007 es concentra a la vegueria de Ponent, d'on són les cinc comarques (Segrià, Noguera, Pla d'Urgell, Urgell i Garrigues) que superen les 500 declaracions. Per sota d'aquestes, a certa distància, hi ha comarques tarragonines, molt sovint de les Terres de l'Ebre (Baix Ebre, Montsià, Terra Alta, Ribera d'Ebre i Alt Penedès) i dues comarques amb pes específic propi, Osona i l'Alt Empordà, totes per sobre de les 300 declaracions.

Pel que fa a les noves sol·licituds de DUN per a l'any 2007, la distribució territorial és molt similar, amb les cinc comarques esmentades del pla de Lleida, més el Montsià, la Ribera d'Ebre i el Baix Ebre de les Terres de l'Ebre, la Terra Alta, la Conca de Barberà, Osona i l'Alt Empordà, per sobre de les 90 sol·licituds.

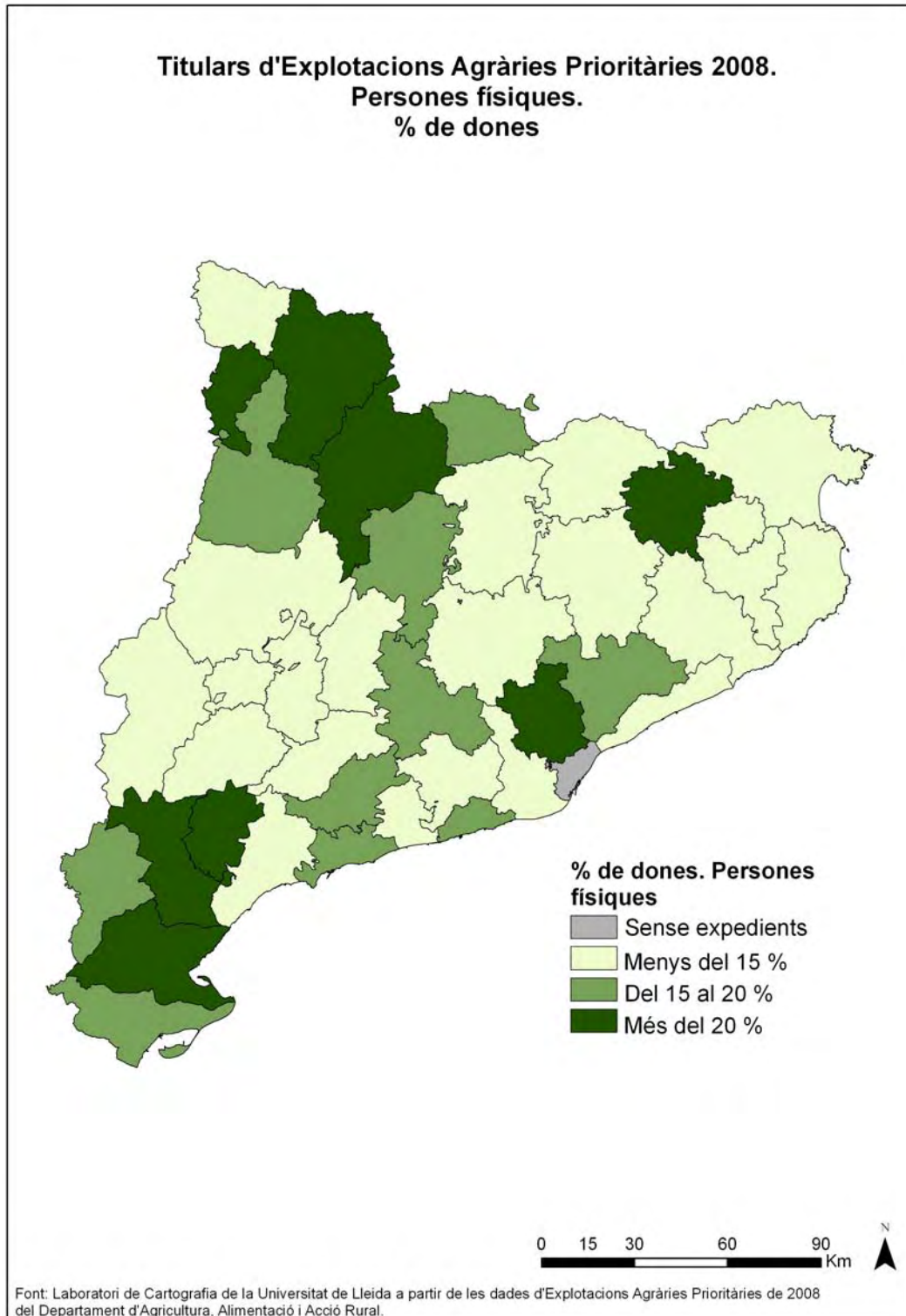
Cal destacar que prop del 15% de les noves sol·licituds de DUN i les que ja es troben en actiu es concentren a la comarca del Segrià, i que aquest percentatge arriba al 40% per al conjunt de la vegueria de Ponent.

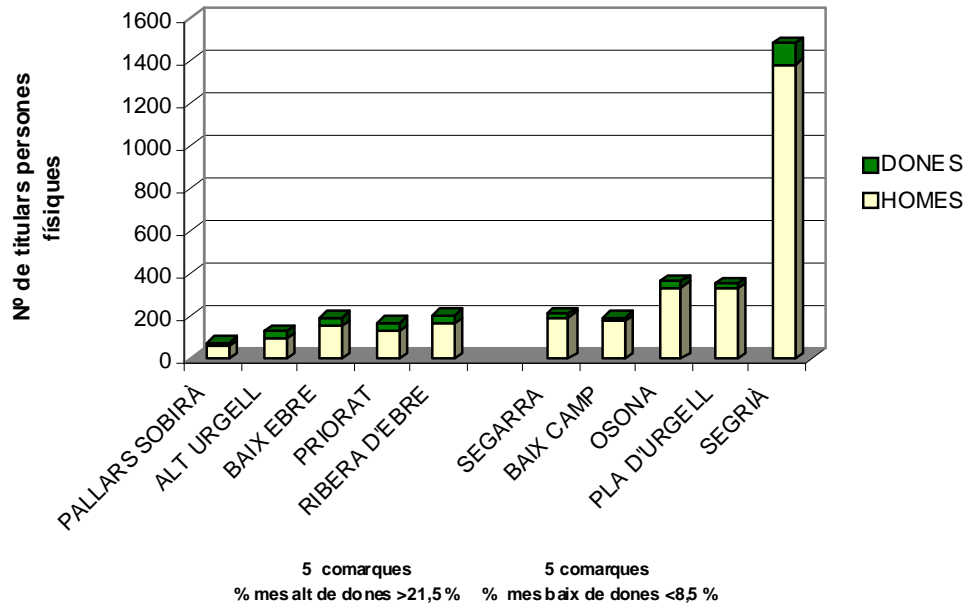
³² La declaració única agrària (DUN) és una declaració anual que ha de fer el/la titular d'una explotació agrària. Aquesta declaració permet tramitar sol·licituds d'ajuts relacionats amb la superfície, la ramaderia, les inversions productives i de diversificació de les activitats no agràries a les explotacions, fer declaracions específiques per a determinats productes, conèixer els requisits de condicionalitat i actualitzar registres d'explotacions agràries. Ha d'incloure la relació de tota la superfície amb indicació de l'ús i les dades ramaderes d'una explotació.

2.3.2 Titulars i cotitulars d'EAP . Diferències territorials?

GRÀFIC 9 *Titulars d'explotacions agràries prioritàries 2008. Persones físiques. Volum, distribució per sexes i percentatge de dones*

**Titulars d'Explotacions Agràries Prioritàries 2008. Persones físiques.
Distribució per sexes en els 5 millors i pitjors comarques en % de dones**

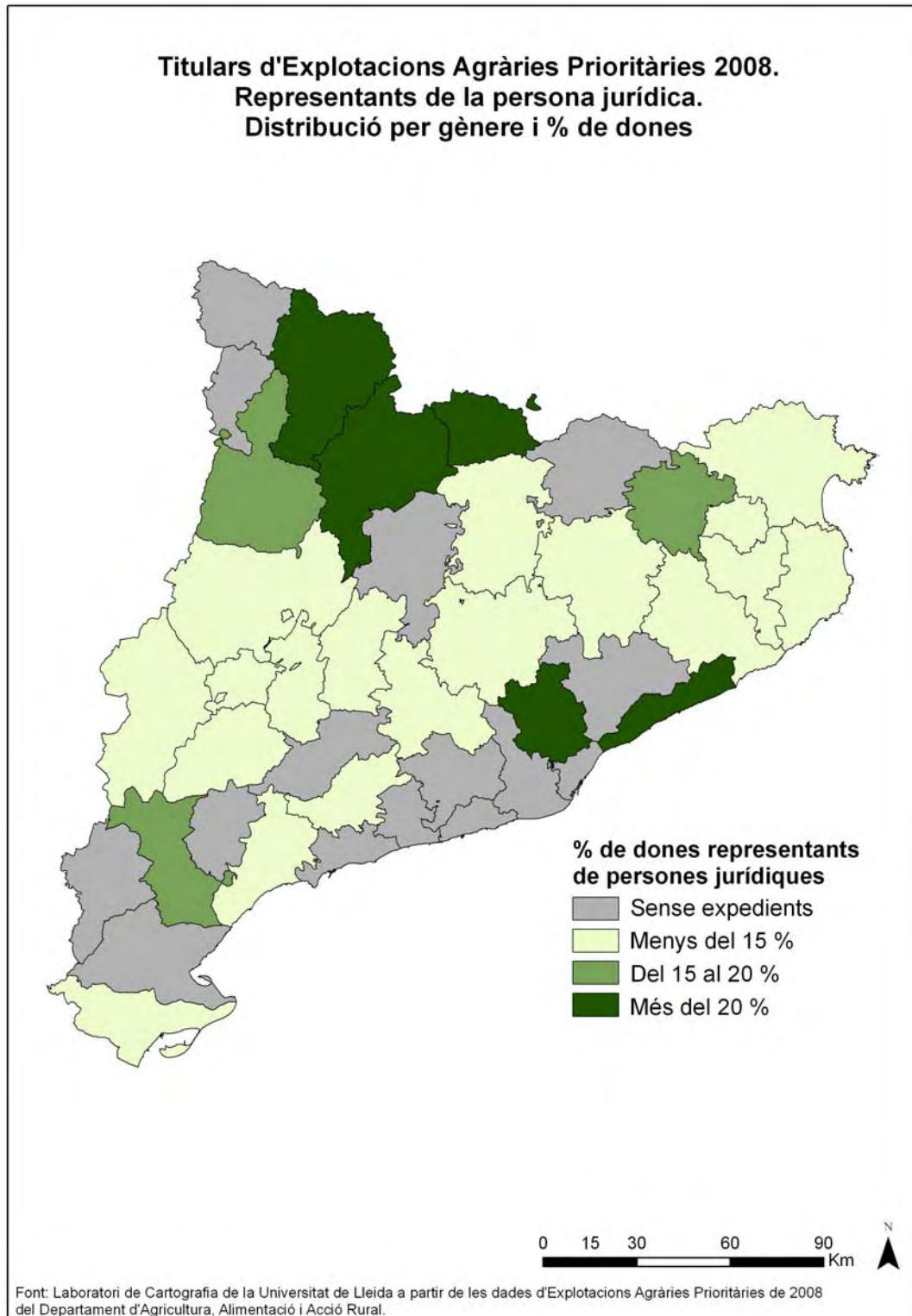
Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades sobre explotacions agràries prioritàries (EAP 2008) del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

Pel que fa als titulars d'EAP segons el sexe i distingint entre persones físiques i jurídiques (vegeu els gràfics 9 i 10), la seva distribució territorial es troba un altre cop concentrada primordialment en l'àmbit de Ponent, encara que també és en aquest àmbit on hi ha una menor presència formal de dones.

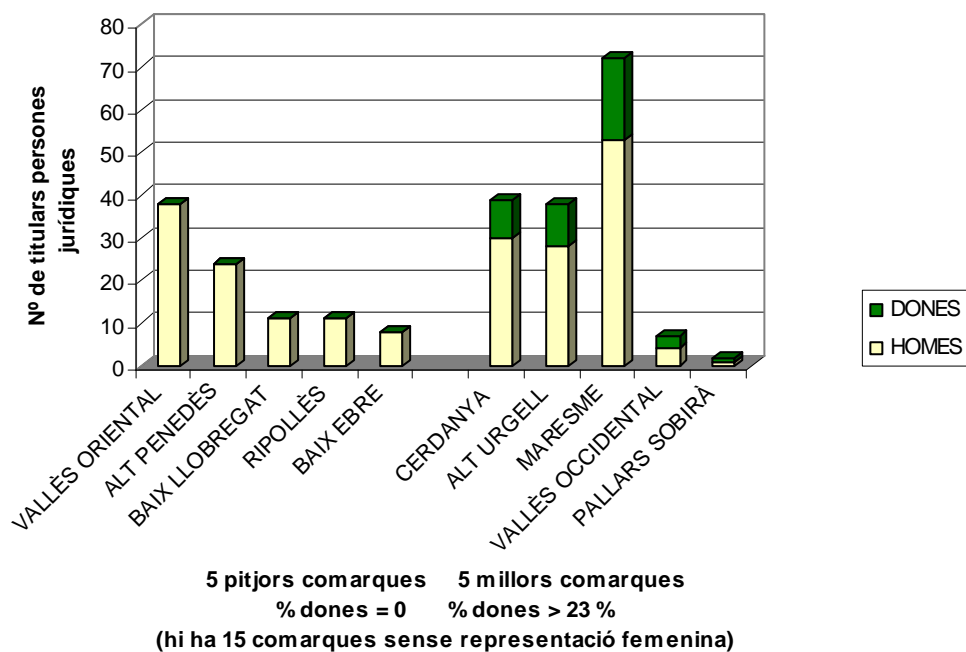
Així, el Segrià concentra el 17% del total de titulars d'EAP per al 2008, xifra que augmenta fins al 18% si tenim en compte únicament els titulars masculins, però que baixa significativament per sota del 10% pel que fa a titulars femenines.

GRÀFIC 10 Titulars d'explotacions agràries prioritàries 2008. Representants de persones jurídiques. Volum, distribució per sexes i percentatge de dones representants de persones jurídiques

**Titulars d'Explotacions Agràries Prioritàries 2008. Persones jurídiques.
Distribució per sexes en les 5 millors i pitjors comarques en % de dones**

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades sobre explotacions agràries prioritàries (EAP 2008) del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

Pel que fa al conjunt de la vegueria de Ponent, la xifra augmenta fins al 43% del total de titulars, i és del 45% dels titulars masculins i només del 29% de les titulars femenines. Les comarques del pla de Lleida (Garrigues, Noguera, Pla d'Urgell, Segarra, Segrià i Urgell), tot i que compten amb gairebé la meitat dels titulars masculins de Catalunya, no arriben a un terç de les dones titulars, fet que les situa comparativament per sota de la mitjana catalana.

En sentit contrari, les sis comarques que presenten menys desproporció entre dones i homes en termes de titularitat d'EAP es troben al Pirineu lleidatà (Pallars Sobirà, Alt Urgell i Alta Ribagorça) i al sud de Tarragona (Baix Ebre, Priorat i Ribera d'Ebre). Cal tenir en compte, però, que aquestes comarques més pròximes a la paritat entre sexes dins l'explotació agrària no són precisament comarques amb molt pes agrari, ja que en el seu conjunt no sumen ni el 10% del total de titulars catalans d'ambdós sexes.

Pel que fa a la forma jurídica d'aquesta titularitat, cal esmentar el predomini majoritari, tant en homes com en dones, de la fórmula de persona física, molt per sobre de la persona jurídica.

Tot i així, es pot apreciar clarament una distribució territorial desigual del percentatge de persones jurídiques, que es concentren bàsicament a les comarques gironines i del nord de la demarcació de Barcelona, on, en gairebé tots els casos, més d'un terç dels titulars són persones jurídiques.

Per contra, bona part de les comarques lleidatanes i tarragonines presenten percentatges baixos o residuals, molt sovint per sota del 10% d'aquesta fórmula jurídica.

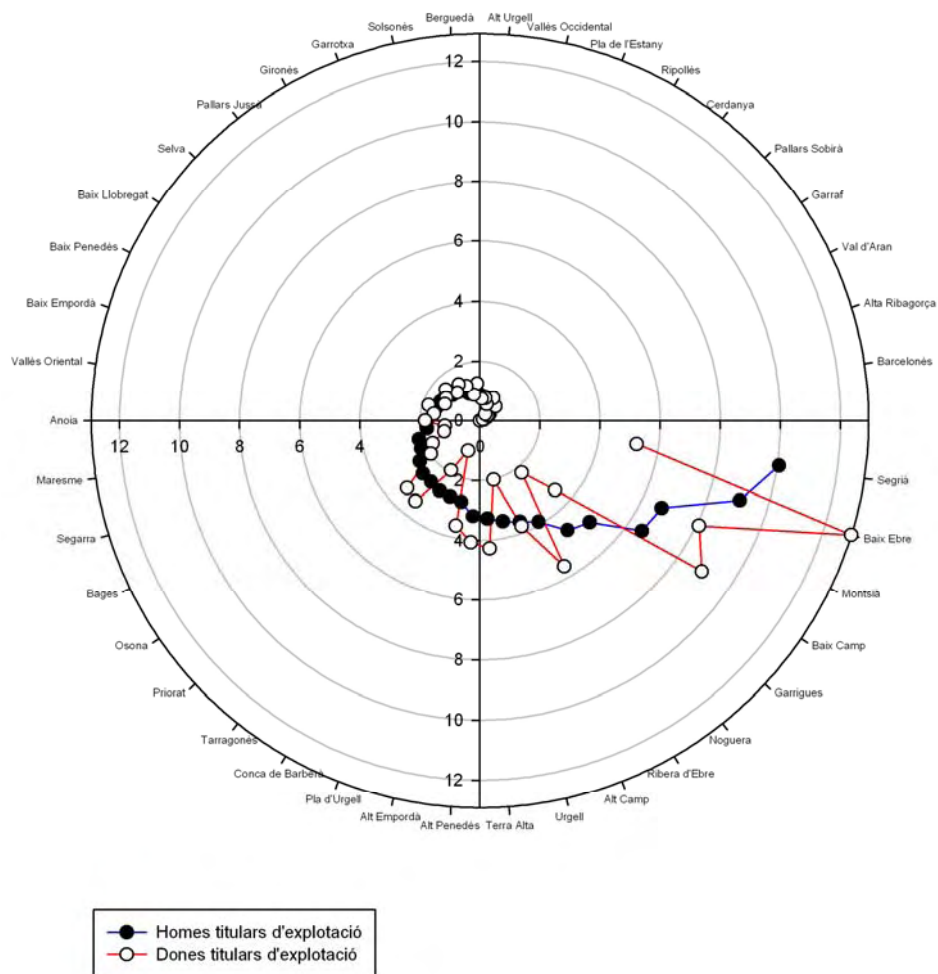
En aquest cas, també hi trobem diferències de sexe, encara que no tant importants com en altres aspectes.

En el conjunt de Catalunya, entre els titulars masculins la fórmula de persona jurídica es dona gairebé en el 15% dels casos, mentre que entre les titulars femenines aquest percentatge baixa fins a menys del 13%.

També és més destacada la seva concentració territorial en el quadrant nord-est de Catalunya, atès que, en les comarques on aquesta fórmula és significativa, fins i tot ho és més entre les dones que entre els homes, i en les comarques amb poca implantació es dona el fenomen contrari, el percentatge de dones titulars sota persona jurídica és mínim i inferior al masculí.

Les dades del cens agrari del 1999 sobre titulars d'explotacions agràries i el desenvolupament o no del rol de cap d'explotació a nivell comarcal i en relació amb el conjunt de Catalunya desagregades per sexe ens aporten una informació molt valuosa tant sobre la magnitud, el *rank size* del sector agrari en cada comarca, com de les divergències territorials pel que fa a la introducció de les dones en l'estructura de tinença i direcció de les empreses agràries.

GRÀFIC 11 *Percentatge de titulars comarcals sobre el conjunt de Catalunya*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del cens agrari del 1999.

Així, al gràfic 11, que representa el percentatge de titulars d'explotacions agràries en l'àmbit comarcal sobre el conjunt de Catalunya, s'aprecia com les comarques amb un nombre d'homes titulars més elevat són les del pla de Lleida, el delta de l'Ebre i l'interior de la demarcació de Tarragona.

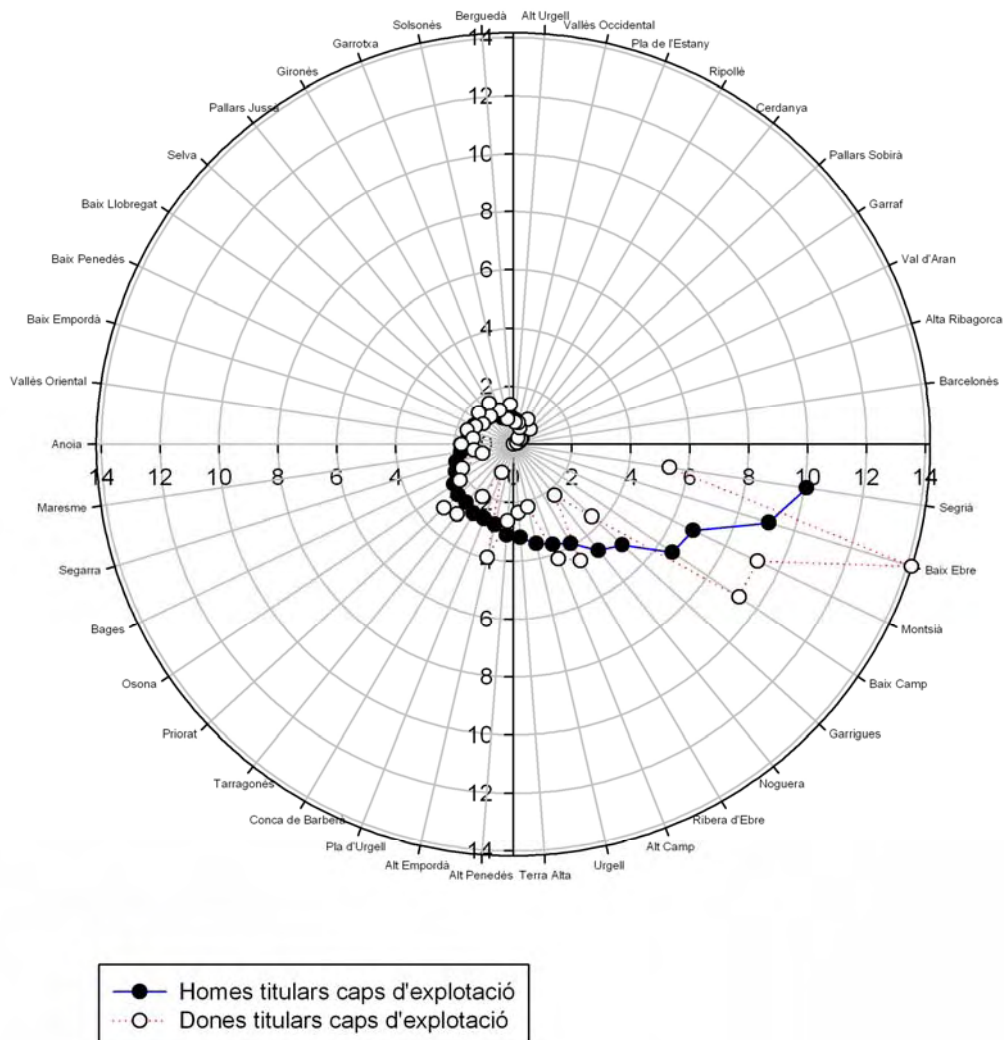
Ara bé, pel que fa al percentatge de dones titulars, s'aprecia clarament que, en comparació amb les dades del col·lectiu masculí (d'altra banda majoritari, amb una proporció en el conjunt de Catalunya de 4 a 1), hi ha un seguit de comarques del delta de l'Ebre i del Camp de Tarragona, on el pes específic de les dones és molt més important i, per contra, el seu rol és molt inferior al masculí a les comarques de la vegueria de Ponent.

Serà especialment interessant contrastar aquestes dades amb les que s'obtidran del cens agrari del 2009.

2.3.2.1 Dones titulars i caps d'explotació.

Aquesta dicotomia entre el rol de les dones a les dues principals zones agràries del país no s'explica únicament pel paper que pugui tenir Lleida com a focus generador d'alternatives professionals molt més atractives per a les dones que no pas la feina al camp. Les comarques tarragonines compten amb un pol d'activitat terciari tant o més important en el binomi Reus-Tarragona i amb un litoral amb forta implantació turística.

GRÀFIC 12 *Percentatge de titulars cap d'explotació comarcals sobre el conjunt de Catalunya*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del cens agrari del 1999.

El principal motiu d'aquesta menor implantació femenina entre els segments directius agraris a la vegueria de Ponent cal cercar-los, més aviat, en les fórmules d'organització de les explotacions familiars, que motiven, a la vegada, com veurem més endavant, una predilecció de la fórmula que anomenem cotitularitat. Al gràfic 12 podem apreciar que la dicotomia entre les comarques de la demarcació de Tarragona i les de la vegueria de Lleida pel que fa al diferent rol de les dones es manté entre aquells/es titulars que, a la vegada, desenvolupen la seva activitat com a caps d'explotació.

GRÀFIC 13 Titulars i caps d'explotació per comarca

Comarca	Homes titulars	Dones titulars	Homes	Dones	% caps d'explotació homes	% caps d'explotació dones
			titulars caps d'explotació	titulars caps d'explotació		
Alt Camp	2.124	518	2.089	440	98,4	84,9
Alt Empordà	1.633	491	1.603	415	98,2	84,5
Alt Penedès	1.872	557	1.769	276	94,5	49,6
Alt Urgell	495	101	487	79	98,4	78,2
Alta Ribagorça	73	16	73	16	100,0	100,0
Anoia	1.033	250	1.013	184	98,1	73,6
Bages	1.266	240	1.239	200	97,9	83,3
Baix Camp	3.815	1.222	3.729	970	97,7	79,4
Baix Ebre	5.289	1.769	5.177	1.481	97,9	83,7
Baix Empordà	881	245	863	171	98,0	69,8
Baix Llobregat	817	186	800	130	97,9	69,9
Baix Penedès	857	178	839	148	97,9	83,1
Barcelonès	10	1	10	1	100,0	100,0
Berguedà	546	173	534	144	97,8	83,2
Cerdanya	261	38	250	28	95,8	73,7
Conca de						
Barberà	1.576	262	1.553	217	98,5	82,8
Garraf	224	42	213	33	95,1	78,6
Garrigues	2.916	466	2.878	381	98,7	81,8
Garrotxa	567	171	556	132	98,1	77,2
Gironès	672	194	665	170	99,0	87,6
Maresme	1.045	162	1.027	140	98,3	86,4
Montsià	3.927	1.107	3.861	962	98,3	86,9

Comarca	Homes		Dones		% caps	
	titulars	titulars	caps d'exploració	caps d'exploració	homes	dones
Noguera	2.733	303	2.641	235	96,6	77,6
Osona	1.413	271	1.389	229	98,3	84,5
Pallars Jussà	709	165	699	129	98,6	78,2
Pallars Sobirà	236	97	233	81	98,7	83,5
Pla de l'Estany	353	82	343	63	97,2	76,8
Pla d'Urgell	1.594	148	1.550	109	97,2	73,6
Priorat	1.519	452	1.451	335	95,5	74,1
Ribera d'Ebre	2.280	768	2.223	479	97,5	62,4
Ripollès	346	119	343	104	99,1	87,4
Segarra	1.243	170	1.153	114	92,8	67,1
Segrià	5.887	722	5.744	561	97,6	77,7
Selva	737	211	721	167	97,8	79,1
Solsonès	550	123	529	94	96,2	76,4
Tarragonès	1.527	469	1.456	320	95,4	68,2
Terra Alta	1.917	584	1.816	246	94,7	42,1
Urgell	2.013	276	1.980	231	98,4	83,7
Val d'Aran	143	15	143	15	100,0	100,0
Vallès Occidental	480	106	455	79	94,8	74,5
Vallès Oriental	913	211	880	144	96,4	68,2
Total Catalunya	58.492	13.681	56.977	10.453	97,4	76,4

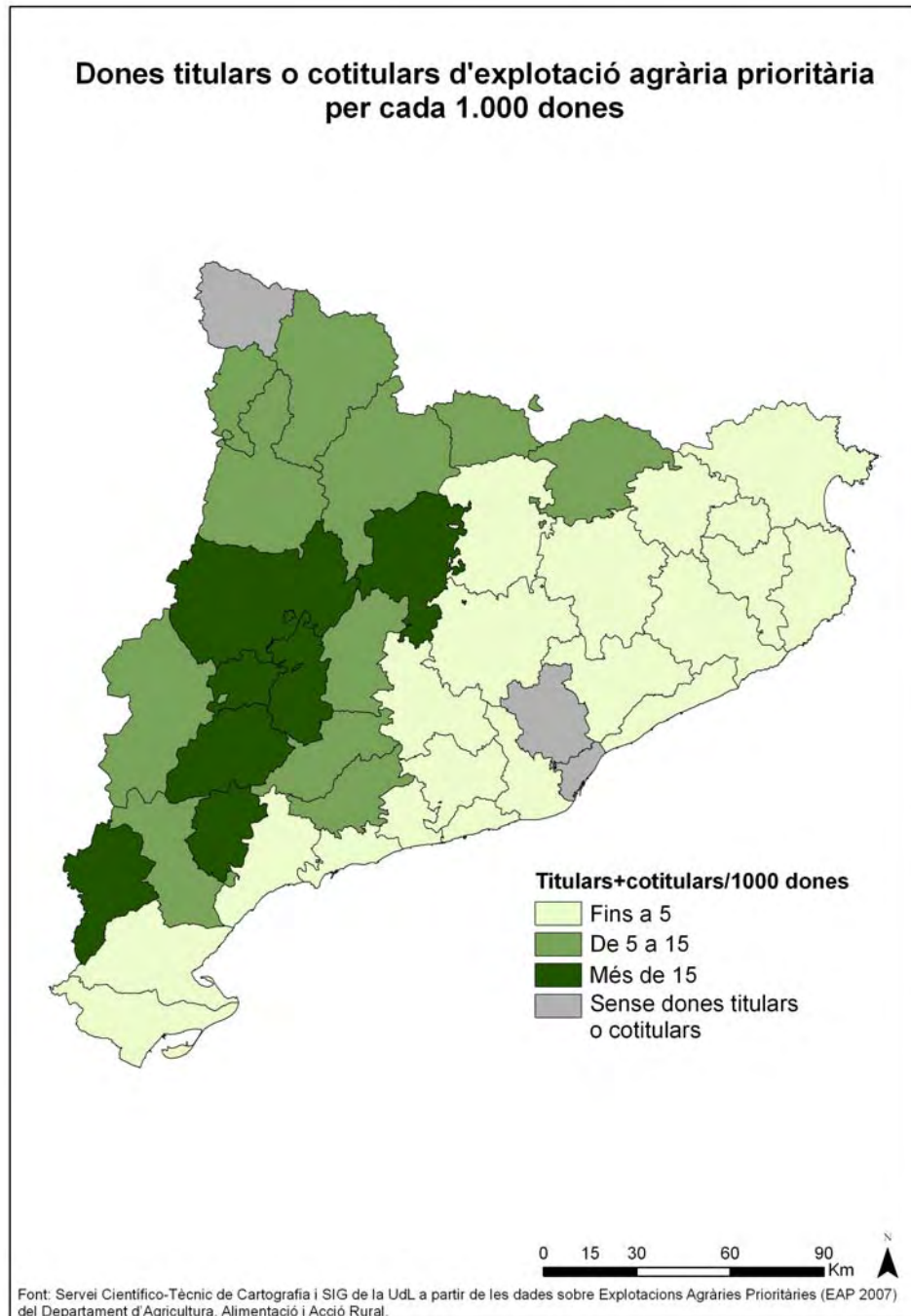
Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del cens agrari del 1999.

Tot i això (vegeu el gràfic 13), i malgrat que una gran majoria dels titulars continuaven sent caps d'exploració el 1999, en aquest apartat també hi ha unes significatives diferències en funció del sexe.

Els titulars masculins eren, gairebé en tots els casos, a la vegada caps de la seva explotació (un 97% en el conjunt de Catalunya). D'altra banda, entre les dones, la proporció era molt menor (76%), tot i que continuava sent majoritària.

La comparació del volum de dones titulars o cotitulars d' explotacions agràries prioritàries (EAP) respecte al volum de població femenina ens aporta una caracterització clara de la intensitat del fenomen en termes relatius:

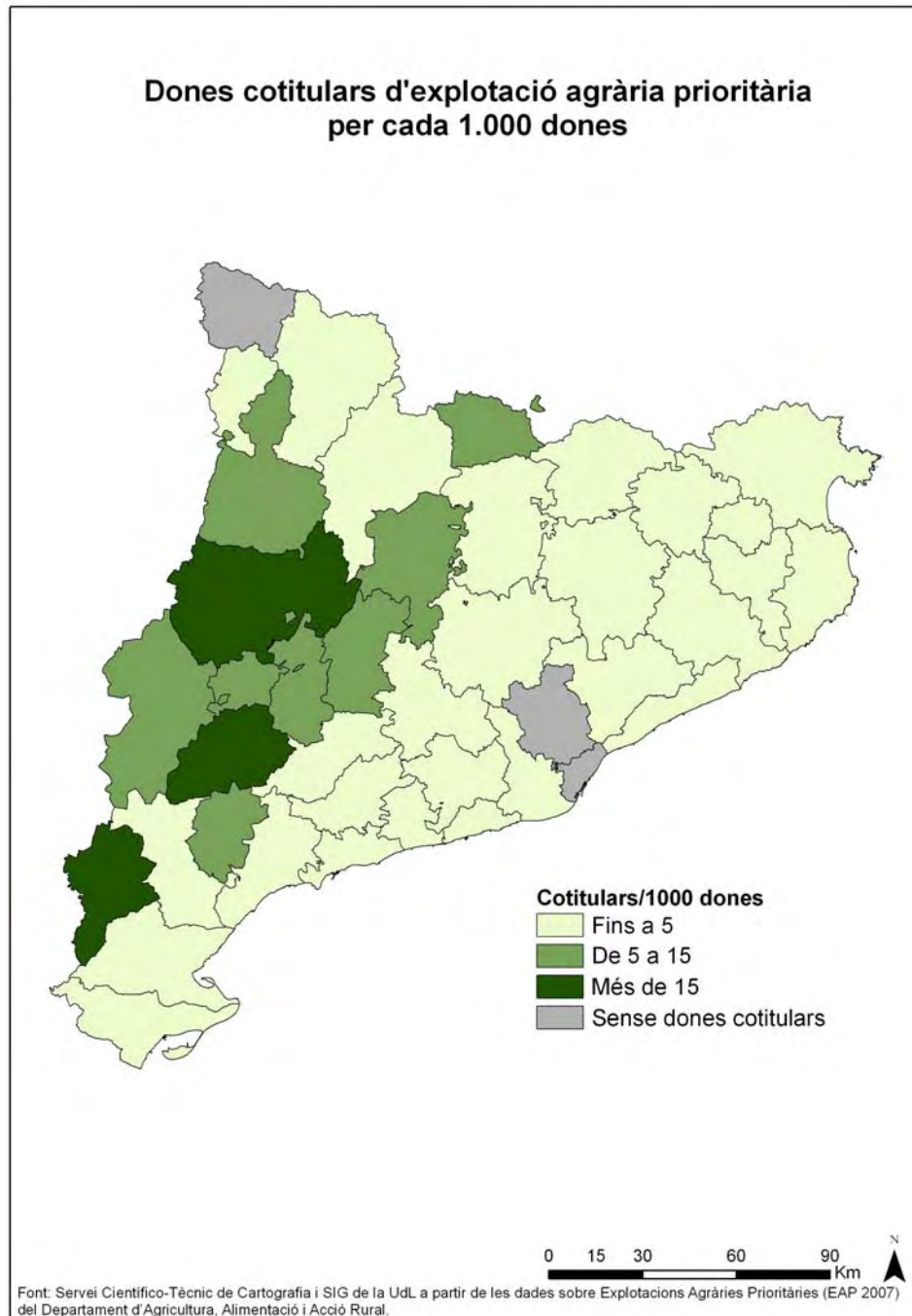
GRÀFIC 14 *Dones titulars o cotitulars d' explotació agrària prioritària per cada 1.000 dones*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades sobre explotacions agràries prioritàries (EAP 2008) del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

Així, com es pot veure al gràfic 14, el conjunt de dones amb responsabilitat/tinença sobre explotacions agràries són una minoria en bona part de l'àrea metropolitana de Barcelona i a la zona costanera central catalana, amb valors inferiors a les 2,5 titulars o cotitulars per cada 1.000 dones residents.

GRÀFIC 15 *Dones cotitulars d'explotació agrària prioritària per cada 1.000 dones*

La zona on aquest col·lectiu suposa una part significativa de la població femenina es concentra a la província de Lleida i l'interior de les comarques de Tarragona, i s'estén amb menor intensitat cap al Pirineu gironí.

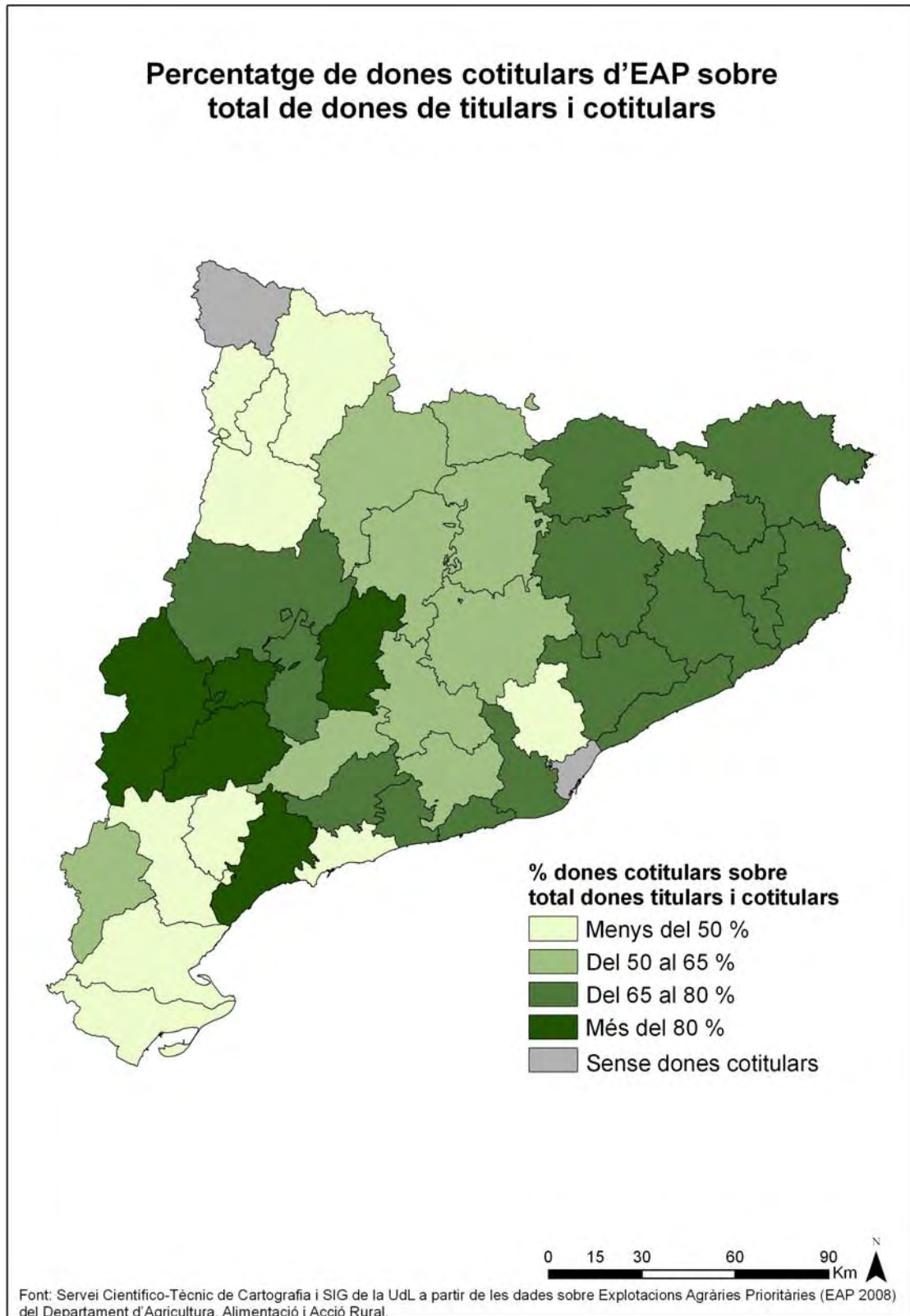
Els indicadors més elevats corresponen a comarques amb un fort component agrari i/o aquelles que compten amb un escàs volum de població femenina, quan no tenen aquests dos condicionants.

Les Garrigues, el Pla d'Urgell, l'Urgell, la Noguera i el Solsonès a la demarcació de Lleida i el Priorat i la Terra Alta a la de Tarragona superen les 15 dones titulars o cotitulars per cada 1.000 dones residents.

Al gràfic 15 s'aprecia com el pes específic més significatiu de la cotitularitat femenina es concentra bàsicament a les comarques del pla de Lleida, amb les comarques de la Noguera i les Garrigues al capdavant, i en un menor grau a les comarques de l'interior de Tarragona, especialment la Terra Alta.

Per contra, les intensitats més elevades de titularitat femenina en valors relatius, és a dir, en comparació amb el conjunt de la població resident, es troben a les comarques del Pirineu de Lleida i les de l'interior de Tarragona, amb els valors més elevats a la Terra Alta i el Priorat, i estenen el seu radi d'influència cap a les Terres de l'Ebre.

GRÀFIC 16 *Percentatge de dones cotitulars d'EAP sobre total de titulars i cotitulars*

Com es pot apreciar al gràfic 16, els percentatges més elevats de cotitularitat entre la població femenina es concentren bàsicament a la regió de Ponent, amb comarques com el Segrià, les Garrigues, el Pla d'Urgell i la Segarra per sobre del 80% de dones cotitulars, és a dir, on aquesta fórmula de tinença d'explotacions agràries prioritàries es troba en una proporció, com a mínim, de 4 a 1 respecte a les que són titulars estrictes.

Només una comarca de fora d'aquest àmbit, el Baix Camp, supera també el 80% de dones cotitulars.

La resta de l'àmbit de Ponent i bona part de les comarques gironines presenten percentatges elevats, d'entre un 70 i un 80%.

Per contra, les zones amb menys pes específic de la cotitularitat —o, el que és el mateix, les comarques amb una major proporció de dones que són titulars d'EAP en solitari— són les de les Terres de l'Ebre i el Pirineu de Lleida.

Si analitzem l'impacte de la cotitularitat i titularitat femenina d'EAP en termes absoluts, queda clara la importància del pla de Lleida com a principal zona agrària de Catalunya.

Pel que fa al nombre de **cotitulars**, la vegueria de Ponent concentra més del 52% de casos d'EAP a Catalunya, amb la Noguera, l'Urgell, el Pla d'Urgell i les Garrigues, que compten amb més de 200 dones cotitulars, i el Segrià, per sobre dels 700 casos.

Fora del pla de Lleida, només l'Alt Empordà, Osona i el Baix Camp superen els 100 casos de dones cotitulars d'EAP, amb la majoria de comarques per sota dels 50 casos.

La **titularitat** per part de dones d'una explotació agrària prioritària és un fenomen que presenta més dispersió territorial en magnituds absolutes, tot i que la seva incidència és menor que no pas la cotitularitat.

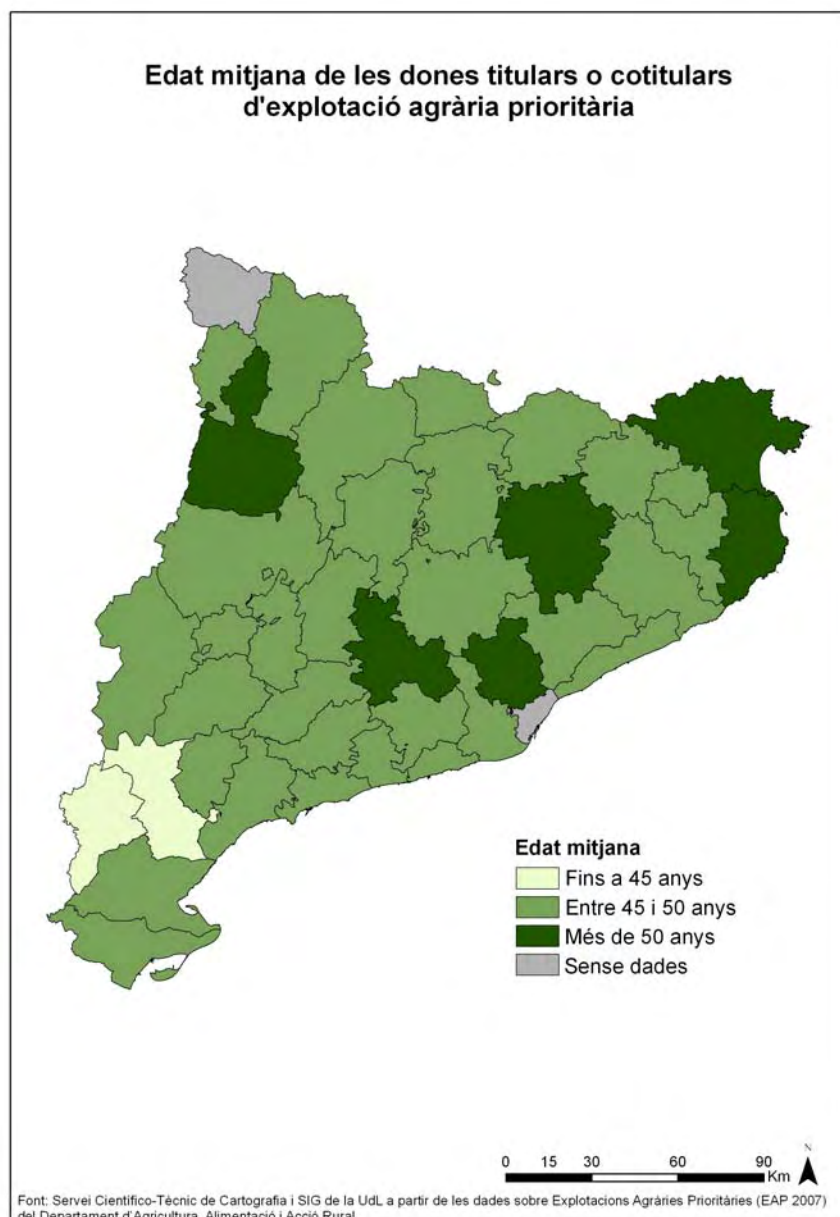
De totes les comarques catalanes, només el Segrià i la Noguera superen els 100 casos, mentre que les comarques del sud de Tarragona (Priorat, Ribera d'Ebre, Terra Alta i Baix Ebre) se situen per sobre les 60 titulars.

Les comarques de primera línia de mar compten amb un impacte molt menor de titularitat femenina, sovint per sota del 15 casos.

La suma dels col·lectius de dones titulars i cotitulars d'EAP ens mostra com la zona del pla de Lleida és la que en presenta més casos —és a dir, el territori on les polítiques específiques destinades a aquests segments de població comptaran amb un nombre d'usuaris més elevat— i de quina manera es poden repartir els recursos dirigits a aquesta finalitat.

2.3.2.2 Edat i territori

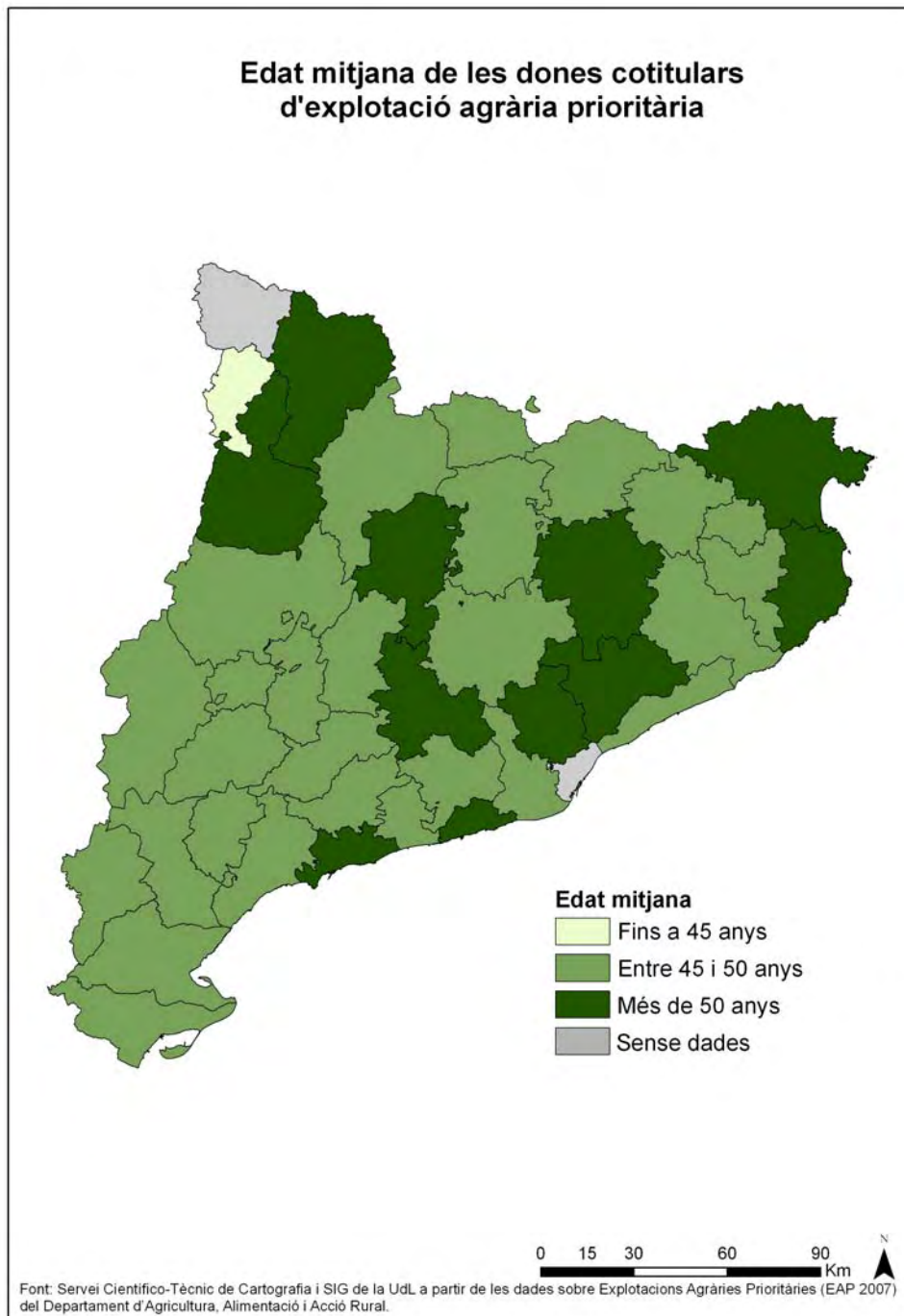
GRÀFIC 17 *Edat mitjana de dones titulars o cotitulars d'explotació agrària prioritària*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades sobre explotacions agràries prioritàries (EAP 2007) del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

Les dades sobre l'edat mitjana de les dones que són cotitulars o titulars d'una EAP l'any 2007 (vegeu els gràfics 18, 19 i 20) ens mostren que el col·lectiu agrari femení — que, com es veurà posteriorment, acostuma a estar força més envellit que el masculí— presenta un gradient nord-est/sud-oest en la distribució territorial d'aquest envelliment.

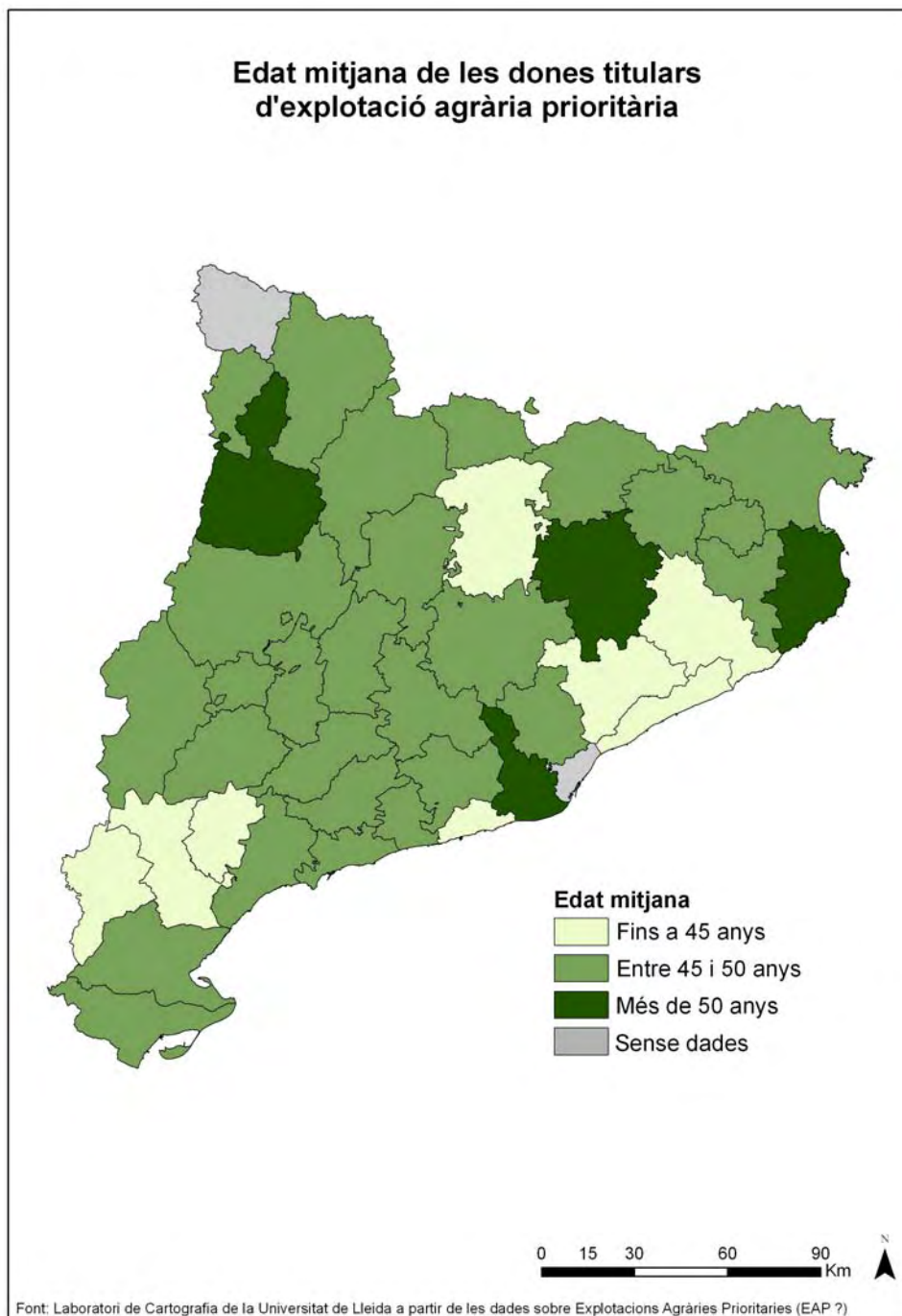
GRÀFIC 17 *Edat mitjana de dones cotitulars d'explotació agrària prioritària*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades sobre explotacions agràries prioritàries (EAP 2007) del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

Així, tant pel que fa a les dones titulars com en el cas de les cotitulars, tret de casos especials, les comarques de les Terres de l'Ebre presenten una edat mitjana per sota de la mitjana catalana, tant entre les dones cotitulars (amb valors inferiors als 48 anys) com en les titulars (per sota dels 46,5 anys).

GRÀFIC 18 *Edat mitjana de dones titulars d'explotació agrària prioritària*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades sobre explotacions agràries prioritàries (EAP 2007) del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

Per contra, a les comarques pirinenques i del nord-est de Catalunya es concentren les mitjanes d'edat més elevades, amb comarques per sobre dels 50 anys de mitjana, tant en dones titulars com en cotitulars.

El fet que els dos gràfics estiguin organitzats amb els mateixos intervals ens permet comparar visualment l'altre tret característic de l'estructura d'edats de les dones agràries en funció de la seva relació amb la titularitat.

Com es pot apreciar, la mitjana d'edat és força més elevada entre les dones que són cotitulars que no pas entre les que són titulars.

Aquest fet remarca que el canvi en el mode de tinença i organització de les explotacions agràries compta amb un fort component generacional, en el qual les dones joves que s'incorporen com a agricultores ho fan sota la fórmula de titulars de la seva pròpia explotació en major mesura que generacions anteriors, en les quals la modalitat de cotitularitat és la més emprada.

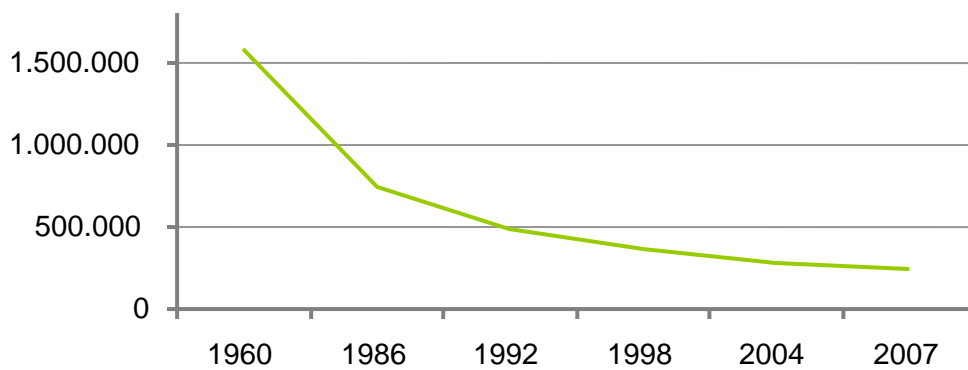

2.4 MÀ D'OBRA FEMENINA AL CAMP

2.4.1 Evolució de l'afiliació al règim especial agrari de la Seguretat Social (REASS) i al règim especial de treballadors/es autònoms/es (RETA) davant el desenvolupament normatiu

Felip Domènech Costafreda

GRÀFIC 19 *Evolució de l'afiliació al règim especial agrari per compte propi a Espanya (1960-2007)*

Afiliació al REASS per compte propi

1960	1.586.596
1986	745.700
1992	489.400
1998	360.500
2004	279.058
2007	245.481

Font: Felip Domènech Costafreda, a partir de les dades d'afiliació al REASS per compte propi de la Seguretat Social.

En el moment de la creació de la Mutualidad Nacional de Previsión Social Agraria, el 1960, Espanya encara era un país de forta implantació agrària (hi estaven afiliades per compte propi 1.586.596 persones). Des d'aquesta primera dada de què disposem, la davallada ha estat mot important. Així, l'any 1986 l'afiliació al REASS per compte propi ja era de només 745.700 efectius.

L'any 1992 l'afiliació era de 489.400, amb un descens de 256.300 efectius. El 1998 l'afiliació era de 360.500, amb una davallada de 128.900 efectius. L'any 2004 l'afiliació era de 279.058, amb un descens de 81.442 efectius. El 2007, era de 245.481, amb un 33.577 efectius menys. Des dels inicis s'han perdut, en 47 anys, 1.341.115 pagesos/es. Des de 1986, en 21 anys, el descens ha estat de 500.219 pagesos/es.

L'evolució conjunta dels dos sistemes de previsió social agrària, coexistents fins al 31 de desembre del 2007 (REASS i RETA) també continua amb la tendència històrica negativa.

El 31 de desembre de 2006 la suma conjunta d'afiliats/des era de 338.149. El 31 de desembre de 2007 la suma conjunta d'afiliats/des era de 329.126. I al setembre de 2008 els afiliats eren 319.026.

Així mateix, cal destacar que, com menys pagesos/es, menys baixes percentuals es produeixen, amb referència a la sèrie històrica detallada. En aquests moments, a Espanya les baixes giren entorn del 3% sobre el total.

Una anàlisi particularitzada de l'evolució en els dos règims d'afiliació a Catalunya segueix la mateixa tendència. La comparació la fem des del 31 de desembre de 1998 fins a la mateixa data del 2007 i per províncies.

GRÀFIC 20 *Evolució de l'afiliació al REASS per compte propi i RETA agrari a Catalunya (1998-2007)*

BARCELONA	1998	2007	DIFERÈNCIA	%
REASS COMPTE PROPI	6.755	3.735	-3.020	-44,71
RETA AGRARI	2.220	3.748	1.528	68,83
TOTAL	8.975	7.483	-1.492	-16,62

GIRONA	1998	2007	DIFERÈNCIA	%
REASS COMPTE PROPI	5.185	2.822	-2.363	-45,57
RETA AGRARI	1.128	1.824	696	61,7
TOTAL	6.313	4.646	-1.667	-26,41

LLEIDA	1998	2007	DIFERÈNCIA	%
REASS COMPTE PROPI	12.037	7.968	-4.069	-33,8
RETA AGRARI	3.186	4.271	1.085	34,06
TOTAL	15.223	12.239	-2.984	-19,6

TARRAGONA	1998	2007	DIFERÈNCIA	%
REASS COMPTE PROPI	8.072	5.382	-2.690	-33,33
RETA AGRARI	1.242	1.990	748	60,23
TOTAL	9.314	7.372	-1.942	-23,36

CATALUNYA	1998	2007	DIFERÈNCIA	%
REASS COMPTE PROPI	32.049	19.907	-12.142	-37,89
RETA AGRARI	7.776	11.833	4.057	52,17
TOTAL	39.825	31.740	-8.085	-20,3

Font: Felip Domènech Costafreda, a partir de les dades d'afiliació a la Seguretat Social.

Una anàlisi acurada d'aquestes dades ens mostra com el REASS (règim especial agrari de la Seguretat Social) anava perdent efectius de forma important i el RETA (règim especial de treballadors/es autònoms/es) augmentava. A aquest sistema, tard o d'hora, hi anaven a parar els/les ramaders/es, els/les que tenien un/a treballador/a fix/a, aquells/es amb un/a cònjuge que portava a terme una activitat mercantil, els/les que van patir la fórmula que convertia el líquid imposable en valor cadastral o, simplement, els/les que es van donar d'alta a partir de l'1 de gener de 2004.

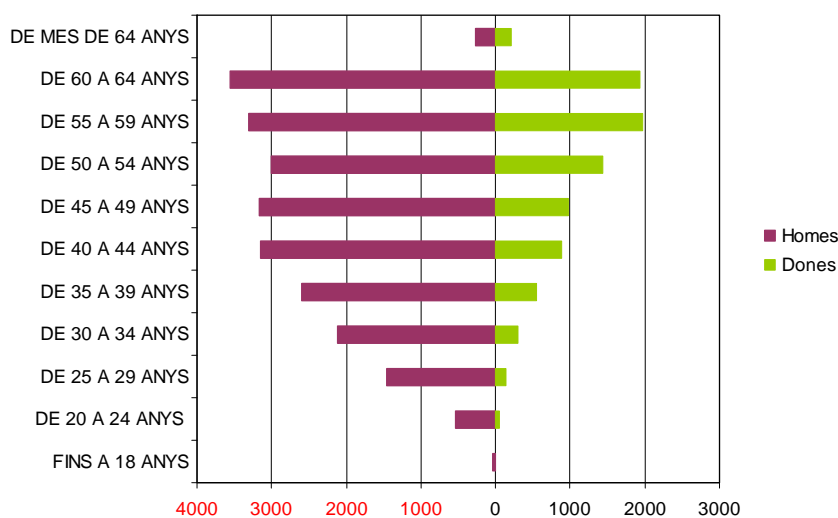
El degoteig negatiu d'actius agraris duu associat un envelliment progressiu de la població agrària. En el conjunt de Catalunya, podríem constatar que la importància de l'agricultura sobre el conjunt de la població ocupada és molt feble. El 30 de setembre de 2008, els/les pagesos/es representem un 0,92% sobre el total de població ocupada afiliada a la Seguretat Social, davant l'1,68% del total espanyol i el gairebé 5% de l'Europa dels 15.

El resultat de la pèrdua constant de pagesos/es duu implícit l'envelliment constant de la població activa ocupada per compte propi i, molt especialment, de les dones pageses.

Al desembre de 2007 les pageses afiliades al REASS a Catalunya eren 5.670 i representaven el 28,55% del total, molt per sota de la mitjana estatal. Cal fer notar que les afiliades al REASS en el conjunt de l'Estat eren, en el mateix període, 88.300 i representaven el 35,65% del col·lectiu. Així mateix, s'ha de constatar que el col·lectiu de dones afiliades en determinades comunitats autònomes és molt important sobre el total. Per exemple, a Galícia —la comunitat amb més afiliats/des de l'Estat— les dones representen el 65,51% del total. La segueixen Astúries, amb un 55,33%; Euskadi, amb un 46,58%; Cantàbria, amb un 45,71%, i les Balears, amb un 45,64%.

El més preocupant encara és la piràmide d'edat dels actius agraris vigents a Catalunya l'1 de gener de 2008 —data en què el REASS desapareix com a règim independent en integrar-se al col·lectiu d'autònoms, si bé, tot i la creació del SETA, a efectes estadístics són un sol règim—, que és la següent:

GRÀFIC 21 Piràmide d'edats de les pageses afiliades al REASS (2007)

Font: Felip Domènech Costafreda, a partir de les dades d'afiliació a la Seguretat Social.

D'aquest quadre es desprèn que el 49,62% dels efectius en alta tenen més de 50 anys. Si ho analitzem per sexes, el 43,75% dels homes tenen més de 50 anys i el 65,75% de les dones tenen aquesta edat.

Si fem una comparativa amb la resta de l'Estat espanyol, no hi trobarem diferències substancials, tret que el percentatge d'homes de més de 50 anys és lleugerament superior, del 47,49%, i el percentatge de dones amb més de 50 anys és lleugerament inferior, del 63,14%.

El més preocupant d'unes dades que ja ho són força és que, a Catalunya, pràcticament el 50% de dones en situació d'alta, concretament el 48,70%, en 10 anys estaran totes jubilades, i aquest col·lectiu quedarà reduït, si no s'hi posa remei, fins que sigui marginal.

2.4.2 Mà d'obra femenina a les explotacions agràries. Tendències³³

GRÀFIC 22 *Mà d'obra a les explotacions agràries (1989 i 1999) a Catalunya*

		Dones	Homes	Total	% dones
Titulars (persona física)	1989	17.518	92.576	110.094	15,9%
	1999	13.681	58.492	72.173	19,0%
Titulars cap d'explotació	1989	13.636	88.670	102.306	13,3%
	1999	10.453	56.977	67.430	15,5%
Cònjuges	1989	30.736	6.126	36.862	83,4%
	1999	18.066	7.034	25.100	72,0%
Cònjuges cap d'explotació	1989	446	2.216	2.662	16,8%
	1999	162	2.090	2.252	7,2%
Altres familiars	1989	8.976	30.805	39.781	22,6%
	1999	7.132	22.212	29.344	24,3%
Altres familiars cap d'explotació	1989	289	4.082	4.371	6,6%
	1999	141	1.833	1.974	7,1%
Persones assalariades fixes	1989	1.182	12.527	13.709	8,6%
	1999	2.758	16.532	19.290	14,3%
Persones assalariades fixes cap d'explotació	1989	155	4.084	4.239	3,7%
	1999	469	5.714	6.183	7,6%

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Direcció General de Planificació i Relacions Agràries extretes dels censos agraris de 1989 i 1999.

³³ Cal recordar que les dades referents al conjunt del sector agrari inclouen tant els subsectors de l'agricultura, la ramaderia i la silvicultura com totes les possibles situacions estructurals, jurídiques i fiscals dels seus components i que, per tant, abasten un espai més ampli que el de la cotitularitat en sentit estricte.

Tot i que encara no disposem de les dades del proper cens agrari, previst per al 2009, les dades comparatives recollides dels censos agraris del 1989 i el 1999 desagregades per sexe (vegeu el gràfic 24) marquen unes tendències clares:

- Dins un context de disminució del nombre d'explotacions agràries —i, per tant, de disminució del nombre de titulars d'aquestes— el pes específic de les dones titulars d'explotació es va incrementar del 16% al 19%.

- La mateixa tendència s'apreciava en els titulars que eren alhora caps d'explotació, on les dones passaven de representar el 13,3% al 15,5% dels casos. Cal remarcar, però, que aquestes dades demostren que, entre les dones, el fet de ser titular de les terres però no cap d'explotació és encara més freqüent que entre els homes.

- Un important descens del nombre i el percentatge de cònjuges femenins, així com dels cònjuges caps d'explotació femenins, mentre que no es dona el mateix cas entre els homes. Aquesta dada mostra ja en la dècada anterior, una emancipació de les dones de les activitats de l'explotació agrària, en un context més general de *trencament* de la tradicional explotació familiar.

- Pel que fa als altres familiars (bàsicament fills) del/de la titular d'explotació, se n'aprecia un fort descens en termes absoluts, fet que confirma una progressiva desintegració de l'estructura tradicional de l'explotació agrària que incorporava el titular, la seva dona, i almenys l'hereu/va. El descens encara és més important entre aquests familiars com a caps d'explotació. Tot i això, s'ha detectat un major pes relatiu de les dones en aquests segments.

- Un ascens important del nombre de persones assalariades fixes, també com a caps d'explotació, que ha estat especialment important entre les dones, que passen de ser el 8,6% al 14,3% de la població assalariada en explotacions agràries.

GRÀFIC 23 *Distribució percentual dels/de les treballadors/es del sector agrari per trams d'edat. Homes i dones 2000-2007*

DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DELS TREBALLADORS DEL SECTOR AGRARI PER TRAMS D'EDAT. HOMES I DONES. 2000-2007 *

Trams d'edat	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
16 - 19	1,48	1,40	1,30	1,18	1,27	1,22	0,88	1,07
20 - 24	5,83	5,92	5,88	5,71	5,77	5,37	5,34	5,00
25 - 29	8,29	8,76	9,29	9,62	10,18	10,12	10,63	9,73
30 - 34	10,32	10,47	10,67	11,01	11,58	11,60	12,29	12,11
35 - 39	11,62	11,97	12,28	12,46	12,78	12,59	12,80	12,49
40 - 44	11,23	11,43	11,95	12,29	12,41	12,63	12,81	13,15
45 - 49	11,21	11,33	11,35	11,37	11,31	11,32	11,39	12,13
50 - 54	12,80	12,41	12,30	11,95	11,55	11,37	11,15	11,22
55 - 59	14,20	13,59	13,26	12,94	12,30	11,72	11,18	11,41
60 - 64	11,64	11,33	10,55	10,48	10,84	11,21	10,62	10,68
>64	1,36	1,38	1,17	1,00	0,82	0,83	0,92	1,01

DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DELS TREBALLADORS DEL SECTOR AGRARI PER TRAMS D'EDAT. HOMES. 2000-2007 *

Trams d'edat	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
16 - 19	1,47	1,43	1,34	1,21	1,25	1,25	0,93	1,12
20 - 24	6,27	6,39	6,38	6,04	6,07	5,66	5,69	5,25
25 - 29	9,14	9,63	10,18	10,51	11,00	10,87	11,40	10,38
30 - 34	11,53	11,64	11,76	12,11	12,62	12,61	13,25	13,01
35 - 39	12,71	12,97	13,21	13,34	13,63	13,44	13,65	13,25
40 - 44	12,07	12,26	12,72	12,93	12,92	13,09	13,22	13,65
45 - 49	11,21	11,34	11,34	11,52	11,58	11,76	11,71	12,41
50 - 54	12,04	11,52	11,30	11,03	10,67	10,51	10,37	10,63
55 - 59	12,65	12,10	11,83	11,51	10,93	10,39	9,77	10,04
60 - 64	9,87	9,66	9,00	8,98	9,33	9,77	9,29	9,43
>64	1,05	1,06	0,94	0,82	0,67	0,66	0,73	0,83

DISTRIBUCIÓ PERCENTUAL DELS TREBALLADORS DEL SECTOR AGRARI PER TRAMS D'EDAT. DONES. 2000-2007 *

Trams d'edat	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
16 - 19	1,52	1,31	1,17	1,09	1,33	1,13	0,73	0,91
20 - 24	4,41	4,38	4,24	4,61	4,74	4,40	4,10	4,15
25 - 29	5,53	5,88	6,33	6,63	7,39	7,58	7,95	7,53
30 - 34	6,41	6,62	7,04	7,30	8,02	8,19	8,89	9,06
35 - 39	8,10	8,68	9,19	9,44	9,90	9,72	9,80	9,88
40 - 44	8,50	8,72	9,38	10,17	10,68	11,09	11,36	11,43
45 - 49	11,23	11,29	11,40	10,85	10,41	9,81	10,25	11,17
50 - 54	15,24	15,35	15,60	15,06	14,54	14,32	13,87	13,23
55 - 59	19,22	18,49	17,99	17,73	16,96	16,22	16,16	16,09
60 - 64	17,37	16,82	15,71	15,53	15,99	16,11	15,30	14,93
>64	2,46	2,45	1,96	1,59	1,35	1,43	1,59	1,62

Font: Direcció General de Planificació i Relacions Agràries a partir de dades de la Seguretat Social.

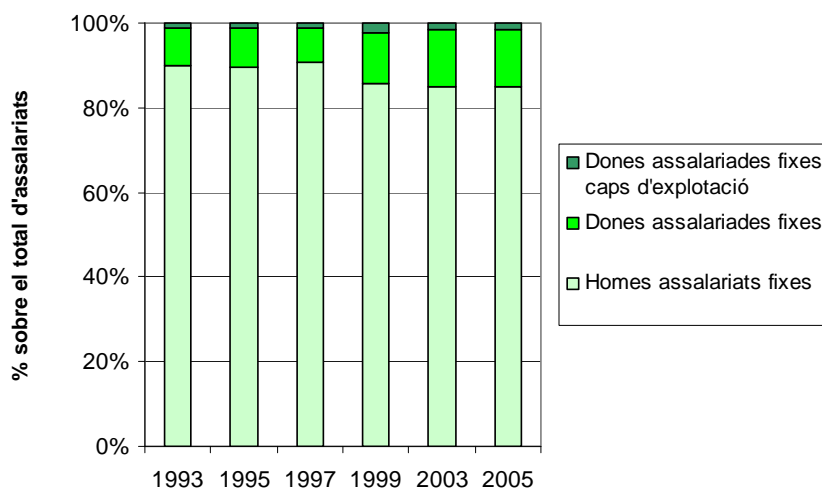
Pel que fa al grau d'envelliment de la població agrària, al gràfic 25, que analitza la distribució percentual dels/de les treballadors/es del règim agrari per trams d'edat de l'any 2000 al 2007 en valors absoluts i per gènere, es pot apreciar com l'estructura per edats és diametralment oposada entre els treballadors i les treballadores afiliats i afiliades al sector agrari, atès que l'edat mitjana de les dones és superior a la dels homes, però les dinàmiques són inverses, amb un rejuveniment de les dones treballadores i un envelliment dels treballadors masculins.

Mentre que entre els afiliats masculins el grup d'edat amb més representació és el de 35 a 39 anys (menys el 2007, quan passa a ser-ho el de 40 a 44 anys), entre les dones afiliades el grup d'edat més nombrós és el que va dels 55 als 59 anys d'edat. Cal remarcar, però, el fet que l'evolució en aquest període mostra un lleuger rejueniment de l'estructura per edats en el cas de les dones, mentre que, en el cas dels homes, el procés és a la inversa, amb una concentració cada cop més gran d'efectius de més de 40 anys.

El factor edat és, per tant, clau en les consideracions que cal realitzar sobre les polítiques de gènere aplicades al sector agroalimentari i, en definitiva, a les comarques rurals de Catalunya, tant pel que fa al foment de la incorporació de dones joves amb mesures pròpies que ho facilitin com en la previsió de les necessitats d'equipaments i serveis específics per a les professionals agràries que hi ha en aquests moments en actiu.

GRÀFIC 24 Assalariats/des agraris/àries per sexe

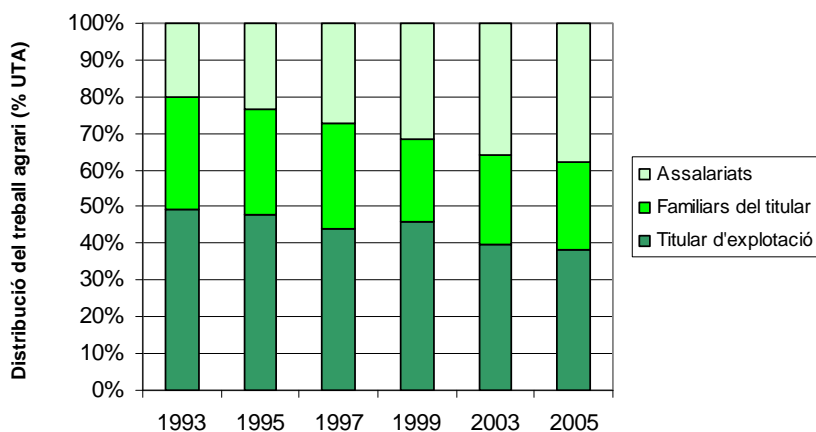

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades de l'enquesta d'explotacions agràries (1993, 1995, 1997, 2003 i 2005) i del cens agrari (1999).

Al gràfic 26 es plasma que, tot i l'evolució positiva del percentatge de treballadores assalariades fixes en explotacions agràries (des del 1993 fins al 1997 el percentatge se situava per sota del 10% del conjunt d'assalariats, però després aquest percentatge es va incrementant fins gairebé al 15%), aquesta evolució no és, ni de bon tros, tan positiva pel que fa al percentatge de dones assalariades fixes que són a la vegada caps d'explotació, que es manté constant al voltant de l'1 i el 2% del conjunt d'assalariats/des fixos/es.

Queda palès, per tant, que el volum d'assalariats/des fixos/es té un fort component masculí, que suposa la presència de gairebé 6 treballadors assalariats per cada treballadora en el sector. No obstant això, aquesta desproporció és alarmantment més elevada en el cas d'aquells/es treballadors/es que desenvolupen la tasca de cap d'explotació, on per cada treballadora assalariada desenvolupant aquest rol hi trobem gairebé 18 treballadors masculins.

GRÀFIC 25 *Distribució del treball a les explotacions agràries catalanes*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades de l'Enquesta d'explotacions agràries (1993, 1995, 1997, 2003 i 2005) i del Cens Agrari (1999).

Aquesta dinàmica s'emmarca dins d'una altra més general, motivada pels canvis estructurals en l'organització del treball a les explotacions agràries (vegeu el gràfic 27), que mostra com en els darrers 15 anys s'ha passat d'una explotació fonamentada en la mà d'obra familiar a una explotació amb un fort component de mà d'obra contractada.

Així, el 1993 gairebé el 50% de la força de treball expressada en unitats de treball per any (UTA)³⁴ la desenvolupava directament el/la titular de l'explotació agrària, un 30% corresponia a feina feta per altres membres de l'explotació familiar i un 20% era assumida per mà d'obra contractada, en bona part motivada per l'envelliment dels/de les treballadors/es agraris/àries.

³⁴ Paral·lelament, s'ha produït una disminució del còmput de dies de treball que conformen la UTA. Al cens del 1982, per al treball familiar 1 UTA equival a 300 jornades completes o més i per a l'assalariat/da, a 275. Al cens del 1989, 1 UTA equival a 275 jornades completes o més. Al cens de 1999, 1 UTA equival a 228 jornades completes o més.

La reducció del nombre d'explotacions i de la població activa agrària, la progressiva concentració de les empreses agràries, l'augment de superfície i la necessitat d'intensificació i augment de la producció, entre altres factors, han comportat una progressiva pèrdua de pes específic del treball desenvolupat tant pel/per la titular de l'explotació com per la resta de membres de la seva família, força substituïda per mà d'obra assalariada: el 2005, el percentatge d'UTA desenvolupades pel/per la titular de l'explotació i la resta de la seva família havia baixat per sota del 40% i del 25%, respectivament; mentre que el percentatge d'UTA desenvolupades per assalariats/des havia pujat fins gairebé el 40% del conjunt.

Un dels reptes de futur d'aquest sector agrari cada cop més professionalitzat és la necessitat d'accions en l'apartat de formació, tant en l'àmbit de les escoles de capacitació agrària com en el dels cursos de formació continuada gestionats pel Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural o altres (segons dades del DAR³⁵ en els cursos de formació continuada desenvolupats en el període 2003-2007, amb prop de 5.000 assistents anuals, només poc més de 1.000 són dones), per incorporar cada cop més les dones al mercat de treball i perquè aquesta incorporació arribi dins el sector agrari no només a les feines menys qualificades, sinó que permeti la seva incorporació de forma plena. Per tant, que faci front a la segregació horitzontal i vertical dins el sector.

2.4.3 Afiliació a la Seguretat Social

El grau de regularització de la situació laboral de les dones en l'àmbit agrari, en forma d'afiliació a la Seguretat Social, continua sent força baix.

El 31 de desembre de 2007, el nombre de treballadors/es agraris/àries afiliats/des era de 31.635, en què 23.208 eren homes (un 73,4%) i 8.427 eren dones (un 26,6%). La major part estaven inclosos/es dins el règim especial agrari de la Seguretat Social (REASS), que comptava amb 19.546 afiliats/des dels dos sexes i un pes relativament major del segment femení, amb un 28,8% del total. La resta, 12.089 afiliats/des, estan inscrits/es al règim especial de treballadors/es autònoms/es (RETA), on el percentatge de dones és força baix (23,1%).

³⁵ Les dades provenen del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural i estan recollides al seu portal web.

El grau d'envelliment dels/de les treballadors/es agraris/àries presenta grans diferències per raó de sexe, ja que entre els homes el percentatge de treballadors que superen els 50 anys és del 43,8%, mentre que entre les dones puja fins a un preocupant 65,8%, o el que és el mateix, dos terços de la població activa agrària femenina supera els 50 anys d'edat. La situació és especialment greu dins el REASS, on el percentatge d'afiliades de més de 50 anys arriba al 72,8%.

GRÀFIC 26 Afiliats/des a activitats agroalimentàries i al sector agrari a Catalunya (2000 i 2007) per sexe

AFILIATS ACTIVITATS AGROALIMENTÀRIES A CATALUNYA 2000 i 2007. PER SEXE.

ANYS	HOMES					DONES				
	Agricultura i ramaderia	Indústria de productes alim.	Pesca i aqüicultura	Silvicultura	TOTAL	Agricultura i ramaderia	Indústria de productes alim.	Pesca i aqüicultura	Silvicultura	TOTAL
2000	44.616	42.560	4.014	600	91.790	14.865	25.148	178	116	40.307
2001	44.623	42.562	3.791	678	91.654	14.570	25.506	194	141	40.411
2002	44.617	42.780	3.677	745	91.819	14.414	26.014	189	166	40.783
2003	45.322	43.765	3.765	793	93.645	14.477	26.713	173	176	41.539
2004	47.465	44.618	3.576	892	96.551	14.975	27.903	173	203	43.254
2005	47.400	44.654	3.637	1.052	96.743	14.919	28.450	205	231	43.805
2006	48.540	44.653	3.648	1.158	97.999	14.726	28.860	175	265	44.026
2007	46.700	45.366	3.343	1.302	96.711	14.680	30.852	159	258	45.949

AFILIATS AL SECTOR AGRARI A CATALUNYA 2000 i 2007 *. PER SEXE

ANYS	Homes	Dones	Total
2000	45.216	14.981	60.197
2001	45.301	14.711	60.012
2002	45.362	14.580	59.942
2003	46.115	14.653	60.768
2004	48.357	15.178	63.535
2005	48.452	15.150	63.602
2006	49.698	14.991	64.689
2007	48.002	14.938	62.940

* Nota important: Aquestes dades són d'afiliacions a la Seguretat Social a 30 d'abril dels anys corresponents, per tant les dades d'afiliacions per anys poden diferir lleugerament d'altres sèries anuals d'afiliacions a la Seguretat Social en que les dades s'hagin extret en un altre mes de referència

Font: Direcció General de Planificació i Relacions Agràries a partir de dades de la Seguretat Social.

Les dades d'afiliació a la Seguretat Social en la indústria agroalimentària i al sector agrari³⁶ a Catalunya per al període 2000-2007³⁷ (vegeu el gràfic 28) mostren una disparitat de tendències segons el tipus d'activitat i el sexe:

- En el **sector agrari i ramader**, mentre que el volum d'afiliades s'ha estancat durant aquest període, entre els homes afiliats s'ha produït un lleuger increment, de prop del 5%, entre el 2000 i el 2007.

³⁶ El sector agrari inclou tots/es els/les treballadors/es dels subsectors de l'agricultura, la ramaderia i la silvicultura.

³⁷ Tot i que les estadístiques de la Direcció General de Planificació i Relacions Agràries inclouen l'agroindústria en el sector agrari, caldria diferenciar aquesta activitat secundària i les seves dinàmiques, que, tot i que interrelacionades, difereixen força de les de l'activitat primària.

- En el **sector de la indústria** de productes alimentaris, per contra, detectem un lleuger increment del nombre d'homes afiliats (7%), que és força més considerable en el cas de les dones afiliades (23%). Així mateix, es tracta del sector amb més paritat entre gèneres, ja que el 2007 les dones suposaven més del 40% del conjunt de la força de treball en la indústria agroalimentària.

- El **sector de la pesca i l'aqüicultura** experimenta un fort retrocés i passa de més de 4.000 afiliats masculins a poc més de 3.300 durant aquest període. Aquest sector compta amb una escassa representació de dones (gairebé en tots els anys per sota de les 200 afiliades).

- Finalment, en l'àmbit de la **silvicultura**, es duplica el nombre d'afiliats i afiliades durant aquests anys, malgrat que encara hi ha 6 homes per cada dona afiliada.

GRÀFIC 27 Afiliació als règims general i d'autònoms de la Seguretat Social per part del sector agrari i de transformació agrària. Comparativa per vegueries (desembre 2007)

Afiliació al regim general	Àmbit de							
	Àmbit metropolità	Comarques gironines	Camp de Tarragona	Terres de l'Ebre	Àmbit de Ponent	Comarques Centrals	l'Alt Pirineu i Aran	Catalunya
% agrícola	0,27	0,78	0,71	2,79	1,78	0,96	1,15	0,50
% transformació agroalimentària + tabac	1,65	5,63	2,55	3,97	6,35	6,08	2,50	2,56
Afiliació al règim especial dels/des treballadors/es autònoms/es								
% agrícola	0,56	2,78	1,97	7,03	11,59	4,44	6,13	2,06
% transformació agroalimentària + tabac	0,71	2,03	1,10	1,43	1,61	3,37	1,41	1,17

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de dades de la Seguretat Social (desembre 2007).

Com es pot apreciar al gràfic 29, en el moment d'afiliar-se a un determinat règim de la Seguretat Social, els/les treballadors/es del sector agrari ho feien, segons les dades d'afiliació a la Seguretat Social del 2007, de forma majoritària en la modalitat de règim especial de treballadors/es autònoms/es (RETA). Cal tenir en compte el fet que al gener de 2008 s'estableix el SETA (sistema especial per a treballadors/es Agraris/àries), en què s'estableixen els/les treballadors/es per compte propi del REASS.

Així, mentre que en el conjunt de Catalunya el percentatge de treballadors/es agraris/àries adscrits/es al règim general (RG) era només del 0,5%, els/les adscrits/es al règim d'autònoms representaven el 2% del total. Una situació inversa la trobem entre els/les treballadors/es de la indústria de transformació agroalimentària i de tabac, que es decanten principalment pel règim General (2,6% dels/de les treballadors/es totals d'aquest règim) més que no pas pel règim d'autònoms (1,2%).

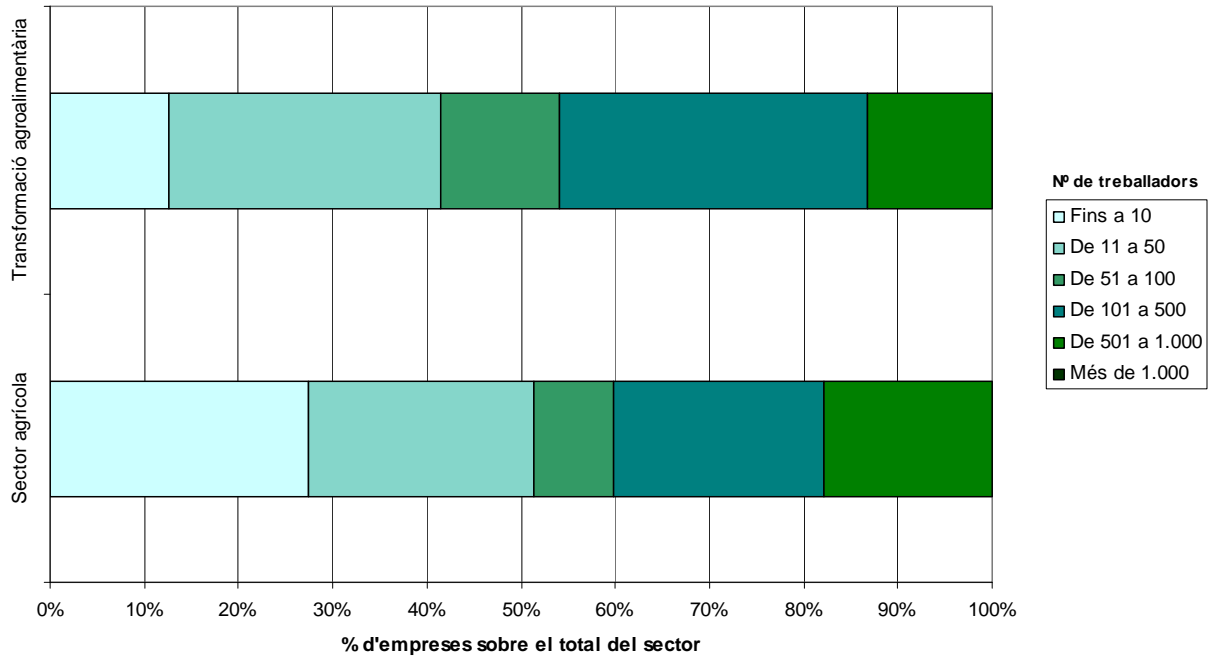
Pel que fa a la comparació per vegueries, veiem que entre els/les afiliats/des al règim d'autònoms del sector agrari, el percentatge més elevat es troba en l'àmbit de Ponent, on gairebé el 12% dels autònoms/es són agricultors, seguit de lluny per les Terres de l'Ebre (7%) i l'àmbit d'Alt Pirineu i Aran (6%).

Pel que fa als/a les agricultors/es adscrits/es al règim general, el percentatge més elevat es troba a les Terres de l'Ebre, amb gairebé un 3% dels/de les treballadors/es, seguit pels àmbits de Ponent (1,8%) i pirinenc (1,2%).

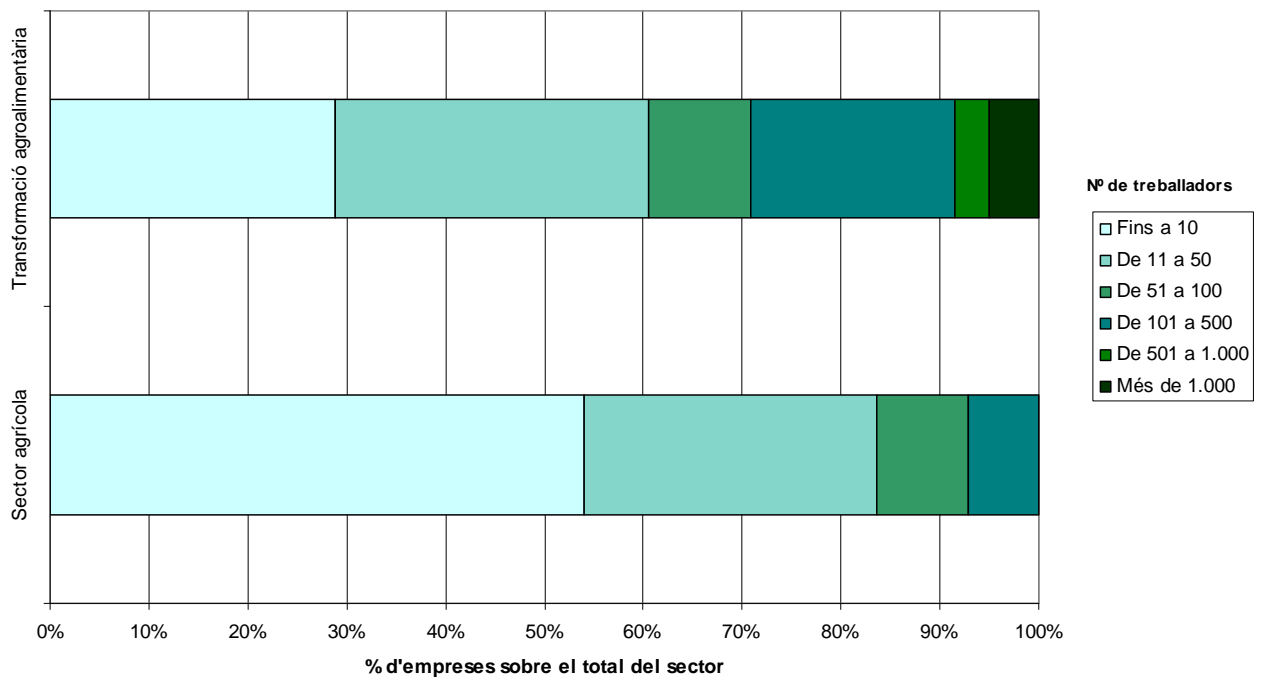
Pel que fa al sector de transformació de productes agroalimentaris, els percentatges més elevats de treballadors/es afiliats/des al RG i el RETA els trobem a les comarques centrals (6,1% del RG més 3,4% dels/de les afiliats/des al RETA), en l'àmbit de Ponent (6,4% del RG més 1,6% dels/de les afiliats/des al RETA) i a les comarques gironines (5,6% del RG més 1,4% del RETA).

GRÀFIC 28 *Dimensió del sector agrari i de transformació agrària. N. de treballadors/es afiliats/des al règim general. Àmbit metropolità i resta de Catalunya*

Grandària de l'activitat segons nº de treballadors afiliats al Règim General de l'Àmbit Metropolità

Grandària de l'activitat segons nº de treballadors afiliats al Règim General de la resta de Catalunya

Font: Servei Cientifictècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de dades de la Seguretat Social (desembre 2007).

Pel que fa a la mida de les empreses agràries i de transformació agroalimentària segons el nombre de treballadors/es afiliats/des (vegeu el gràfic 30), la comparació de les dades de la regió metropolitana de Barcelona amb la resta del territori català presenta, com a principals trets divergents, la major presència en l'àmbit metropolità de grans empreses, de més de 500 treballadors/es, tant en l'àmbit de la transformació (un 13% dels/de les treballadors/es es troben en aquestes empreses) com, sobretot, dins el mateix sector agrari (un 18% dels/de les treballadors/es en empreses de més de 750 empleat/des).

Aquest fet pot trobar la seva explicació en un major pes de sectors més professionalitzats pel que fa a la gestió, com ara el sector del vi.

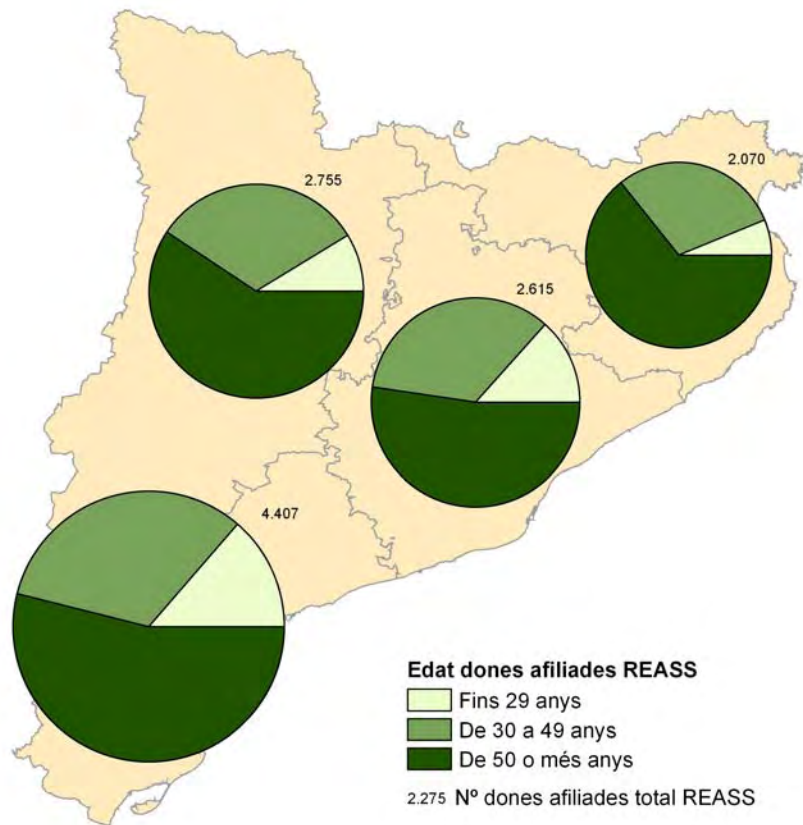
Per contra, a la resta de Catalunya, el percentatge de grans empreses de transformació és molt similar (12% per sobre dels/de les 500 treballadors/es), però no hi ha empreses del sector agrari pròpiament dit amb més de 250 treballadors/es.

De fet, la distribució d'empreses per nombre de treballadors/es segons la seva mida en el sector de la transformació agroalimentària presenta una estructura molt similar en els dos àmbits, caracteritzada per una distribució molt homogènia i equilibrada entre petites, mitjanes i grans empreses.

En el sector agrari, mentre que en l'àmbit metropolità el 41% de les empreses compten amb 25 treballadors/es, com a màxim, a la resta de Catalunya les petites empreses suposen el 71% del total.

GRÀFIC 29 Mitjana de dones afiliades al règim agrari (1999-2007) per edats

**Mitjana de dones afiliades al règim agrari (REASS)
en el període 1999-2007 per edats**

Font: Laboratori de Cartografia de la Universitat de Lleida a partir de dades del Departament de Treball: "Evolució 1999-2007 dels treballadors afiliats als diferents règims de la SS per grups d'edat, sexe i províncies (períodes de desembre de cada any)"

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades la Seguretat Social (2007).

Pel que fa a la dinàmica específicament de les treballadores agràries, al gràfic 31 s'aprecia com el volum mitjà més important de dones afiliades al règim agrari de la Seguretat Social en el període 1999-2007 es concentrava a les comarques de la demarcació de Tarragona (4.407 afiliades), molt per sobre de la resta de demarcacions: Lleida només comptava amb 2.755 afiliades, davant les 2.615 de la demarcació de Barcelona i les 2.070 de Girona.

La proporció d'homes afiliats per cada dona afiliada és menor a la demarcació tarragonina, amb 2,2 homes per dona afiliada, seguida de la demarcació de Girona (2,5), la de Barcelona (3,4) i, a la cua, hi ha la de Lleida (amb 4,5 homes afiliats per cada dona).

A les comarques gironines i lleidatanes, gairebé dos terços de les afiliades superen els 50 anys. D'altra banda, a les de Tarragona i Barcelona aquest col·lectiu només representa poc més de la meitat de les dones inscrites.

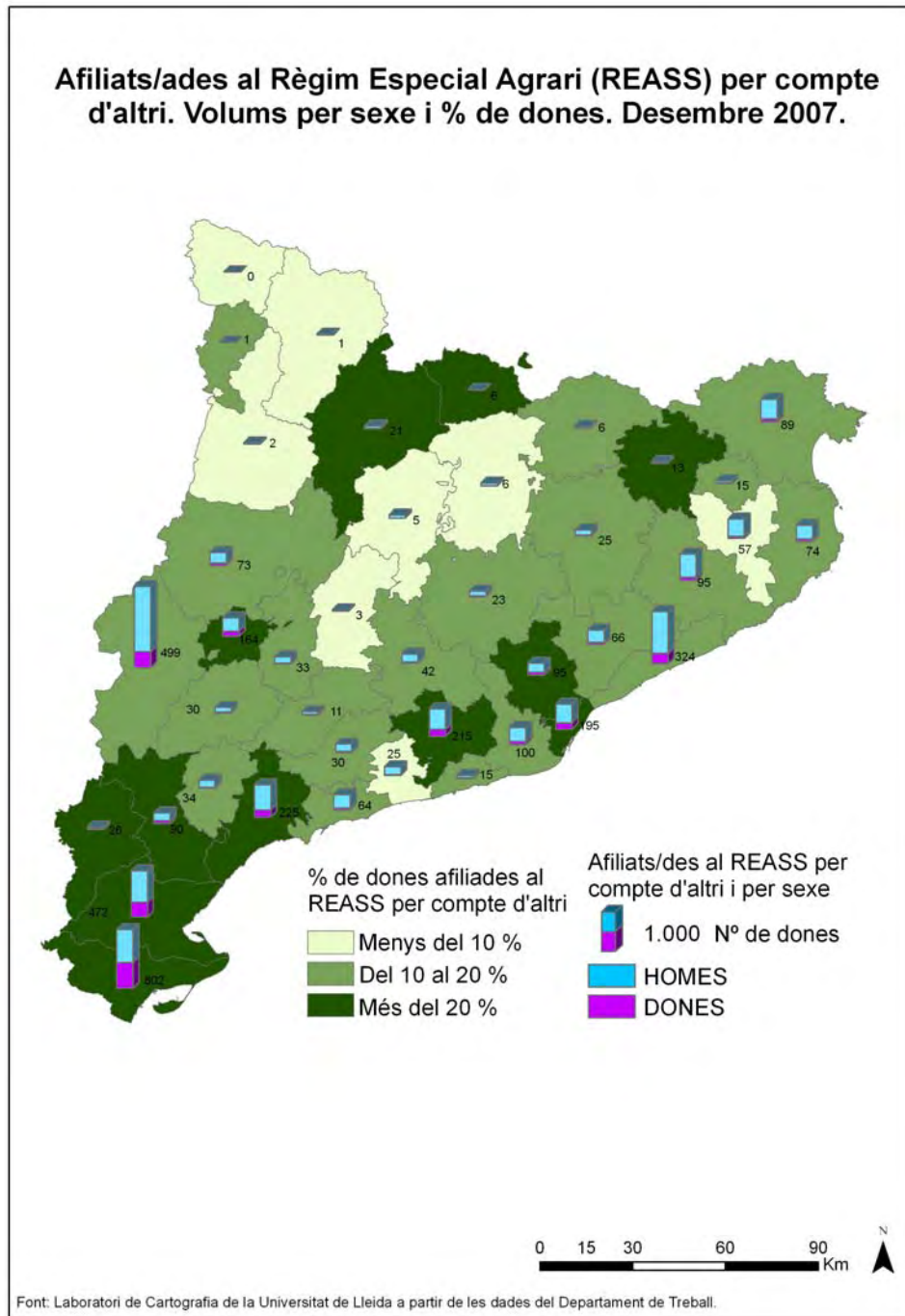
La demarcació de Lleida és la que compta amb un volum d'homes afiliats al règim agrari més elevat (amb 12.385 afiliats de mitjana durant el període 1999-2007), molt per sobre de la demarcació de Tarragona (9.750), la de Barcelona (8.976) i la de Girona (amb només 5.129 inscrits).

Així mateix, la demarcació de Lleida és la que presenta més presència d'agricultors d'edat avançada (és l'única on més d'una quarta part dels afiliats supera els 55 anys) i una menor presència d'agricultors joves de menys de 30 anys (a la resta de demarcacions aquest col·lectiu s'apropa al 30% del conjunt, mentre que a les comarques lleidatanes tot just es supera el 25% d'afiliats joves).

Les dades ens mostren una estructura per edats força més envellida entre les dones afiliades que no pas entre els homes, ja que, comparativament, els afiliats masculins de més de 50 anys a les quatre demarcacions catalanes representen entre el 30 i el 35% del conjunt d'afiliats, una xifra que és aproximadament la meitat que en el cas de les dones afiliades.

Si ens situem en l'àmbit comarcal i analitzem les darreres dades (desembre de 2007 i juny de 2008) del volum d'afiliats a la Seguretat Social facilitades pel Departament de Treball, podem apreciar els efectes de la reforma de les tipologies de cotització vigents des de l'1 de gener de 2008, segons la qual els/les treballadors/es del règim especial agrari (REASS) **per compte propi** passaven a cotitzar dins el règim especial de treballadors/es autònoms/es (RETA).

GRÀFIC 30 Afiliats/des al règim especial agrari (REASS) per compte d'altri. Volums per sexe i percentatge de dones (desembre 2007)

Font: Servei Cientifictècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del Departament de Treball.

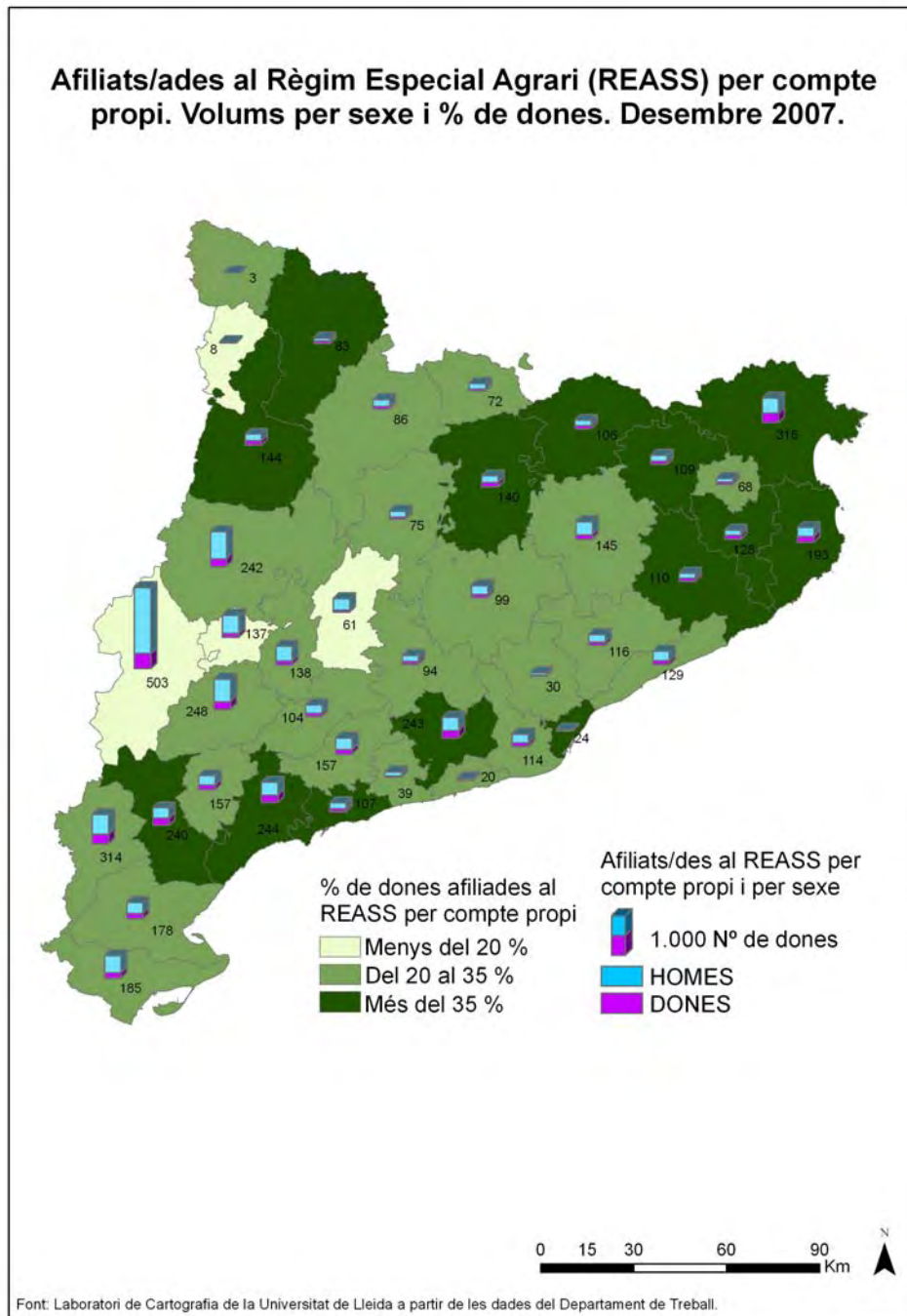
Com es pot apreciar al gràfic 33, el 2007 hi havia una forta disparitat territorial en el grau d'afiliació de les dones al REASS per compte d'altri, és a dir, de la treballadora agrària assalariada, que en el conjunt de Catalunya representava el 21,6% dels/de les afiliats/des en aquesta modalitat.

Els percentatges més elevats, per sobre del 25% de treballadores sobre el total d'afiliats/des, formaven un continu espacial a les Terres de l'Ebre (Montsià, Baix Ebre, Ribera d'Ebre i Terra Alta). El Pla d'Urgell era l'única comarca de fora d'aquest àmbit que superava lleugerament aquest percentatge.

Per contra, en dues àrees, al Pirineu lleidatà (la Val d'Aran i els dos Pallars) i al centre de Catalunya (Segarra, Solsonès, Berguedà), els valors se situaven per sota el 10%, amb valors absoluts que no arribaven ni a les deu treballadores assalariades.

Les tres comarques amb més nombre de dones afiliades al REASS per compte d'altri eren el Montsià (802 treballadores), el Segrià (499) i el Baix Ebre (472), encara que cal destacar que al Segrià, com en la major part de les comarques de Lleida, el percentatge de dones treballadores agràries assalariades era inferior a la mitjana.

GRÀFIC 31 Afiliats/des al règim especial agrari (REASS) per compte propi. Volums per sexe i percentatge de dones (desembre 2007).

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del Departament de Treball.

Pel que fa a les afiliacions al REASS per compte propi (vegeu el gràfic 34), cal destacar el major percentatge de dones, que en el conjunt de Catalunya superaven, el 2007, el 28% del total d'afiliats/des en aquesta tipologia.

Les àrees amb un rol més important de les dones se situaven a la majoria de les comarques gironines, en algunes comarques del Camp de Tarragona i als dos Pallars, amb valors superiors al 35% de dones afiliades sobre el total d'adscrius/es al REASS per compte propi.

Cal destacar que la comarca amb un nombre més elevat de dones afiliades a aquest règim, fet que equivaldria a la condició d'empresària agrària i estaria força relacionat amb el concepte de titularitat, era el Segrià, amb 503 afiliades, tot i que s'inclouïa en la tendència general de percentatges baixos (inferiors al 25%) de presència femenina comuns en bona part del pla de Lleida.

La situació era ben diferent en el cas dels afiliats i afiliades al RETA³⁸, calaix de sastre on hi havia, a finals del 2007, tots els petits empresaris i emprenedors amb negoci propi o els professionals liberals, però que en aquells moments encara no incorporava els empresaris agraris que hem vist al gràfic anterior, i que s'incorporarien al RETA a partir del gener del 2008.

Els/les treballadors/es autònoms/es presenten una concentració molt important en l'àmbit de la regió metropolitana de Barcelona, on el 2007 hi havia el 64% dels/de les treballadors/es autònoms/es (un percentatge que es repetia per al segment de treballadores autònomes).

Un altre fet que cal destacar és que en aquesta tipologia de cotització hi ha un important percentatge de dones (32,5% de mitjana a tot Catalunya), molt superior al present al REASS per a les mateixes dates, i distribuït de forma força homogènia pel territori català, amb valors que se situaven entre el 30 i el 40% de dones afiliades al RETA.

Les darreres dades disponibles, de juny de 2008, ja són posteriors a la inclusió del REASS per compte propi al conjunt del RETA, que va entrar en vigor l'1 de gener de 2008. Són dades que presenten dificultats de comparació amb les de desembre de 2007, atès que, sobretot en el món rural, es tracta d'estacions completament diferents, i també pel fet que a mitjan 2008 ja es feia palesa l'actual crisi econòmica.

---

³⁸ Vegeu les taules 18 a 23 de l'annex.

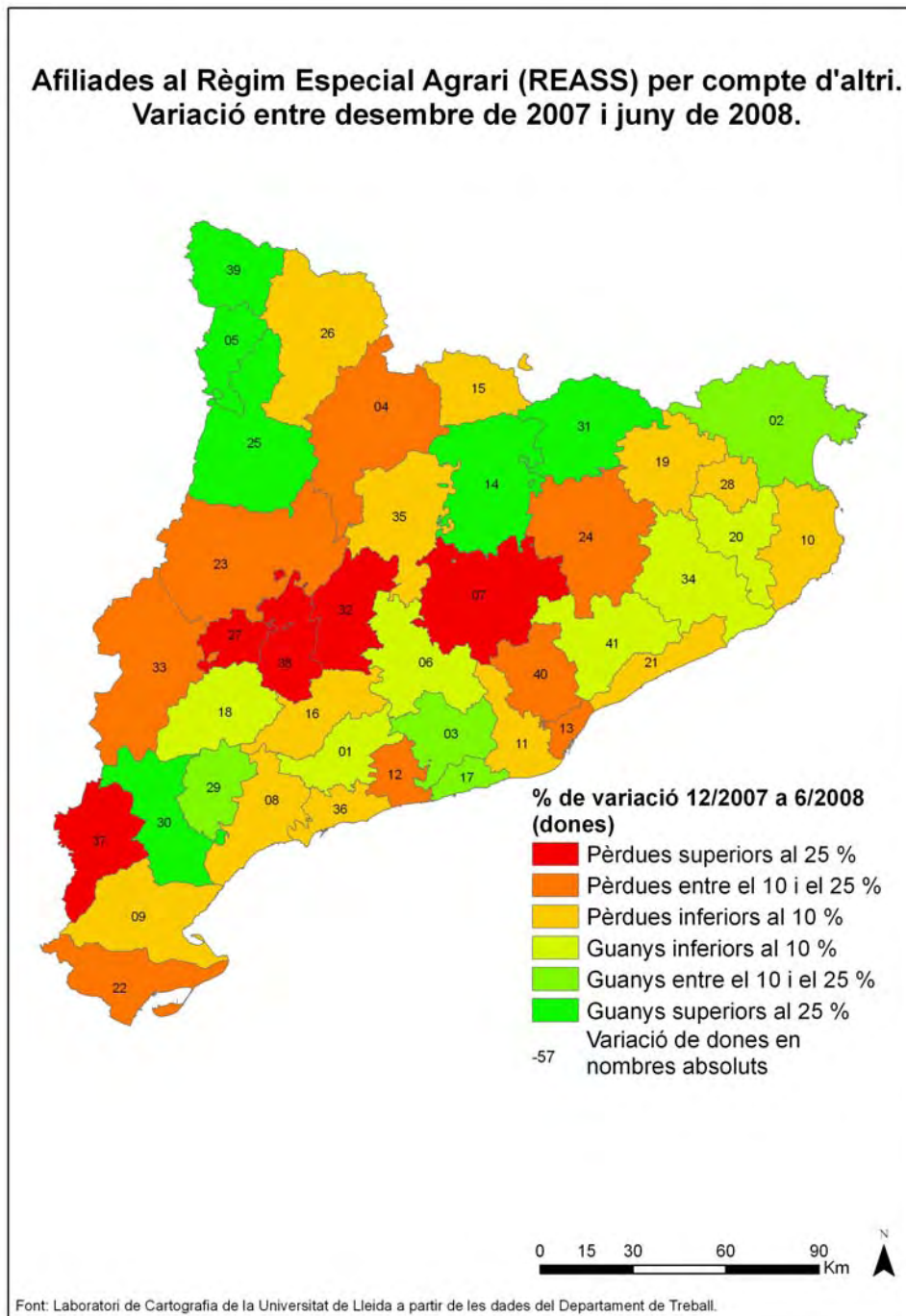

El volum d'afiliats i afiliades al REASS per compte d'altri presentava una distribució territorial molt similar a la de desembre de 2007, amb uns percentatges de treballadores agràries assalariades molt baix (del 20,1%).

Les comarques amb més pes específic de les dones en aquest règim de cotització continuaven sent les de les Terres de l'Ebre (Montsià, Ribera d'Ebre i Baix Ebre) i se'ls sumava, en aquest cas, l'Alt Penedès, totes quatre comarques amb un percentatge de dones sobre el total d'afiliats/des al REASS per compte d'altri superior al 25%.

En el cas del nou RETA, que al juny de 2008 incloïa els/les anteriorment afiliats/des al REASS per compte propi, el percentatge de dones es mantenia estable (32,7%), tot i la incorporació d'un segment, el dels empresaris agraris, on el paper de les dones era tradicionalment menor que en la resta de treballadors/es autònoms/es.

GRÀFIC 32 Afiliades al règim especial agrari (REASS) per compte d'altri. Variació entre el desembre de 2007 i el juny de 2008

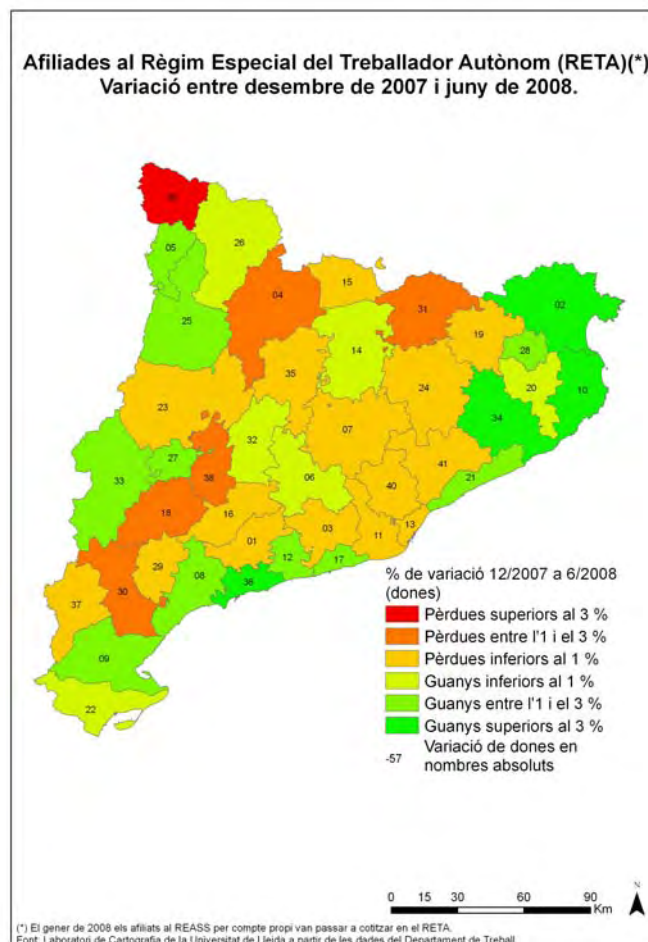
Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del Departament de Treball.

Com hem esmentat anteriorment, els canvis han estat molt lleus en el mig any que separa els dos escenaris, encara que apunten certes tendències (vegeu els gràfics 35 i 36).

En el cas dels/de les treballadors/es afiliats/des al REASS per compte d'altri, tot i que el volum total s'ha mantingut estable, amb un increment mínim de 16 treballadors/es entre el desembre de 2007 i el juny de 2008. Però si ens fixem en el comportament en funció del gènere, s'aprecia que hi ha hagut un increment de treballadors masculins dins aquest règim (+ 296), fet que pot tenir part d'explicació en la reubicació de treballadors/es procedents dels sectors més afectats per la crisi, com el de la construcció. En el cas de les dones, trobem la tendència contrària (- 280 treballadores, un descens del 6,8% del total d'afiliades en aquest règim), que podria estar motivat per la incorporació d'una petita part de les treballadores assalariades al règim del RETA.

Les comarques amb un descens més elevat d'afiliades en aquest règim han estat la Terra Alta, el Pla d'Urgell, l'Urgell, la Segarra i el Bages, que han perdut més del 25% de les treballadores agràries assalariades en només mig any.

GRÀFIC 33 Afiliades al règim especial de treballadors/es autònoms/es (RETA).*
Variació entre el desembre de 2007 i el juny de 2008

(*) El gener del 2008, els/les afiliats/des al REASS per compte propi van passar a cotitzar pel RETA. Per tant, en aquesta variació s'ha tingut en compte, per al 2007, la suma de REASS per compte propi i RETA. Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del Departament de Treball.

Els increments més grans de dones treballadores agràries assalariades s'han donat a les comarques pirinenques.

Pel que fa al nou RETA, en aquest mig any hi ha hagut la tendència contrària, amb una pèrdua de 2.343 treballadors autònoms masculins i un increment de 1.175 treballadores autònomes, que, aquest sí, sembla marcar una important incorporació de les dones a rols de més responsabilitat en l'empresa agrària.

2.4.4 Quotes de pensions actuals

També cal esmentar la difícil situació del treballador/a i, especialment, de la treballadora agrària, un cop s'arriba a la fi de la vida laboral.

Les dades de la Seguretat Social sobre pensions per al conjunt d'Espanya de l'1 d'abril de 2008 xifraven en 346.791 les dones inscrites al REASS que cobraven algun tipus de pensió, que, de mitjana, se situava prop dels 440 euros, una de les més baixes i més de 100 euros per sota de la mitjana del conjunt del sistema de la Seguretat Social. Aquesta pensió mitjana també era prop de 95 euros inferior a la dels treballadors masculins inscrits al REASS.

Bona part d'aquestes pensionistes s'ubicaven dins els tipus de pensió de viduïtat (190.446), amb una mitjana de 471 euros al mes, i de jubilació (112.716), amb uns 432 euros al mes. Ambdós valors són força inferiors a la mitjana del sistema de règims i, en el cas de la pensió de jubilació, també és força inferior a la percebuda pels homes inscrits al REASS.

2.5 DIVERSIFICACIÓ DE L'ACTIVITAT AGRÀRIA

En aquest apartat, a banda de l'anàlisi de la situació de les dones en l'activitat complementària del turisme rural que presentem a continuació, hauríem desitjat poder realitzar un estudi més en profunditat també de les activitats d'artesania, que ha quedat limitat per la dificultat i la manca de fiabilitat de les dades sobre l'artesania alimentària per manca de regulació explícita d'aquesta activitat. Es tracta d'un sector que caldria potenciar, atesa la seva importància com a sector complementari a la producció agrària en sentit estricte.

2.5.1 Establiments de turisme rural.³⁹

Les activitats de turisme rural es concentren bàsicament en un eix principal, a les comarques del Pinineu català des dels Pallars fins a la Costa Brava, i en un eix secundari, seguint la dorsal de la Serralada Prelitoral fins al delta de l'Ebre. El espais no inclosos en aquests dos àmbits, el pla de Ponent i la regió metropolitana de Barcelona, compten amb un escàs desenvolupament en aquest àmbit.

---

³⁹ Vegeu la taula 24 de l'annex.

GRÀFIC 34. Establiments de turisme rural. Dades comarcals desagregades per sexe.

Comarca	Titularitat per sexe				
	Dones	Homes	Cotitularitat	Ràtio feminitat	% cotitularitat
Alt Camp	18	13	0	138,5	0,00
Alt Empordà	63	51	6	123,5	5,00
Alt Penedès	17	34	0	50,0	0,00
Alt Urgell	32	40	0	80,0	0,00
Alta Ribagorça	36	38	0	94,7	0,00
Anoia	22	32	0	68,8	0,00
Bages	29	38	0	76,3	0,00
Baix Camp	11	19	0	57,9	0,00
Baix Ebre	17	16	0	106,3	0,00
Baix Empordà	26	27	7	96,3	11,67
Baix Llobregat	1	0	0	Infinit	0,00
Baix Penedès	5	4	0	125,0	0,00
Berguedà	38	74	0	51,4	0,00
Cerdanya	7	35	0	20,0	0,00
Conca de Barberà	12	27	1	44,4	2,50
Garraf	1	3	0	33,3	0,00
Garrigues	5	3	0	166,7	0,00
Garrotxa	42	53	6	79,2	5,94
Gironès	15	19	0	78,9	0,00
Maresme	2	16	0	12,5	0,00
Montsià	15	15	0	100,0	0,00
Noguera	8	31	0	25,8	0,00
Osona	48	71	0	67,6	0,00
Pallars Jussà	41	23	0	178,3	0,00
Pallars Sobirà	49	40	0	122,5	0,00
Pla de l'Estany	25	39	11	64,1	14,67
Pla d'Urgell	6	6	0	100,0	0,00
Priorat	26	16	0	162,5	0,00
Ribera d'Ebre	7	4	0	175,0	0,00
Ripollès	33	54	5	61,1	5,43
Segarra	18	21	2	85,7	4,88
Segrià	1	4	0	25,0	0,00
Selva	21	17	1	123,5	2,56
Solsonès	46	42	0	109,5	0,00
Tarragonès	4	4	0	100,0	0,00
Terra Alta	9	12	0	75,0	0,00
Urgell	14	12	0	116,7	0,00
Val d'Aran	10	7	0	142,9	0,00
Vallès Occidental	1	1	0	100,0	0,00
Vallès Oriental	18	16	0	112,5	0,00

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, Secretaria de Comerç i Turisme (2008).

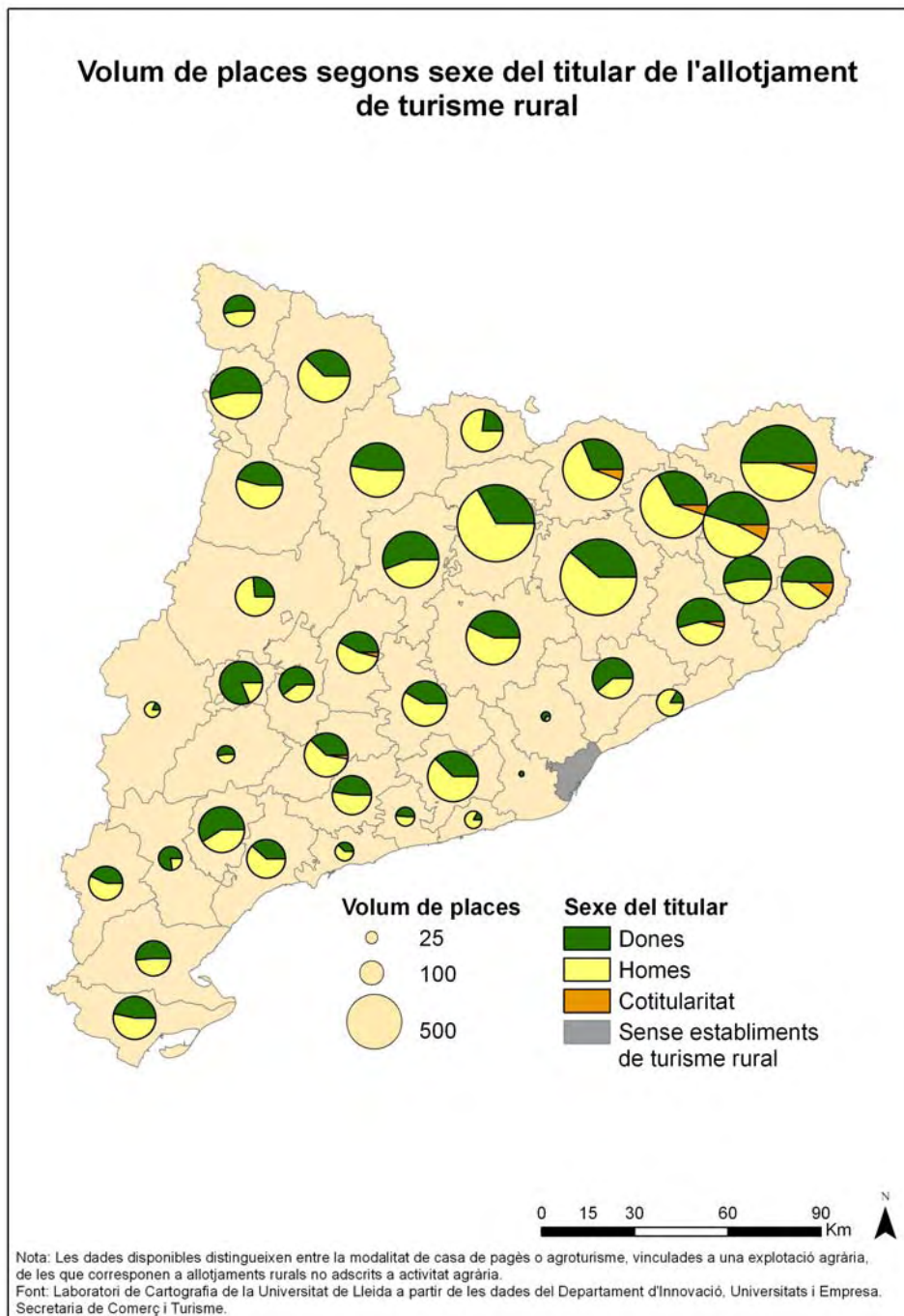
Als gràfics 37 i 38 s'aprecien una sèrie d'àmbits territorials amb característiques diferenciades:

El nord de les comarques gironines té en comú una forta presència tant de places com d'habitacions de turisme rural (majoritàriament per sobre de les 200 habitacions i 400 places per comarca), així com un pes relativament poc important de la titularitat femenina, compensat pel fet de ser la zona on hi ha més presència de cotitularitat en EAP del conjunt de Catalunya.

Les comarques del Pirineu de Lleida presenten un important volum tant de places com d'habitacions (el dos Pallars, l'Alta Ribagorça i l'Alt Urgell superen les 200 habitacions i 400 places per comarca), tot i que inferior al de les comarques gironines. En canvi, la condició de la titularitat femenina hi és més important, i no compten, per contra, amb casos de cotitularitat.

GRÀFIC 35. Volum de places segons sexe del titular de l'allotjament de turisme rural.

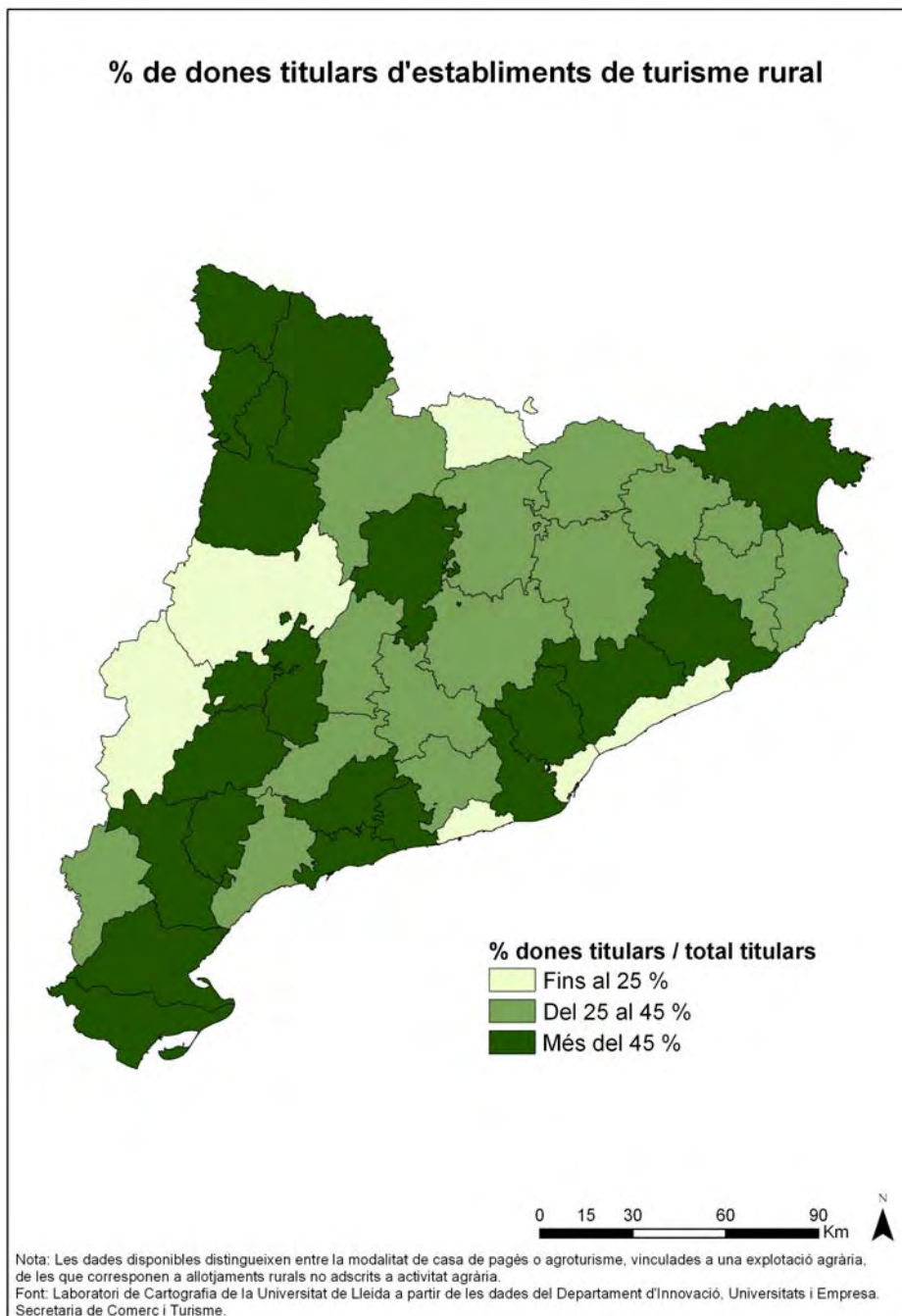
Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, Secretaria de Comerç i Turisme (2008).

- Les comarques alineades sobre la Serralada Prelitoral i fins al delta de l'Ebre presenten intensitats mitjanes (sovint superen les 100 habitacions i les 200 places per comarca), molt inferiors a les dels àmbits anteriors.

A la vegada, presenten un escàs rol femení en la titularitat d'aquestes activitats i una presència testimonial de casos de cotitularitat.

El pes específic de les dones com a titulars d'activitats complementàries de turisme rural presenta una distribució força irregular damunt el territori català.

GRÀFIC 36 *Percentatge de dones titulars d'explotacions de turisme rural*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de les dades del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, Secretaria de Comerç i Turisme (2008).

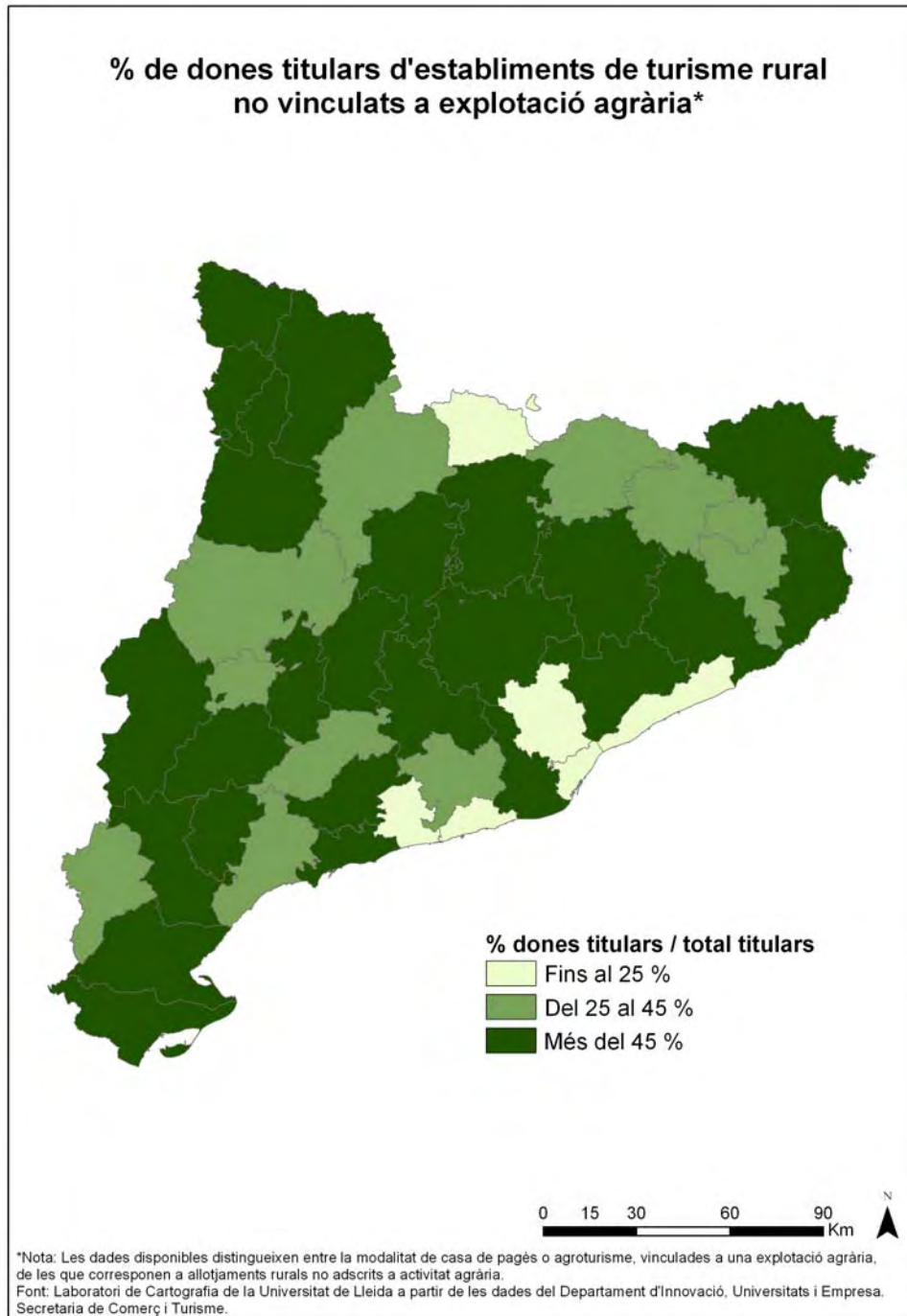
Com ens mostra el gràfic 39, la distribució de la ràtio de feminitat entre els/les titulars d'establiments de turisme rural ens marca com a comarques amb rol més predominant de les dones les ubicades al Pirineu de Lleida (la Val d'Aran i els dos Pallars); un espai continu entre les demarcacions de Lleida i Tarragona, amb comarques amb espais rurals de mitja muntanya i sectors agraris deprimits (Garrigues, Urgell, Priorat, Ribera d'Ebre, Alt Camp i Baix Penedès); determinades comarques de la Costa Brava (Alt Empordà i la Selva), i l'àrea metropolitana de Barcelona (els dos Vallès i el Baix Llobregat, amb valors absoluts que només són importants en el cas del Vallès Oriental).

Per contra, àmplies zones de la resta dels Pirineus, la vegueria de les Comarques Centrals, part de les comarques de Ponent i les Terres de l'Ebre, la ràtio de feminitat és força baixa, amb valors que no arriben a representar ni un terç del percentatge de titulars en comarques com el Segrià, la Noguera, la Cerdanya, la Conca de Barberà, l'Alt Penedès, el Garraf i el Maresme, que en alguns casos presenten poca activitat turística en aquesta modalitat (Segrià i Garraf), però que, en altres (Noguera, Cerdanya, Conca de Barberà i Alt Penedès), compten amb més de 200 places de turisme rural.

La cotitularitat en el sector és relativament residual, ja que només 8 comarques presenten aquesta modalitat de propietat en el conjunt de Catalunya, i en cap cas representa el 15% del conjunt d'establiments de turisme rural.

En aquest cas, però, sí que es detecta una forta concentració dels casos a les comarques gironines, ja que 6 de les 8 comarques amb casos de titularitat són d'aquesta demarcació (l'Alt i el Baix Empordà, la Garrotxa, el Pla de l'Estany, el Ripollès i la Selva). Les altres dues comarques amb una mínima representació de cotitularitat en explotacions agroturístiques són la Segarra i la Conca de Barberà.

GRÀFIC 37 *Percentatge de dones titulars d'establiments de turisme rural vinculats a explotació agrària.*

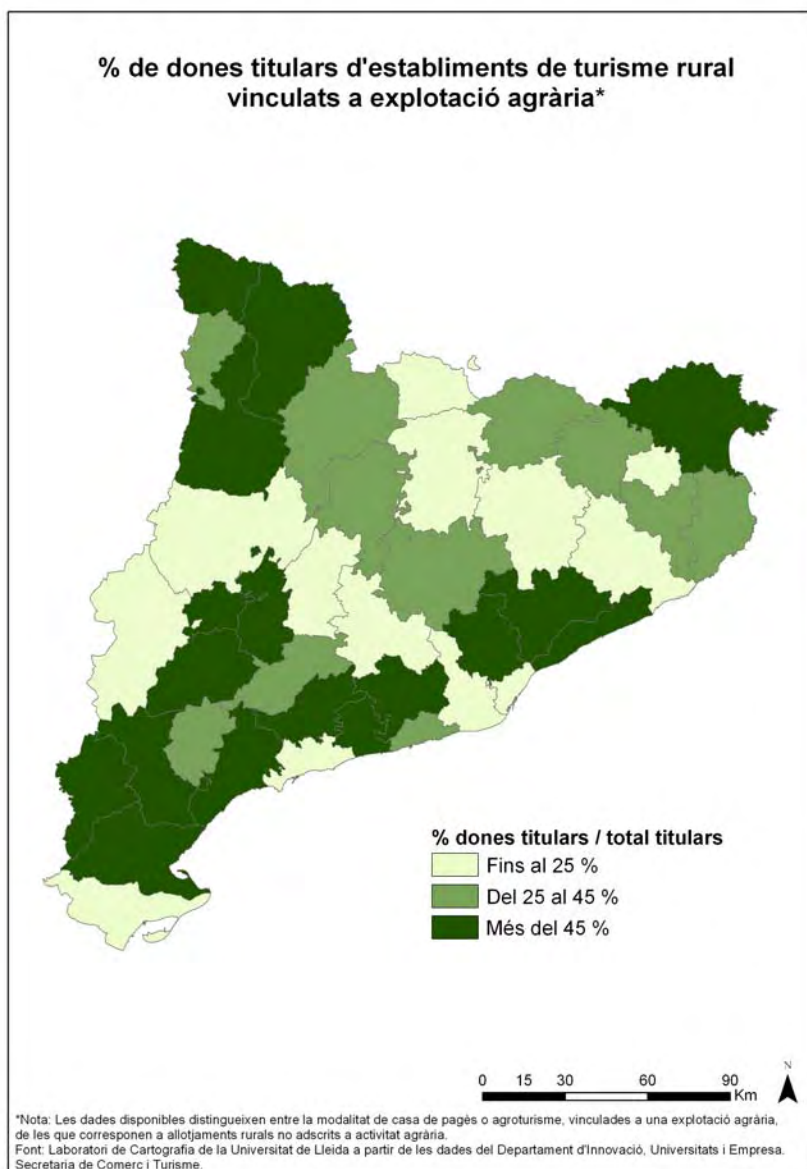

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL, a partir de les dades del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, Secretaria de Comerç i Turisme (2008).

Cal remarcar, però, que no tots els establiments de turisme rural es troben directament vinculats a una explotació agrària, sinó que, en bona part dels casos, són senzillament establiments d'allotjament rural (vegeu els gràfics 40 i 41).

En el conjunt de Catalunya, els establiments de turisme rural directament vinculats són el 37,3% del total. Aquest percentatge puja per sobre el 41% en els establiments turístics en què el titular és un home o bé s'hi dona una situació de cotitularitat.

GRÀFIC 38. Percentatge de dones titulars d'establiments de turisme rural no vinculats a explotació agrària.

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL, a partir de les dades del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, Secretaria de Comerç i Turisme (2008).

Per contra, entre les dones titulars, els establiments que estan vinculats a una explotació agrària són només el 31,7%. Aquestes dades impliquen una major dedicació exclusiva, en el cas de les dones, a l'activitat terciària, cosa que podria estar relacionada també amb el fet que, a causa del menor nombre de titulars femenines d'explotacions agràries, en molts casos hi hagi una distribució d'activitats a escala familiar en què el titular de l'explotació agrària és l'home i el de l'establiment rural és la dona.

Els establiments turístics vinculats a una explotació agrària on la titular és una dona no arriben a 2.000, mentre que els gestionats per homes superen els 3.000. Per contra, en el cas dels establiments no vinculats a explotació agrària, el volum és força similar en ambdós sexes, de prop de 4.200 establiments cadascun. En els dos casos, el percentatge de dones és superior que en les activitats agràries estrictes, fet que ens indica que el sector té una gran importància per a les dones de l'àmbit rural.

Pel que fa a les activitats artesanies, concretament les d'artesanía alimentària, el 2008 hi havia a Catalunya 456 persones amb el carnet d'artesanía alimentària vigent, de les quals 66 (un 14,5%) eren dones.

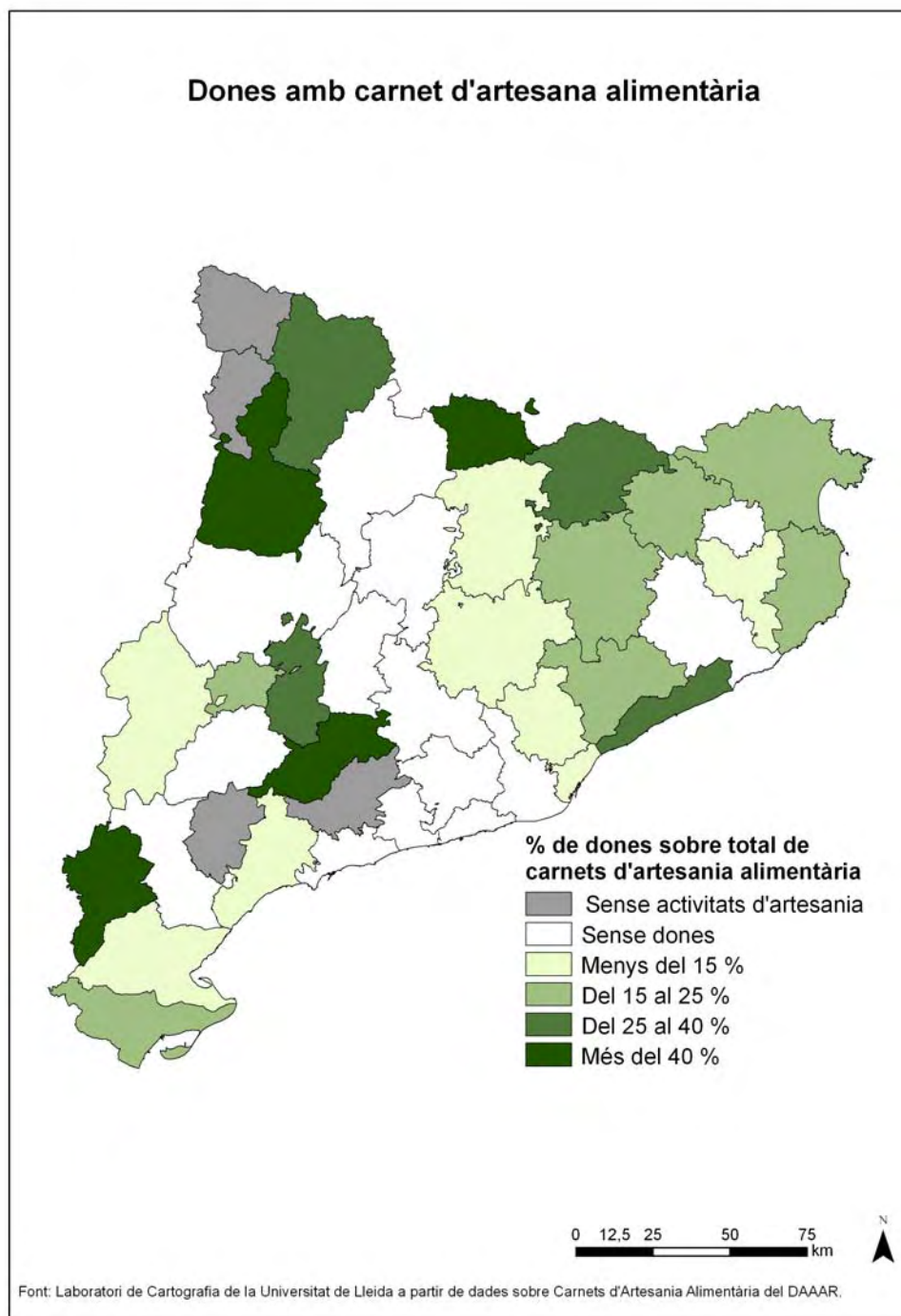
Com es pot apreciar al gràfic 42, hi havia quatre comarques (Val d'Aran, Alta Ribagorça, Alt Camp i Priorat) sense cap persona en possessió del corresponent carnet d'artesanía alimentària, mentre que 14 comarques més no tenien cap dona amb carnet vigent.

Destaca la baixa participació de les dones en aquestes activitats, especialment si tenim en compte que les quatre comarques que presenten paritat entre sexes en aquest àmbit (Cerdanya, Conca de Barberà, Pallars Jussà i Terra Alta) compten amb només el 2% del total de carnets d'artesanía alimentària.

2.5.2 Artesania alimentària⁴⁰

GRÀFIC 41. *Percentatge de dones titulars d'activitats d'artesania alimentària.*

Font: Servei Cientifictècnic de Cartografia i SIG de la UdL, a partir de les dades de la relació de persones amb el carnet d'artesania alimentària vigent (2008) del Servei de Denominacions i Marques del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

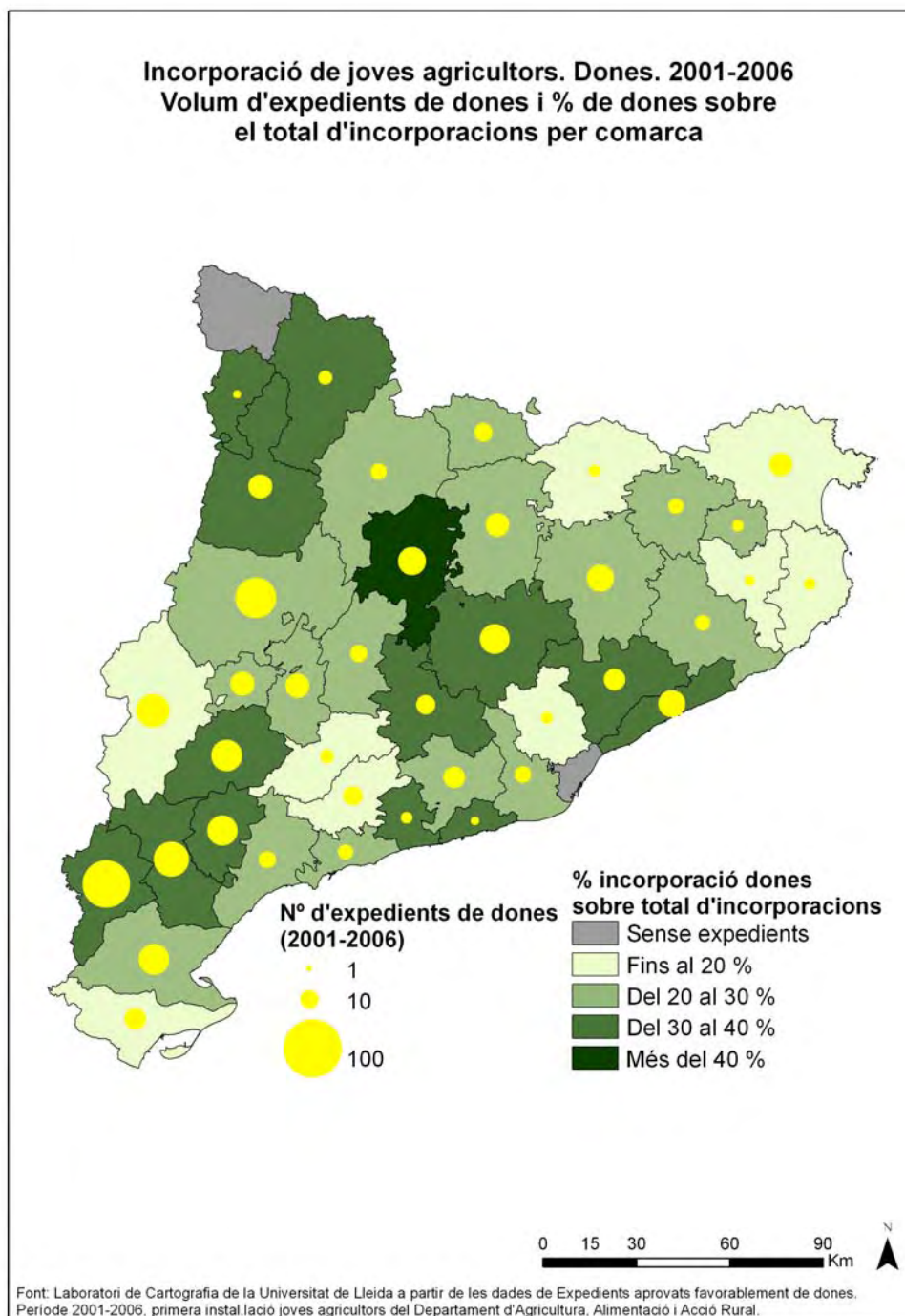
⁴⁰ Vegeu la taula 25 de l'annex.

A manera de conclusió, es pot afirmar que en les tasques complementàries a l'activitat agrària que s'han analitzat el paper de les dones és força més important que en l'activitat agrària en si mateixa, ja sigui per especialització funcional de les activitats dins la mateixa explotació familiar, per una millor adequació formativa i professional dels membres femenins de les esmentades explotacions o per altres motius no menyspreables, com la necessitat de distribuir estratègicament dins els diferents membres de la família tant càrregues fiscals com fonts de finançament alternatives (subvencions, ajudes, etc.).

2.6 MODERNITZACIÓ I INCORPORACIÓ JOVES (DONES)⁴¹

GRÀFIC 42. *Percentatge de dones joves incorporades sobre el total.*

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la Universitat de Lleida a partir de les dades d'expedients de dones aprovats. Període 2001-2006, primera instal·lació de joves agricultors del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

⁴¹ Vegeu la taula 26 de l'annex.

Segons les dades d'incorporació de joves al sector agrari desagregades per sexe del període 2001-2006, l'entrada de les dones dista molt de ser un procés generalitzat en el conjunt de Catalunya, ja que en l'àmbit comarcal les diferències són força marcades (vegeu el gràfic 42).

En termes absoluts, només superen els 50 expedients d'incorporació de dones les comarques de la Terra Alta i la Noguera, i hi ha nou comarques més amb, com a mínim, vint noves incorporacions femenines (per aquest ordre, Ribera d'Ebre, Segrià, Garrigues, Baix Ebre, Priorat, Bages, Solsonès, Osona i Maresme).

Les demarcacions de Lleida (amb més d'un 35%) i Tarragona (que supera el 25%) concentren gairebé dos terços del total d'incorporacions femenines.

La distribució territorial del fenomen de la nova incorporació al camp de les dones es complica si en fem una anàlisi en termes relatius, atès que hi ha força diversitat entre comarques sense que es pugui establir una continuïtat espacial i delimitar àrees amb dinàmiques específiques.

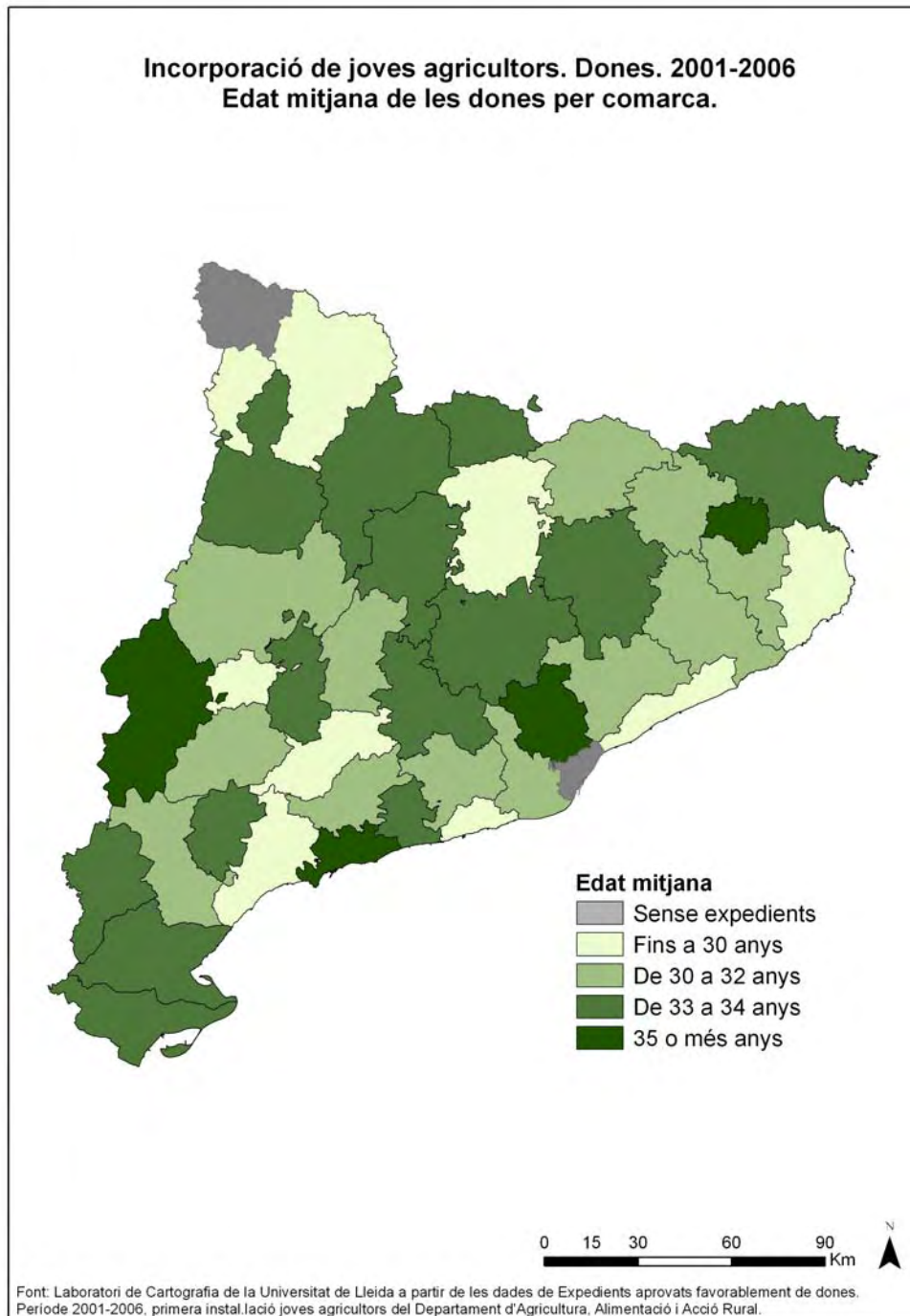
Així, les comarques amb percentatge d'incorporació de les dones més elevat respecte al total d'incorporacions són el Solsonès (amb un 44% de dones), i l'Alta Ribagorça, el Baix Penedès i el Garraf (que compten amb un 40% d'incorporació femenina). Tot i així, de les quatre comarques esmentades, només el Solsonès presentava un nombre important d'incorporacions absolutes.

A l'extrem contrari, el Segrià, el Gironès, el Baix Empordà i el Ripollès no arriben al 15% d'incorporació femenina, tot i que només el Segrià compta amb un volum important d'expedients d'incorporació.

Es poden establir, però, dues zones (d'una banda, l'interior de les comarques tarragonines i la comarca veïna de les Garrigues i, de l'altra, el nord de la demarcació de Barcelona) on hi ha, a la vegada, un nombre relativament important de noves incorporacions i un percentatge d'incorporació femenina força elevat (d'entre el 30 i el 40%).

Aquestes àrees serien, doncs, les que presentarien millors expectatives de relleu generacional de la població activa agrària i, específicament, de la població femenina.

GRÀFIC 43. *Edat mitjana de les dones joves incorporades.*

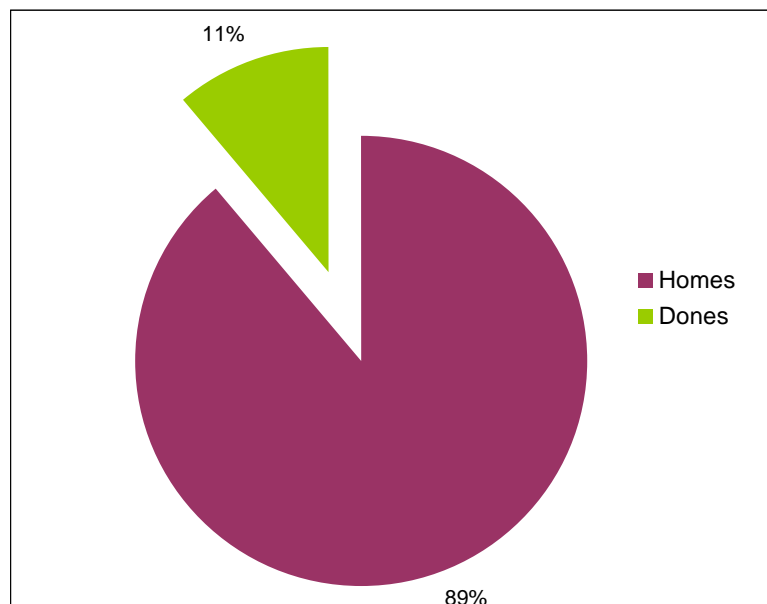
Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la Universitat de Lleida, a partir de les dades d'expedients de dones aprovats. Període 2001-2006, primera instal·lació de joves agricultors del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

L'edat mitjana de les dones joves que s'han incorporat a l'activitat agrària se situa, en termes generals, entre els 30 i el 35 anys, fet que situa la mitjana catalana en 32 anys (vegeu el gràfic 43).

Les mitjanes d'edat més elevades, de 35 o més anys, se situen en comarques que sovint tenen un fort component urbà o que es troben prop d'una gran ciutat. És el cas del Segrià, el Tarragonès, el Pla de l'Estany i el Vallès Occidental.

De les quatre comarques amb una edat mitjana inferior als 30 anys, tres es troben en una zona costanera (Garraf, Maresme i Baix Empordà) i una en una zona d'alta muntanya (Alta Ribagorça), però d'aquestes només el Maresme supera els 20 expedients d'incorporació de dones.

GRÀFIC 44. Percentatge de dones sobre el total de plans de millora. 2001-2006.

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL a partir de dades del DAR.

En el conjunt de Catalunya i per a tot el període 2001-2006, els ajuts per a primera instal·lació de joves dones agricultores van ascendir a gairebé 15 milions d'euros, distribuïts entre les 617 dones adscrites a la mesura.

Pel que fa als ajuts dels plans de millora per al mateix període, el volum d'ajuts va ser superior a 13 milions d'euros, i en van gaudir un total de 731 dones (un 11% del total).

En aquest tipus d'ajuts es detecta una desproporció especialment marcada entre sexes (vegeu el gràfic 44).

Altres ajuts presenten una distribució molt més paritària entre sexes, com el programa PRODER de la UE, que durant el període 2000-2006 va generar un total de 2.105 nous llocs de treball, dels quals 1.158 van ser per a homes (55%) i 944 (45%), per a dones.⁴²

2.7 ALGUNES CONSIDERACIONS

És evident que el tema que s'analitza, el procés d'incorporació de les dones a les explotacions agràries catalanes, no pot circumscriure's únicament a una valoració estadística, principalment perquè les dades emprades, com qualsevol altra estadística, presenten problemes (de fiabilitat, manca de desagregació per sexe, manca d'actualització, etc.) que fan que molts cops els resultats derivats de la seva anàlisi hagin de ser relativitzats tenint en compte una sèrie de casuístiques pròpies del fenomen estudiat.

En aquest cas, quan parlem molt sovint de situacions jurídicoadministratives, cal entendre que darrere una determinada situació legal determinada, com ara la titularitat o cotitularitat femenina d'una explotació, es poden amagar casuístiques diverses.

L'elevada mitjana d'edat de les titulars i cotitulars femenines respecte a la població masculina, per posar un exemple, té part de la seva explicació en l'assumpció del rol de titular de les dones un cop el titular anterior, normalment un home, es jubila, o en cas de traspàs (atès que en termes generals hi ha un gradient d'edat entre l'home i la dona que fa que el primer arribi abans a l'edat de jubilació, a la vegada que l'esperança de vida també és superior entre les dones).

Altres fenòmens que s'han de tenir en compte són la necessitat d'afiliació per part de les dones a la Seguretat Social per poder rebre posteriorment les prestacions per jubilació; així com estratègies derivades de la recerca de finançament per mitjà de subvencions, ajudes o beneficis fiscals, que alteren nominalment la titularitat de les empreses agràries, sense que això impliqui necessàriament un canvi en el seu funcionament ni una millora substancial de la capacitat de decisió de les dones dins aquesta.

---

⁴² Document de Conclusions de la Jornada "Dones i Món Rural: per a una millor qualitat de vida", organitzada per la Fundació Maria Aurèlia Capmany, la Fundació Món Rural, i l'Institut Català de les Dones. Manresa, 22 de novembre de 2006.

3 Anàlisi de la normativa i propostes

3.1 Normativa vigent amb incidència

3.1.1 Normativa europea

Felip Domènech i Costafreda

- ✓ **Directiva 76/207/CEE del Consell, de 9 de febrer de 1976**
Relativa a l'aplicació del principi d'igualtat de tracte entre homes i dones pel que fa a l'accés al treball, a la formació i a la promoció professional.
- ✓ **Directiva 86/613/CEE del Consell, d'11 de desembre de 1986**
Relativa a l'aplicació del principi d'igualtat de tracte entre homes i dones que exerceixin una activitat autònoma, incloses les activitats agràries, així com sobre la protecció de la maternitat.
- ✓ **Resolució del Parlament Europeu de 12 de març de 2008 sobre la situació de les dones a les zones rurals de la Unió Europea (2007/2117(INI))**

El Parlament Europeu, en l'informe **A6-0031/2008** sobre la situació de les dones en les zones rurals de la Unió Europea (**2007/2117(INI)**), dut a terme per la Comissió de Drets de les Dones i Igualtat de Gènere, diu en l'exposició de problemes, entre altres coses, que:

“Les zones rurals estan experimentant canvis demogràfics, socials i culturals. L'envelliment de la població, una qüestió important a tot Europa, resulta especialment evident en les zones rurals d'alguns Estats membres. Les dones són les que s'encarreguen de la major part del treball, de tenir cura dels nens/es i altres persones dependents. Les dones han d'ajustar el seu horari de treball per complir amb aquestes obligacions, fet que té conseqüències negatives a curt i a llarg termini sobre les seves carreres professionals, ingressos i pensions (...). Aquesta situació contribueix a una constant emigració, especialment dels joves i les persones amb bona formació. Com que la majoria de persones que se'n van són dones, l'emigració té repercussions negatives sobre la vida social i econòmica de les zones rurals. Així mateix, contribueix a la reducció del nombre de llars amb diversos membres.

D'altra banda, les institucions que s'encarreguen de la necessària dotació en infraestructures socials i serveis d'interès públic resulten deficitàries. A més d'una pèrdua de població, el menor índex de natalitat observat posa en perill el desenvolupament a mitjà i llarg termini d'aquestes regions.”

La ponència aprovada assenyala que les dones de les zones rurals necessiten una atenció política especial. La ponent acaba demanant que es doni un suport eficaç a les iniciatives i actuacions locals i que s'adopti una visió integrada en relació amb el desenvolupament rural, especialment centrat en les dones.

Hi ha diverses iniciatives en aquesta línia en l'àmbit europeu: tractats, decisions del Consell, reglaments de la CE, directives, estudis, informes, conclusions del Consell, comunicacions de la Comissió, resolucions i, en especial, la **Directiva 86/613 CEE** d'11 de desembre de 1986, relativa a l'aplicació del principi d'igualtat de tracte entre homes i dones que exerceixen una activitat autònoma, incloses les activitats agràries, així com sobre la protecció de la maternitat.

Després d'un seguit de consideracions, (especialment les encapçalades per les lletres que van de la F a la J), la recomanació H considera que l'aplicació de la Directiva 86/613/CEE no ha estat eficaç ni ha aconseguit els objectius originaris de la Directiva, en particular el de millorar l'estatut dels/de les cònjuges col·laboradors/es. La consideració I constata que a les zones rurals moltes dones tenen ocupacions comparables a una activitat professional, però no reben cap reconeixement o protecció ni la remuneració que els correspondria. I, finalment, la recomanació J diu que només un nombre reduït de dones són propietàries d'explotacions agràries, normalment de dimensions econòmiques reduïdes i escassa rendibilitat, i que la majoria de les dones de zones rurals treballen juntament amb els seus companys homes (pares, germans o marit), que són els que tenen la propietat exclusiva de l'explotació agrària.

La Resolució fa una crida al punt 13 als estats membres i a la Comissió Europea perquè tinguin present la situació del grup considerable de cònjuges col·laboradors/es, generalment de sexe femení en l'agricultura, i també a les pimes, ja que molts estats membres no tenen una posició jurídica adequada, fet que comporta implícits problemes financers i jurídics específics pel que fa al dret de llicència per maternitat o malaltia, a l'acumulació de drets de pensió o a l'accés a la Seguretat Social en cas de divorci.

El punt 14 demana als estats membres que desenvolupin la figura jurídica de la titularitat compartida perquè es reconeixin plenament els drets de les dones del sector agrari, la corresponent protecció en matèria de Seguretat Social i el reconeixement del seu treball.

La Resolució aprovada pel Parlament Europeu lamenta que la Comissió no hagués donat resposta a la Resolució de 3 de juliol de 2003. Emprenent una revisió radical de la Directiva 86/613/CEE, reconeix que aquesta ha estat fins ara ineficaç en el reconeixement del treball i en la prestació d'una protecció adequada als/a les cònjuges col·laboradors/es de persones que treballen per compte propi o en l'activitat agrària als estats membres i demana a la Comissió que abans de finals del 2008 presenti una proposta de directiva revisada que ofereixi drets socials i de pensió independents per a les dones col·laboradores en explotacions agràries i en pimes.

Així mateix, lamenta que la Comissió fins ara no hagi donat resposta a les anteriors resolucions del Parlament sobre la situació dels/de les cònjuges col·laboradors/es i demana explícitament:

“El *registre obligatori* dels cònjuges col·laboradors perquè deixin de ser treballadors/es invisibles.

El compliment de les obligacions inherents als Estats membres d'adoptar les mesures necessàries per garantir que els col·laboradors puguin obtenir cobertura d'assegurança per assistència sanitària, pensions de jubilació, serveis de prestacions i substitucions per maternitat i prestacions per discapacitat.”

3.1.2 Normativa espanyola

- ✓ **Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per la Igualtat Efectiva de Dones i Homes**

L'article 30, de desenvolupament rural, disposa que:

"A fi de fer efectiva la igualtat entre dones i homes en el sector agrari, el Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació i el Ministeri de Treball i Assumptes Socials desenvoluparan la figura jurídica de la titularitat compartida, perquè es reconeguin plenament els drets de les dones en el sector agrari, amb la corresponent protecció de la Seguretat Social, així com el reconeixement del seu treball."

- ✓ **Llei de Desenvolupament Sostenible del Medi Rural**

Vigent des del 14 de desembre del passat 2007, se suma a la primera i reafirma aquest compromís.

- ✓ **Pla per afavorir la igualtat entre les dones i els homes en el món rural**

En aquest mateix sentit s'aprova el passat 2007 aquest pla estatal des del Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació i la Direcció General de Desenvolupament Rural.

- ✓ **L'esborrany del Reial Decret pel qual es pretén regular la titularitat compartida de les explotacions agràries**

El maig del passat 2007 es constitueix un grup de treball de caràcter interministerial (Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació i Ministeri de Treball) que té l'objectiu d'elaborar un informe complet sobre la titularitat compartida.

- ✓ **Llei 19/1995, de 4 juliol, de Modernització de les Explotacions Agràries**

Els objectius són, entre altres, estimular la formació d'explotacions agràries de prou dimensions per assegurar-ne la viabilitat, definir aquelles que es considerin prioritàries (EAP) en les ajudes públiques a l'agricultura, afavorir la incorporació de joves i professionalitzar els agricultors.

- ✓ **Decret 97/1997 de 15 d'abril, pel qual s'estableixen determinats criteris d'aplicació de la Llei 19/1995, de 4 juliol, de modernització de les explotacions agràries.**

3.1.2.1 Projecte de Reial Decret pel qual es pretén regular la titularitat compartida en el sector agrari d'octubre de 2007⁴³

*Felip Domènech i Costafreda
Antoni Vaquer i Aloy. Andrés Cosials i Ubach*

Actualment hi ha iniciatives legislatives estatals dirigides a afrontar aquesta subrepresentació i millorar les condicions de la treballadora i la titular agrària, tant a efectes de titularitat com a efectes d'afiliació i cotització a la Seguretat Social. D'aquestes iniciatives, n'hi ha que ja s'han implementat (com la Llei 18/2007, de 4 de juliol, per la qual es procedeix a la integració dels/de les treballadors/es per compte propi del règim especial agrari de la Seguretat Social al règim especial de la Seguretat Social dels/de les treballadors/es per compte propi o autònoms/es), i altres en procés, com l'esborrany de Reial Decret, que ens ofereixen una porta a la regulació autonòmica amb les seves peculiaritats i que s'analitza a continuació.

El grup de treball de caràcter interministerial (Ministeri d'Agricultura, Pesca i Alimentació i Ministeri de Treball) va elaborar durant el mes d'octubre de 2007 un esborrany del Reial Decret a través del qual es regula la titularitat compartida en el sector agrari. El govern de l'Estat, el dia 9 d'octubre de 2007, va trametre a les organitzacions professionals agràries el projecte de Reial Decret perquè formulessin els suggeriments o observacions que consideressin adients (referència N-089/07).

Aquest projecte té com a finalitat el desenvolupament de la legislació estatal en aquesta matèria. Així, trobem la Llei Orgànica 3/2007, de 2 de març, per la Igualtat Efectiva d'Homes i Dones, i, la Llei 18/2007, de 4 de juliol, que integra els/les treballadors/es del règim especial agrari al règim especial d'autònoms. Aquesta norma no es dicta d'acord amb el títol competencial d'agricultura, que pertany a les comunitats autònomes, sinó d'acord amb el d'igualtat de tots els espanyols en l'exercici dels drets i el compliment dels deures constitucionals i de la legislació bàsica de planificació de l'activitat econòmica. S'ha de tenir en compte que la Generalitat de Catalunya té la competència exclusiva en matèria de polítiques de gènere, tot respectant l'article 149.1.1 CE.

Correspon a la Generalitat la planificació, el disseny, l'execució, l'avaluació i el control de normes, plans i directrius generals en matèria de polítiques per a les dones (article 153 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006).

---

⁴³ Cf. MAPA: *Plan para favorecer la igualdad entre mujeres y hombres en el medio rural*, p. 25. Consultat a:

L'objectiu d'aquesta norma és desenvolupar la figura de la titularitat compartida entre cònjuges i parelles de fet reconegudes legalment.⁴⁴ El primer pas és definir legalment el concepte de titularitat compartida.⁴⁵ Així, el projecte de Reial Decret parteix de la definició que ofereix l'article 2.4 de la Llei 19/1995, de modernització de les explotacions agràries.

Els titulars només podran ser persones físiques i, concretament, els/les cònjuges i les parelles de fet reconegudes, que exerceixen conjuntament la titularitat d'una explotació en què desenvolupen activitats agràries o complementàries, organitzant-ne els béns i drets integrants amb criteris empresarials i assumint riscos i responsabilitats civils, socials i fiscals que puguin derivar-se de la seva gestió.

A més d'aquesta clara diferència, l'article 2 del projecte ofereix una novetat: la titularitat compartida serà per a una explotació on es desenvolupin activitats agràries i complementàries. La Llei 19/1995, quan parla de titularitat de l'explotació, ho fa referint-se a l'explotació agrària.

En aquest cas, obre la porta a una titularitat conjunta d'una organització empresarial no necessàriament i únicament agrària.⁴⁶ Sembla que el legislador devia estar pensant en fórmules de diversificació de l'activitat agrària com els allotjaments de turisme rural o la producció artesanal.⁴⁷ S'entendrà també que, a efectes de drets i obligacions, així com també de pèrdues i guanys, ambdós hi participen a parts iguals.

Per l'existència d'aquesta titularitat compartida, on els/les cònjuges participaran en els drets, inclosos els provinents de la PAC, i obligacions, es necessària la inscripció al Registre de Titularitat Compartida d'Explotacions Agràries. Es trobem davant una inscripció constitutiva en un registre autonòmic, on s'haurà de fer constar expressament el percentatge de participació en l'explotació.⁴⁸

---

http://www.mapa.es/desarrollo/pags/mujer/plan_igualdad/capitulo3.pdf

⁴⁴ Vegeu sobre la seva regulació la Llei 10/1998, de 15 de juliol, d'Unions Estables de Parella.

⁴⁵ Cal assenyalar que aquesta definició tindria la qualificació de bàsica d'acord amb l'article 149.1.13 CE, igual que les definicions de l'article 2 de la Llei 19/1995. No obstant això, el text no fa referència a aquesta circumstància.

⁴⁶ Encara que el títol del projecte del Reial Decret fa referència al sector agrari, l'article expressament diu que aquesta organització pot realitzar activitats "agràries o complementàries".

⁴⁷ Per exemple, l'elaboració de sabons artesanals.

⁴⁸ Si no hi consta, s'entén que és per parts iguals.

La determinació del registre on s'ha d'inscriure depèn de la residència dels/de les cònjuges o parella de fet reconeguda. El problema es presenta quan un/a dels/de les cònjuges té la residència en una comunitat autònoma diferent, ja que el Registre Central del Ministeri només és informatiu.

L'article 7 de l'esborrany de decret preveu incentius especials per als casos en què qui accedeixi a la titularitat compartida sigui una dona.

En el mateix article, en cas de primera instal·lació d'agricultors joves, les comunitats autònomes podran considerar ambdós/ambdues cotitulars socis/sòcies d'una entitat associativa a efectes de concedir dos ajuts íntegres encara que s'incorporin a la mateixa explotació, si cadascun/a d'ells/es reuneix les condicions i requisits exigits per ser beneficiaris/àries d'aquests ajuts.

Malgrat que la possibilitat d'atorgar dos ajuts de primera instal·lació a una mateixa explotació en el cas de matrimonis o parelles de fet joves és una matèria molt interessant, també és cert que aquesta possibilitat queda a l'arbitri de les comunitats autònomes, que són les titulars de la competència sobre agricultura. Així, l'article no conté cap contingut jurídic, ja que la recomanació no és vinculant a les comunitats autònomes.

3.1.2.2 Experiències autonòmiques en la legislació de la cotitularitat o titularitat compartida

La primera comunitat autònoma que ha legislat sobre la cotitularitat de les explotacions agràries ha estat Galícia, mitjançant una resolució de 13 de setembre de 2007, com a fórmula per a la integració laboral de les dones i com a estímul a les dones emprenedores.

Les accions incloses en la resolució es finançaran en un 80 per cent pel Fons Social Europeu (FSE) i el 20 per cent restant anirà a càrrec del Servei Gallec d'Igualtat.

Podran ser beneficiàries d'aquests ajuts les dones aturades que accedeixin a la cotitularitat d'una explotació agrària i s'inscriguin al Registre d'Explotacions Agràries de la Conselleria. També ho podran ser les que en situació d'alta a la Seguretat Social accedeixin per primera vegada a la cotitularitat de l'explotació agrària i s'inscriguin a l'esmentat registre. L'ajut consisteix en una prima, cobrada una sola vegada per explotació i beneficiària, de 2.000 euros.

4 DRET CIVIL. Marc normatiu amb incidència i propostes.

4.1 Introducció

L'Estatut d'Autonomia del 1980 ha permès que el Parlament de Catalunya hagi realitzat una producció legislativa intensa i, en concret, ha modernitzat àmpliament el dret civil tradicional. Aquesta tasca constant i progressiva l'ha dotat de solidesa per superar les interpretacions restrictives de l'article 149.1.8 de la Constitució, que únicament preveu que Catalunya té competència exclusiva pel que fa a la conservació, modificació i desenvolupament del seu dret civil.

El dret civil té un paper clau en la configuració de Catalunya com a societat moderna perquè permet adaptar el marc jurídic a la realitat d'avui i satisfer les necessitats quotidianes dels ciutadans. Així, la regulació del Llibre Cinquè del Codi Civil de Catalunya aporta una regulació nova, pròpia de Catalunya, d'institucions fonamentals en el dret de coses, com són la possessió, la propietat i les situacions de comunitat, i regula institucions tradicionals del dret català, però introdueix novetats legislatives al nostre ordenament, com el tractament de les situacions de cotitularitat. D'altra banda, la resta de l'Estat continua regint-se en aquesta matèria per les disposicions del Codi Civil espanyol.

4.2 Com regular la cotitularitat a Catalunya?

4.2.1 Per què la regulació a Catalunya?

L'article 153 de l'Estatut de Catalunya de 2006 recull dins de les competències exclusives de la Generalitat la de planificar, dissenyar, executar, avaluar i controlar normes, plans i directrius generals en matèria de polítiques per a les dones, i també l'establiment d'accions positives per aconseguir eradicar la discriminació per raó de sexe que s'hagin d'executar amb caràcter unitari per a tot el territori de Catalunya. Per tant, l'adopció d'aquestes mesures positives necessita una regulació pròpia catalana.

4.2.2 Implicacions del dret de successions en la cotitularitat

La successió pot ordenar-se per la voluntat o per la llei. Quan actua la voluntat a l'hora d'ordenar la successió trobem el testament (acte unilateral) o el pacte successori (que realitzen el matrimoni o la parella de fet conjuntament, juntament, si escau, amb altres persones).

La figura de la cotitularitat de l'explotació és la plasmació d'una situació fàctica fonamentada en una particular configuració jurídica. Ens trobem davant dues titularitats diferents (cotitular) que viuran una vida independent. Per exemple, un dels membres de la parella pot deixar la seva part a una estranya via testament.

4.2.3 Per què regular aquesta figura?

Les polítiques actives de creació i de millora de l'ocupació (PAO) es proposen ajustar les capacitats de les treballadores i els treballadors a les necessitats de les empreses i promoure la participació dels agents socials en la cohesió dels territoris i el seu desenvolupament econòmic.

Els objectius de les PAO i del Servei d'Ocupació de Catalunya segueixen les prioritats derivades de l'estratègia europea per a l'ocupació: el foment de l'esperit empresarial i el reforçament de la igualtat entre homes i dones, entre altres.

Així mateix, l'article 30 de la Llei Orgànica 3/2007, per la Igualtat entre Homes i Dones, encomana als poders públics el desenvolupament de polítiques actives per reconèixer el paper de les dones en el món agrari. A més, introdueix la necessitat de desenvolupar la figura jurídica de la titularitat compartida.

4.2.4 Catalunya pot regular la cotitularitat?

Cal establir una sèrie de mesures per adaptar aquesta realitat a l'ordenament jurídic català i a les institucions pròpies de dret civil de Catalunya, d'acord amb els articles 116, 129 i 170 de l'Estatut; i executar mesures per donar-hi suport.

4.2.5 Què passa en cas de divorci, separació judicial o nul·litat?

El Codi de Família estableix que, en els supòsits de separació judicial, divorci o nul·litat,⁴⁹ el/la cònjuge que, sense retribució o amb una retribució insuficient, ha treballat per a la casa, per a l'explotació agrària familiar o per a l'activitat de l'altre/a cònjuge té dret a rebre d'aquest/a una compensació econòmica, sempre que per aquest motiu s'hagi produït una situació de desigualtat entre el patrimoni de tots dos que impliqui un enriquiment injust.

La compensació s'ha de satisfer en metàl·lic, tret d'acord entre els/les cònjuges o si l'autoritat judicial, per causa justificada, autoritza el pagament amb béns del/de la cònjuge deutor. El pagament s'ha de realitzar en un termini màxim de tres anys, amb meritació d'interès legal des del reconeixement, cas en què pot acordar-se judicialment la constitució de garanties a favor del/de la cònjuge creditor/a.

4.2.6 Definicions

Abans d'establir els possibles ajuts per fomentar la cotitularitat a les explotacions agràries catalanes és necessari realitzar una tasca definitòria per no haver d'introduir en cada convocatòria d'ajuts els elements bàsics i permetre remetre a una normativa de bases sobre ajuts a la titularitat compartida. Així, s'hauria d'entendre:

Explotació agrària: Conjunt de béns i drets que constitueixen una unitat tecnicoeconòmica i estan organitzats empresarialment per realitzar una activitat agrària o complementària dins el mercat.

Titular de l'explotació agrària: Persona física o jurídica que exerceix l'activitat agrària organitzant els béns i drets que integren l'explotació, mitjançant criteris empresarials i assumint les responsabilitats civils, socials i fiscals de les seves decisions.

---

⁴⁹ Segons l'article 42 CF, aquest dret a la compensació econòmica només es pot exercir en el primer procediment en què se sol·liciti la separació, el divorci o la nul·litat i, per tant, no es pot formular en l'eventual procediment subsegüent de nul·litat o divorci, tret que hi hagi hagut reconciliació i nova convivència i per raó d'aquesta.

Cotitular: Persona que comparteix amb la seva parella matrimonial o de fet legalment reconeguda el dret de propietat o un altre dret real o personal que legitima per dirigir i decidir l'organització empresarial d'una explotació agrària, assumint de forma mancomunada les responsabilitats derivades d'aquesta gestió.

La relació entre els dos cotitulars es regirà per allò establert a l'article 552.1 i següents del Codi Civil de Catalunya.

En cas que les dones hagin constituït una societat civil amb el seu marit o parella, s'assimila al supòsit de cotitularitat o titularitat compartida.

4.3 Propostes de configuració. persona física, comunitat de béns i formes societàries

4.3.1 Explotació agrària com a persona física

En el cas de Catalunya, el volum d'explotacions agràries constituïdes com a **persona física** és quantitativament i qualitativament molt important. En aquestes hi han treballat i hi treballen dones que sovint han estat treballadores invisibles d'aquestes explotacions familiars més petites. Caldrà adequar l'ordenament jurídic perquè inclogui la situació d'aquestes dones.

La configuració jurídica de l'explotació agrària sota fórmules societàries que afavoreixen la incorporació de les dones cotitulars correspon a una altra línia possible.

Actualment, l'ordenament jurídic⁵⁰ posa a disposició dels ciutadans una sèrie d'eines jurídiques per compartir la titularitat d'una explotació o bé per pactar que es posin en comú els béns, diners o treball, per repartir-se'n els guanys.

4.3.2 Explotació agrària com a comunitat de béns i sota formes societàries

4.3.2.1 L'explotació agrària configurada com una comunitat de béns

Una de les opcions que tenen els/les cònjuges per compartir la titularitat dels béns de l'explotació, i que fonamenti una cotitularitat de l'explotació, és que el titular doni al cònjuge una part d'aquesta globalitat dels béns. D'aquesta manera ja podem parlar de comunitat de béns, perquè els/les cònjuges comparteixen de manera conjunta i concurrent la titularitat de la propietat sobre un mateix patrimoni. La llei disposa que aquesta comunitat és indivisa, si els/les cònjuges no ho disposen altrament.

La comunitat ordinària indivisa⁵¹ comporta l'existència de tants drets com cotitulars hi hagi.⁵²

Cadascun dels drets determina la quota de participació en l'ús, el gaudi, els rendiments, les despeses i les responsabilitats de la comunitat. Sempre que no es provi el contrari, els drets i els deures dins la comunitat es presumeixen iguals.⁵³

Cada cotitular pot fer ús de l'objecte dels elements de l'explotació agrària d'acord amb la seva finalitat social⁵⁴ i econòmica. Aquest ús no ha de perjudicar els interessos de l'explotació ni els de l'altre/a cònjuge. Els/les cònjuges no poden impedir-se fer ús dels elements de l'explotació.

Els fruits dels camps, les collites i altres rendiments —per exemple, les subvencions de la PAC— corresponen als dos/a les dues cònjuges en proporció a llur quota. Si els ha percebut només un dels dos, aquest/a n'ha de retre compte a l'altre/a.⁵⁵

---

⁵⁰ Les normes que s'utilitzen per examinar la figura de la titularitat compartida provenen tant de la legislació estatal com de la legislació catalana.

⁵¹ La llei regula altres comunitats de béns, com la de la propietat horitzontal, o per torns, però aquí ens interessa la comunitat ordinària.

⁵² Article 552-1.1 CCCat.

⁵³ Aquesta igualtat no existiria si el cònjuge, quan fa les donacions no li hagués tramés el 50% del seu dret, sinó un altre percentatge superior o inferior. En l'agermanament, si no s'hagués pactat el contrari, els cònjuges serien cotitulars per meitat (vegeu l'article 64.1 CF).

⁵⁴ Per exemple, no és admissible utilitzar el tractor per fer curses o utilitzar els magatzems de gra com a allotjament.

⁵⁵ D'acord amb allò que s'estableix a l'article 552-6.2 CCCat.

Cap dels/de les cònjuges pot modificar l'objecte de l'explotació⁵⁶, tampoc per millorar-la⁵⁷ o fer-la més rendible, sense el consentiment de l'altre/a cònjuge. L'administració de l'explotació correspon als/a les dos/dues cònjuges. Els acords, en cas que la cotitularitat sigui per meitats, s'adoptaran per unanimitat.

La responsabilitat d'ambdós/d'ambdues cònjuges pel que fa a les obligacions derivades de llur administració és mancomunada⁵⁸ i proporcional a llurs quotes respectives, en principi el cinquanta per cent, de manera que a cada cònjuge només li pot ser reclamada la meitat del deute.

Cada cònjuge ha de contribuir en igual proporció⁵⁹ a les despeses necessàries per a la conservació, l'ús i el rendiment de l'explotació agrària, i també a les de reforma i millora que s'hagin adoptat de comú acord. Si un/a dels/de les cònjuges ha avançat despeses pot exigir a l'altre/a el reemborsament de la part que li correspon⁶⁰ més els interessos legals meritats des del moment en què els reclama de forma fefaent.⁶¹

Aquesta cotitularitat s'extingirà normalment⁶² per la destrucció dels béns que la conformen —per exemple, desastre natural—, per acord dels dos/de les dues cònjuges, per compliment de la condició resolutòria pactada —per exemple, jubilació dels dos/de les dues cònjuges— o per divisió de l'explotació com a conseqüència d'un procés de ruptura matrimonial.

Actualment, la comunitat de béns, tot i no ser una persona jurídica, manté un elevat nombre de relacions comercials i jurídiques garantides per la llei. Així, entre els diversos supòsits que en l'àmbit agrari preveu l'ordenament jurídic, podem apuntar els següents:

---

⁵⁶ Per exemple, en una explotació de fruiters, arrancar-los tots per destinar la terra al cultiu de cereals.

⁵⁷ La instal·lació del rec a aspersió a les finques de l'explotació implicaria el consentiment dels dos/ de les dues cònjuges. Si un/a cònjuge fa aquesta o qualsevol altra obra que millora l'explotació sense que l'altre/a cònjuge hi manifesti oposició expressa dins de l'any següent a l'execució, aquest/a pot exigir el rescabament amb els interessos legals meritats des del moment en què els reclama fefaentment.

⁵⁸ L'exigència de responsabilitat només és exigible fins on arribi la seva quota corresponent, no haurà de respondre de la part del seu marit o muller. No estem davant un supòsit de solidaritat on el creditor pot dirigir-se contra qualsevol dels dos membres per demanar la totalitat del deute per responsabilitat, tret que es tracti de responsabilitat extracontractual o s'hagi pactat la solidaritat passiva en contreure l'obligació.

⁵⁹ Si les donacions s'han fet al 50%, altrament serà segons la seva quota.

⁶⁰ Recordem que els dos/les dues cònjuges rebran per meitat els ingressos de l'explotació o, si no és així, segons la quota que tinguin.

⁶¹ Correu notarial o burofax certificat amb avís de recepció.

⁶² La llei fa referència a un altre seguit de supòsits d'extinció, que no encaixen bé en aquest cas. Són la reunió en una sola persona de la totalitat dels drets i la conversió en una comunitat especial (horitzontal o per torns).

- a) L'article 1.2 de l'Estatut dels Treballadors estableix que la comunitat de béns serà "empresària" quan rebi la prestació de serveis d'un treballador/a per compte d'altri o de persones contractades procedents d'ETT legalment constituïdes.
- b) Les ajudes per la sequera de l'Administració les considera beneficiàries.⁶³
- c) L'article 9.2 de la Llei d'Arrendaments Rústics del 2003⁶⁴ estableix que les comunitats de béns podien ser arrendatàries de terres de cultiu i altres tipus de terrenys rústics.⁶⁵
- d) L'article 6.2 de la Llei de Contractes de Conreu vigent a Catalunya estableix que les comunitats de béns són considerades un "conreador directe i personal".⁶⁶

4.3.2.2 L'explotació agrària configurada com una societat civil particular

Parlem ara de les societats civils particulars constituïdes per gestionar una explotació agrària. L'explicació està adaptada al supòsit que un matrimoni pacta constituir una societat civil particular, per tant, totes les referències que es fan al/a la cònjuge o matrimoni valen per a la parella de fet⁶⁷.

La societat civil és un contracte segons el qual, en el nostre supòsit, els/les cònjuges s'obliguen a posar en comú diners, béns i treball. L'objecte de la societat hauria de ser la gestió de l'explotació agrària. Com que serà necessària l'aportació dels béns immobles (camps i magatzems), la llei exigeix que la constitució de la societat es faci per escriptura pública⁶⁸ i amb l'inventari dels béns aportats. L'elecció més recomanable de tipus de societat civil que haurà de fer el matrimoni és la societat civil particular.

---

⁶³ Vegeu, per exemple, el Reial Decret Llei 11/1999, d'11 de juny, d'adopció de mesures de caràcter urgent per reparar els efectes produïts per la sequera.

⁶⁴ Llei 49/2003, de 26 de novembre, d'Arrendaments Rústics, modificada per la Llei 26/2005, de 30 de novembre.

⁶⁵ Entre d'altres, s'inclou l'aprofitament forestal de la finca.

⁶⁶ Sempre que incloguin en el seu objecte social finalitats de caràcter agrari i que la majoria de drets de vot correspongui a les persones físiques que duen a terme efectivament l'activitat agrària i assumeixen els riscos de l'explotació, si el 50% de la renda total s'obté d'activitats agràries o d'altres de complementàries, sempre que la part de la renda procedent directament de l'activitat agrària efectuada a l'explotació no sigui inferior al 25% de la renda total i el temps de treball dedicat a activitats agràries o complementàries sigui superior a la meitat del temps de treball total, sense perjudici que pugui contractar personal auxiliar (Cf. article 6.1 de la Llei de Contractes de Conreu).

⁶⁷ Aquest tipus de contracte no es limita als estàndards de matrimoni o parella de fet, sinó que pot ser realitzat amb una altra persona amb qui no es tingui cap vincle de sang, afinitat o amistat.

⁶⁸ Article 1667 CC.

Aquest tipus de societat tindria com a objecte únicament la gestió d'aquesta explotació, mentre que la societat civil universal implicaria, en principi,⁶⁹ que tots els guanys que obtindrien els/les cònjuges, per qualsevol via, passarien a ser propietat de tots dos/totes dues.⁷⁰

Si els pactes als quals arriben els/les cònjuges a l'hora de constituir la societat són secrets o contracten per ells mateixos amb tercers, la societat no tindrà personalitat jurídica i es regirà segons les normes de la comunitat de béns que acabem d'examinar.

Cal dir que si la voluntat del matrimoni és que aquesta tingui personalitat, en l'àmbit agropecuari hi ha una modalitat de societat civil afavorida per l'Administració amb ajuts: la societat agrària de transformació (SAT), que, no obstant, requereix el concurs de tres persones.

La vida de la societat s'inicia amb la mateixa conclusió del contracte de societat civil, tret que s'hagi pactat una altra cosa. Les pèrdues i els guanys es repartiran entre els/les cònjuges d'acord amb allò acordat. Si només s'hagués pactat la part per rebre dels guanys, serà la mateixa en cas de les pèrdues.

Si no s'hagués arribat a cap acord en aquest sentit, cada cònjuge respondrà i percebrà d'acord amb la proporció en què ha aportat. Si un dels/de les cònjuges només aporta el seu treball, percebrà la mateixa part que l'altre/a cònjuge.⁷¹

En aquest cas, es pot pactar que si només s'aporta el treball, no respondrà de les pèrdues. La llei impedeix el pacte de privar un dels/de les cònjuges dels guanys.

Els/les cònjuges poden establir que la societat que gestiona l'explotació pot ser administrada només per un d'ells, o per ambdós. No obstant això, si no han volgut arribar a cap acord en aquest sentit, la llei preveu que els dos/les dues cònjuges siguin considerats/des apoderats/des.

---

⁶⁹ Si no s'estableix quin tipus de societat civil universal es vol, la llei (article 1676 CC) disposa que sigui només de guanys (sobre els immobles aportats només recau un usufruct comú). Però, si es pacta la societat civil universal de tots els béns presents, els béns aportats i els guanys que obtinguin els/les cònjuges seran de propietat comuna (article 1674 CC).

⁷⁰ El principi d'autonomia de la voluntat permet que els/les cònjuges puguin establir en el contingut del contracte de societat civil el mètode de distribució dels béns en el supòsit de separació o divorci (Cf. l'article 1708 CC).

Els dos/les dues cònjuges poden utilitzar els béns de la societat, sempre que ho facin sense anar contra l'interès de l'explotació agrària o de l'altre/a cònjuge. A més, si un/a d'ells/d'elles considera necessari fer una despesa per conservar qualsevol element de l'explotació agrària —per exemple, reparar la teulada d'un magatzem—, podrà obligar l'altre/a costejar-ne la seva part proporcional. No obstant això, no podran fer un canvi de destí en l'explotació o realitzar una millora als camps (instal·lació del reg, etc.), magatzems o qualsevol altre bé immoble sense el concurs de l'altre/a cònjuge, encara que sigui en benefici de l'explotació.

Cal dir que els creditors de la societat tenen preferència pel que fa als béns de la societat davant els creditors propis de cadascun dels/de les cònjuges.⁷²

La societat s'extingeix quan expira el termini pel qual es va constituir —encara que els/les cònjuges poden prorrogar-lo⁷³ de mutu acord de forma expressa o tàcita—; quan es perd o es destrueix l'explotació agrària;⁷⁴ quan un dels dos/de les dues cònjuges mor,⁷⁵ és declarat insolvent, incapaç o pròdig, i, finalment, per acord mutu dels dos/de les dues cònjuges. La partició de la societat segueix les normes de la partició hereditària. El/la cònjuge que només hi va aportar el seu treball, únicament tindrà dret als fruits, rendiments i altres beneficis de la societat i no tindrà part dels béns aportats, tret que s'hagués pactat una altra cosa.

---

⁷¹ El Codi Civil estableix que el soci d'indústria rebrà una part equivalent a aquell soci que hi hagi aportat menys. Així, com al nostre cas només hi ha un altre soci (l'altre espòs), la quota haurà de ser igual a la d'aquest. Si, a més del treball hi ha aportat capital, percebrà proporcionalment segons el total aportat (vegeu l'article 1689 CC).

⁷² Hem de recordar que estem davant una societat civil particular, que implica només el concurs dels guanys i les despeses derivades de la gestió de l'explotació agrària, ramadera o forestal. Així mateix, quan es contracta amb tercers, per vincular a la societat, el cònjuge ha de manifestar que actua en nom d'aquesta i no en nom propi (Cf. article 1697.1 CC).

⁷³ Si la voluntat de prorrogar-la es manifesta abans que arribi el termini, subsisteix la societat primitiva. Si es manifesta un cop exhaurit el termini, es considera que ens trobem davant d'una nova societat civil.

⁷⁴ Per un desastre natural, per una malaltia sobre els animals (grip aviària, pesta porcina...), etc.

⁷⁵ Els cònjuges poden pactar que en cas de la mort d'un d'ells el supervivent podrà continuar la societat amb l'hereu o hereus d'aquell —generalment els fills— (Cf. article 1704 CC). Si no s'ha pactat res en aquest sentit, l'hereu només tindrà dret a la partició de la societat, fixant-la el dia de la mort del seu causant.

4.3.2.3 L'explotació agrària configurada com una societat agrària de transformació

La normativa⁷⁶ defineix les societats agràries de transformació com “societats civils de finalitat economicosocial”⁷⁷ destinades a la producció, transformació i comercialització de productes agraris, ramaders o forestals; la realització de millores al medi rural, la promoció i desenvolupament agrari i la prestació de serveis comuns per a aquest fi.

Com hem avançat, totes les SAT gaudeixen de personalitat jurídica i han d'inscriure's en un registre especial que gestiona el Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya.⁷⁸

El patrimoni de les SAT és independent del dels socis, tot i que s'hauran de fer càrrec dels deutes socials de la societat quan aquesta no disposi de recursos, de forma mancomunada però il·limitada amb el seu patrimoni.⁷⁹ La duració d'aquesta societat és indefinida, tret que s'hagi pactat una altra cosa.

L'únic problema que planteja la constitució d'una SAT és que es requereix tres persones per constituir-la. Per això, si, d'una banda, la societat civil normal⁸⁰ no permet accedir als beneficis econòmics extra que donen les administracions a aquestes societats, es pot constituir amb dues persones.

5 SEGURETAT SOCIAL. Marc normatiu amb incidència i propostes.

5.1 Introducció

Aquest llarg període de discriminació de les dones en la seva relació amb les prestacions socials i en el reconeixement de la seva tasca en el món de l'explotació familiar agrària ha donat com a resultat l'existència de moltes dones que, després d'haver treballat tota la vida al camp, no tenen dret a cap tipus de pensió ni ajut i, com a conseqüència, comencen a aflorar bosses de pobresa en aquest ampli col·lectiu de treballadores agràries invisibles a efectes legals i estadístics.

⁷⁶ Article 1 del Reial Decret 1776/1981, de 3 d'agost, que regula les Societats Agràries de Transformació de l'Agricultura.

⁷⁷ L'article 3 del Reial Decret 1776/1981 estableix, com a clàusula de tancament de la regulació d'aquest tipus de societat, que s'atindrà a allò que es disposa per a les societats civils.

⁷⁸ Ordre de 27 de gener de 1989, de desplegament i execució del Decret 111/1985, de 25 d'abril, pel qual es crea el Registre de Societats Agràries de Transformació de Catalunya (DOGC n. 1108, publicat el 17/02/1989).

⁷⁹ Excepte si als estatuts de la societat s'ha previst un límit a aquesta responsabilitat subsidiària.

Som del parer que al més aviat possible s'ha de reparar aquest imperdonable oblit legal, seguint la línia crítica del Parlament Europeu.

5.2 Inicis històrics de la Seguretat Social. Implicacions per a les dones agricultores

Tot i que hi ha intents anteriors, fins a la publicació de la Llei del 10 de febrer del 1943 no es crea per primera vegada un règim especial exclusivament per a l'agricultura.

El 1959, per decret dictat el 23 d'abril, es crea la Mutualitat Nacional de Previsió Social Agrària, que va estar vigent fins a la publicació de la Llei de Bases de la Seguretat Social de 1963 i de les 38/1966 de 31 de maig i 31/1970 de 22 de desembre, per les quals s'estableix i es regula el règim especial agrari (REASS) en els seus dos vessants: per compte aliè i per compte propi, vigent aquest últim fins al 31 de desembre de 2007.

La Llei de Bases del 1963, a la base tercera, ja disposa que “en les activitats professionals que per la seva naturalesa, per les seves peculiars condicions de temps i lloc o per l'índole dels seus processos productius, fos menester, s'establiran règims especials per a l'adequada aplicació dels beneficis de la Seguretat Social”. Una de les especials característiques dels pagesos en aquell temps era que la seva renda mitjana era la meitat que la renda mitjana de la resta de sectors productius.

El REASS es va crear per donar cobertura de seguretat social als petits agricultors. Es decidia qui podia ser beneficiari d'aquest règim vinculant-ho al “líquid imposable”, que era —aleshores no hi havia declaració de renda— els ingressos nets que obtenien els pagesos en funció de la categoria de la seva terra, dels seus cultius i del seu bestiar. Una comissió provincial encapçalada pel delegat d'Hisenda i formada, entre altres, pel president de la Cambra Oficial Sindical Agrària, el president del Sindicat de Fruits Diversos del Sindicat Vertical, etc., decidia quinquennalment quin havia estat el guany teòric de la seva explotació. Inicialment el límit de líquid imposable es va establir en 30,05 euros. Posteriorment es va elevar a 150,25 euros el 1975 i a 300,51 el 1977, quantitat que inexplicablement s'ha mantingut invariable fins al 31 de desembre de 2007.

---

⁸⁰ La constituïda sobre la base de l'article 1665 i s. del Codi Civil.

5.3 Particularitats d'aquest marc normatiu

El concepte de líquid imposable va quedar molt desfasat. Per exemple, amb dues hectàrees de fruiters a la comarca del Segrià, et passaves del límit. I es donava la paradoxa que amb les mateixes dues hectàrees no et podies afiliar a la Seguretat Social, atès que es considerava que amb tan poca terra no podies viure de l'agricultura.

La resta de pagesos/es que no complien per excés aquests paràmetres d'ingressos teòrics havien d'afiliar-se obligatòriament al règim especial de treballadors/es autònoms/es (RETA), que funcionava igual per a pagesos/es que per a la resta d'aquest col·lectiu no pagès. Al RETA, com a conseqüència, van anar augmentant el nombre de pagesos afiliats, fins a arribar a computar-hi el 38% del total de pagesos/es de Catalunya. Al RETA, la manca de rigor en l'aplicació de la normativa era més habitual.

Aquest llarg període de vigència —de més de quaranta anys— d'un sistema especial per a l'agricultura sense actualitzacions adients va desembocar en irregularitats, ja que es feia del tot impossible complir algunes de les lleis que regulaven el REASS. Lleis que, en algun cas, havien estat anul·lades com a conseqüència d'altres decisions administratives preses amb l'adveniment de la democràcia, que va aprovar lleis com la de finançament de les hisendes locals, que suprimia *de facto* la contribució territorial rústica i pecuària i la substituïa per l'impost de béns immobles de naturalesa rústica, on s'eliminava el líquid imposable, fet que, a la pràctica, deixava sense saber com delimitar qui podia estar afiliat/da al REASS.

A partir d'aquests moments i durant disset anys, afiliar-se al REASS va quedar sotmès a certa arbitrarietat, criteri o seny. De manera que pagesos/es amb les mateixes condicions en unes oficines territorials de la Seguretat Social es podien afiliar al REASS i en altres no. Els funcionaris utilitzaven com a esquema una circular interna del 31 de març del 1993, coneguda com la Circular 31-3-93, BISS 3/93, que, mitjançant una fórmula empírica complicadíssima, intentava l'impossible: convertir el valor cadastral en líquid imposable. Certament, una tasca quimèrica. Això va dur molts pagesos/es a afiliar-se al RETA, i a moltes pageses a donar-se de baixa del REASS per la impossibilitat de mantenir econòmicament dues cotitzacions tan elevades en una mateixa explotació, i les sacrificades eren sovint les dones.

Podríem dir sense error que, en un determinat moment i en la pràctica, la majoria dels afiliats/des al REASS incomplien la norma del líquid imposable perquè l'ultrapassaven amb escreix. Així mateix, podem dir que l'Administració assumia un buit legal i no regulava corresponentment les lleis que regulaven el REASS, així com el seu reglament: des del 1982 fins al 2007, per afiliar-se es requeria el rebut de la contribució territorial rústica i pecuària de l'any 1982. La Llei 20/1975 de 2 de maig diu que "el límit màxim de líquid imposable establert en cada moment serà rectificat pel Ministeri de Treball quan les circumstàncies ho aconsellin i, automàticament, quan es produeixi una elevació general de líquids imposables com a conseqüència de revisió cadastral". I, l'any 1983, es va donar el cas d'elevació general de líquids imposables, que pràcticament es van doblar respecte a l'any anterior, sense que el Ministeri modifiqués el límit preceptiu de 300,51 euros. Molts pagesos i pageses se'n van veure exclosos/es per haver variat les característiques físiques de les seves finques, així com per haver fet millores en els cultius.

D'aquesta manera, s'incomplia l'apartat 2 (últim paràgraf de l'article 5) del reglament del REASS, on es diu que "l'elevació del líquid imposable sobre el límit assenyalat no tindrà efectes excoents quan s'origini únicament per millorar en els cultius de la mateixa explotació agrària". A més, van fer-se diverses revisions del cadastre de rústica, les últimes als anys 90, sense que el Ministeri modifiqués, com era preceptiu, els 300,51 euros de límit.

Aquesta manca de claredat normativa també va dur el sistema a la discriminació de la dona pagesa en determinades oficines provincials. Així, es van donar milers de casos d'exclusió de la possibilitat d'afiliació de dones pel fet de "no anar habitualment al camp" —normalment, hi van més assíduament, com és lògic, quan es duen a terme les tasques de preparació i recol·lecció de les collites. D'aquesta manera s'obviava invisibilitzava la tasca tan valuosa i imprescindible que exerceixen les dones al camp; a banda de les tasques agràries, també d'altres implícites a l'explotació com ara encarregar-se de la paperassa, cada dia més feixuga, gestionar l'administració econòmica de l'explotació, fer gestions mercantils o bancàries i altres. De vegades, la sol·licitud d'ingrés al REASS els era denegada pel fet de d'haver-se donat d'alta cap als cinquanta anys, ja que l'Administració i la inspecció entenien que les dones en qüestió volien *comprar* una pensió —perquè són 15 anys els que és necessiten per obtenir-la— i aquesta puntualització l'escriuen en l'acta desestimàtoria, donant per fet que hi havia *botigues* on es venien pensions.

En aquest cas no es tenia en compte que una persona té l'obligació de donar-se d'alta quan comença a exercir la professió amb assiduitat, tingui l'edat que tingui. Moltes de les dones amb el perfil mencionat havien estat duent a terme, a més, tasques de cura familiar (ja sigui dels fills o dels avis o sogres quan aquests són grans).

Simplement, ateses les circumstàncies abstractes i inadequades del marc normatiu, no es corregia la invisibilitat forçada d'aquestes dones, per recompensar aquest greuge assegurant els beneficis socials que comporta desenvolupar una tasca laboral.

Sovint, l'exclusió responia a la raó que el marit aportava a la unitat familiar més diners que la dona i, per tant, la feia ser dependent econòmicament d'ell, de manera que amb el que ingressaven les dones de l'agricultura es considerava que no podien mantenir-se elles i els fills. Fins i tot es van donar casos documentats on la discriminació era per raó de sexe (com el cas d'anar ben vestida) o subjecta a altres arbitrarietats (com no tenir carnet de conduir i, per tant, no poder conduir un tractor).

També es donaven altres paradoxes. Per exemple, si algun/a dels/de les cònjuges exercia una activitat mercantil, l'altre estava obligat a afiliar-se al RETA. Però una de les més greus era que l'activitat pecuària dependent de l'explotació (és a dir, l'exercida a l'aire lliure, o dependent dels productes de l'explotació, com, per exemple, vaques de llet que mengen farratges produïts en la mateixa explotació), sempre que aquesta no sigui gaire gran, podien ser al REASS. Però exercir l'activitat pecuària independent en una granja o de forma establada obligava els titulars afiliar-se al RETA. Així doncs, en la praxi quotidiana es va voler fer passar bou per bèstia grossa, i tots els ramaders havien de ser al RETA, de manera que es van donar molts casos de sancions milionàries per mal enquadrament amb efectes retroactius.

Com a resultat, hi ha moltes dones en edat de jubilar-se sense cobrar pensió. Catalunya és una de les comunitats autònomes amb menys dones afiliades a la Seguretat Social Agrària, cosa que les fa dependents del seu marit fins i tot més enllà de la mort d'aquest, quan poden cobrar la pensió de viduitat, i provoca, de retruc, que al camp es detectin cada dia més bosses de pobresa en aquest col·lectiu. Som una de les comunitats autònomes amb menys afiliació de dones pageses, aproximadament 10 punts percentuals per sota de la mitjana espanyola.

Així mateix, es detecta manca d'idoneïtat i adequació del sistema pel que fa a la fixació de bases de cotització, sobre les quals es calculaven la pensió de jubilació i les altres prestacions.

El Govern, cada any, en la Llei dels Pressupostos, les augmentava només un 2% com a norma general, independentment de la taxa d'inflació real. Davant això, no hi havia cap possibilitat d'apujar les bases de cotització i voluntàriament per equilibrar la descompensació. Aquesta situació, tot i pagar menys, ha abocat moltes dones a obtenir en el moment de la jubilació unes pensions míseres.

5.4 Finançament del règim especial agrari de la Seguretat Social

La Llei 41/1970 de 22 de desembre estableix cinc fonts de finançament:

- La cotització empresarial. Les jornades teòriques. Tots els pagesos estaven obligats a cotitzar en funció de la superfície que conreaven i del cultiu, per uns peons imaginaris. Aquest criteri comportava quotes descompensades i no ajustades a la realitat: per exemple, una explotació extensiva de pastures y matolls dedicada a la cria de cavalls o toros, amb centenars o milers d'hectàrees, com n'hi havia tantes a l'Espanya de l'època, estava exempta de pagar. Altres d'intensives, com les explotacions d'horta o fruiters, per petites que fossin, havien de cotitzar per uns peons que no tenien —aleshores encara hi havia a les explotacions molta mà d'obra familiar. Això implicava el pagament d'uniques quantitats econòmiques considerables. L'any 1977, l'import de la quota empresarial va importar aproximadament 17.500 milions de pessetes. Es pagava sota la denominació de "règim especial agrari-quota empresarial". No obstant això, aquesta quota no computava per a les prestacions i pensions del sistema.
- Les cotitzacions dels/de les treballadors/es agraris/àries per compte propi o aliè.
- La percepció dels impostos amb què es gravaven determinats articles agraris —el tabac i l'alcohol, entre altres—, suprimits *de facto* amb la implantació de l'IVA.
- L'aportació del sector general, justificada per raons de solidaritat entre sectors.
- Les aportacions anuals de l'Estat, consignades als Pressupostos Generals.

El REASS es va convertir *de facto*, sobretot per l'anul·lació —sense llei que ho ordenés— d'alguna de les fonts de finançament esmentades, en un règim fortament deficitari, fet que justificava la pertinença de les dues últimes fonts de finançament esmentades, atès el cada vegada més candent èxode imparable de la població agrària cap a les ciutats i cap a altres sectors productius com la indústria i els serveis, que encara continua avui dia. De tota manera, aquest dèficit era teòric, ja que la Seguretat Social funciona econòmicament com a caixa única i aquesta, fins ara, sempre ha tingut superàvits extraordinaris.

5.5 La necessitat d'un règim nou, just i racional

Moltes van ser les reivindicacions dels agents socials implicats (encapçalats a Catalunya per la Unió de Pagesos) per a la consecució, en primer lloc, d'un règim especial de protecció social per als petits pagesos que, a la vegada, donés com a resultat que aquest no fos un règim marginal generador de baixíssimes prestacions que allunyés cada vegada més els pagesos de la resta de ciutadans. Es reclamava una Seguretat Social igual per a tothom, però amb unes específiques particularitats a l'hora de la cotització per raons òbvies, que interpretava molt bé el REASS en la definició del perquè de la seva creació.

Certament, els agents socials van dur a terme una important tasca en aquest sentit. Per exemple, en la gran vaga del 1977, el primer punt de la taula reivindicativa deia: “Volem una Seguretat Social igual per a tothom.” Els pagesos jubilats cobraven aleshores només dotze pagues a l'any, davant les catorze de què gaudien la resta de ciutadans. I en aquella vaga es va aconseguir la paga número tretze. En la següent gran vaga, la del 1978, es va aconseguir, per fi, la catorzena.

Després va tenir lloc una llarga lluita per abolir les jornalades teòriques —que computaven, econòmicament, molt més que la mateixa contribució rústica— amb boicots al seu pagament, avisos d'embargament per part de l'Administració, manifestacions multitudinàries i un llarg etcètera. El cert és que el 1977 es va aconseguir congelar-ne l'import i que fossin retirades les ordres d'embargament a milers de pagesos que es van negar a pagar-les, però va caldre esperar 18 anys més, fins al 1995, perquè fossin abolides.

Mentrestant, lluites com la defensa de l'exclusió del REASS de gairebé tots/es els/les pagesos/es de Lleida i Lugo, que havien estat escollits/des com a conillots d'índies l'any 1986 i que es van aconseguir aturar. La defensa dels pagesos que van fer fora del REASS, amb pagaments milionaris per efectes retroactius, per exemple, a més de 300 pagesos d'Almacelles (Segrià), als quals el Govern va haver de tornar a admetre al REASS i retornar el diners cobrats indegudament.

L'any 1995 es va crear la comissió parlamentària anomenada **Pacte de Toledo** per la ciutat on va constituir-se, comissió a la qual els poders públics van atorgar per consens la guàrdia i custòdia del sistema de previsió social espanyol.

En la recomanació sisena esmenta que, a mitjà termini, havien de quedar només dos grans règims en què quedarien englobats tots/es els/les treballadors/es. Un règim general per compte aliè i per compte propi.

L'any 2001 se subscriu entre el Govern i els agents socials el **Pacte per la millora i el desenvolupament del sistema de protecció social**.

En l'article VII, titulat "Convergència de règims especials", exposa:

"Aquesta convergència i simplificació haurà d'iniciar-se per la inclusió dels treballadors per compte propi del Règim Especial Agrari al Règim Especial de Treballadors Autònoms (...), sense perjudici de mantenir les especialitats que escaiguin i, en definitiva, instituir el sistema o els sistemes especials que es considerin procedents en matèria d'afiliació, altes, baixes, cotització o, fins i tot, recaptació."

En el mateix acord i en el paràgraf següent, diu: "Així mateix, s'adoptaran les mesures necessàries per evitar la discriminació de la dona agrària a l'efecte de la seva inclusió al Règim Especial Agrari." Aquest és el primer reconeixement oficial del tracte discriminatori que rebien les dones al REASS.

El dia 8 de maig de 2003, el Congrés aprova el **Reial Decret Llei 2/2003, de 25 d'abril, de Mesures de Reforma Econòmica**.

Si bé és cert que aquesta llei introdueix algunes millores pel que fa a les prestacions per als pagesos, no és menys cert també que expedeix, de fet, el certificat de defunció del REASS, si bé i per no crear alarma la posposa disset anys, passats el quals tots/es els/les pagesos/es fins aleshores d'alta, passarien al règim d'autònoms. I, de forma immediata, tots/es els/les pagesos/es que es donessin d'alta a partir del gener del 2004 ho haurien de fer com a autònoms/es.

Posteriorment es va publicar la **Llei 36/2003 d'11 de novembre, de Mesures de Reforma Econòmica**, on es fa constar en l'exposició de motius:

“Pel que fa als treballadors per compte propi del Règim Especial Agrari, s'efectua un replantejament del requisit del mitjà fonamental de vida per la realització de tasques agràries, delimitant-lo de manera que la concurrència o no d'aquest requisit no quedi condicionada a la magnitud dels ingressos percebuts en cada cas, mesura que facilitarà la incorporació de la dona que realitza tasques agràries a l'esmentat règim especial.”

Calia acordar ràpidament un nou sistema especial més just i racional per als petits pagesos, però per aconseguir-ho era indispensable tenir definida una proposta, que fos clara, entenedora, de fàcil aplicació i d'àmbit estatal. Des dels agents socials es va proposar que l'esmentada alternativa és basés en les definicions i condicions que emanen de la **Llei 19/1995, de modernització de les explotacions agràries**.

5.6 Les aportacions de la Llei 18/2007

Finalment s'aprova la **Llei 18/2007, de 4 de juliol, per la qual es procedeix a la integració dels/de les treballadors/es per compte propi del règim especial agrari de la Seguretat Social al règim especial de la Seguretat Social dels treballadors/es per compte propi o autònoms/es**, fet que regula la incorporació de les persones afiliades al REASS per compte propi al sistema especial del RETA — d'ara en endavant SETA.

En la memòria de l'avantprojecte de la Llei, de març de 2006, a la pàgina 8, segon paràgraf, s'exposa el desenvolupament de l'“adopció de mesures que incentivin l'afiliació a la Seguretat Social dels cotitulars de les explotacions familiars agràries, mitjançant reduccions en la cotització, amb l'objectiu de propiciar la modernització del sector i potenciar els mecanismes que afavoreixin la igualtat entre homes i dones”.

Per primer cop es parla clarament de cotitularitat i d'incentius per normalitzar la situació de les dones al camp.

La Llei 18/2007 condiona l'afiliació al **sistema especial de treballadors/es autònoms/es (SETA)** de tots/es aquells/es pagesos/es que dediquin a l'activitat agrària el 50 per cent del temps de la seva activitat laboral i que obtinguin d'aquesta el 50 per cent dels seus ingressos, encara que la meitat d'aquests poden provenir d'activitats complementaries a l'agrària, com l'agroturisme, la transformació, la manipulació i la venda de la pròpia producció o del fet de tenir ingressos com a conseqüència d'exercir un càrrec relacionat amb l'agricultura (per exemple, ser president/ a d'una cooperativa, regidor/a d'Agricultura, president/a d'un canal de rec, etc.), i no tenir ingressos nets superiors a la quantitat resultant d'aplicar un 75% a la base màxima de cotització a la Seguretat Social.

Per a l'any 2008 la quantitat resultant és de 27.666,90 euros. Aquesta xifra s'actualitzarà automàticament cada any amb l'IPC corresponent i es publicarà juntament amb els Pressupostos Generals de l'Estat.

Alhora, aquesta llei suposa beneficis i aportacions positives:

La norma no fa discriminacions entre pagesos i ramaders, perquè la Llei 19/1995 deixa ben clar que quan es fa referència als ingressos agraris, aquests inclouen els pecuaris. Amb l'antic REASS, no es podia tenir cap treballador/a fix/a ni que la suma dels/de les eventuais fos superior a 253 jornades reals a l'any. Ara es poden tenir fins a dos/dues treballadors/es fixos/es o jornalers/es fins a 506 jornades reals a l'any. En cas d'existir **cotitulars** a l'explotació es pot tenir un/a treballador/a fix/a més o el seu equivalent en jornades reals.

Tots aquells joves de fins a 40 anys que es donin d'alta a la Seguretat Social tindran, durant cinc anys, una bonificació en la cotització d'un 30 per cent, un ajut important però potser insuficient si el que es pretén és que els joves es quedin al camp. A la vegada, tots els/les joves podran ser contractats en la seva explotació com a treballadors/es per compte aliè, sense haver de pagar la contingència de l'atur i sense poder gaudir, per raons òbvies, d'aquesta prestació.

A l'hora de pagar les quotes del SETA, el percentatge que s'ha d'aplicar sobre la base de cotització és el mateix que teníem en l'antic REASS. I s'obre la possibilitat que per voluntat pròpia es pugi cotitzar fins a la base màxima del sistema en funció dels trams d'edat i rebaixar-la fins a la base mínima. En cas d'optar per un increment de base, la diferència entre la base mínima i la que voluntàriament s'ha escollit tributarà al 26,5 per cent, que és mateix percentatge del RETA.

A més, tots/es aquells/es que de forma arbitrària van ser obligats a cotitzar al RETA, si compleixen els paràmetres de la nova normativa poden passar a cotitzar al SETA amb l'estalvi econòmic que això significa.

Tinguin els ingressos que tinguin les dones, es presumirà que són suficients per mantenir-se econòmicament, fet que, a la pràctica, desactiva qualsevol possibilitat d'inspecció.

6 PROPOSTES DE MILLORA

La situació de les dones que han treballat i treballen a les explotacions agràries o ramaderes catalanes de forma invisible (sense reconeixement i, per tant, amb una retallada molt important dels seus drets) ha suposat un greuge històric en els àmbits fiscal, formatiu, ocupacional, de prestacions, personal i psicosocial. A més, aquesta omisió jurídica ha suposat una manca de reconeixement explícit a un dels papers cabdals per al desenvolupament rural. Les dones han desenvolupat una tasca en les explotacions agràries i al món rural imprescindible: perquè les explotacions continuessin essent rendibles, i per mantenir el necessari equilibri que dóna sentit i continuïtat no només a les explotacions agràries, sinó també als milers de nuclis escampats pel territori. Si es trenca aquest binomi es trencarà un equilibri territorial ja prou malmès.

Partim doncs d'una subrepresentació de les dones al sector agrari, en termes de titularitat i/o cotitularitat i en termes d'afiliació i cotització als règims corresponents de la Seguretat Social.

- El 2005, a Catalunya , les dones titulars d'explotació agrària suposaven un 19% del total de titulars, molt per sota d'altres Comunitats Autònomes sobretot les del nord peninsular (Galícia, Astúries o Cantàbria).

- Pel que fa a la afiliació a la Seguretat Social (REASS per compte propi i aliè , i RETA), a 31 de desembre de 2007, el nombre de treballadors/ es agraris era de gairebé 31700, on els homes suposaven un 73,4% i les dones un 26,%.
- Les dones son un minoria al sector agrari: per cada dona hi ha 3,2 homes, i la mitjana d'edat és gaire bé 46 anys, augmentant-se aquesta significativament en el cas de titularitat i/o cotitularitat d'EAP

La palesa necessitat de regular la incorporació de les dones a la titularitat i/o la cotitularitat de les explotacions agràries i al sistema laboral i de prestacions implica que el reconeixement legal i institucional d'aquest col·lectiu de dones ha d'anar acompanyat d'ajuts suficients, tant per estimular la incorporació i professionalització de les dones al sector com per potenciar l'arrelament a un territori socialment vertebrat.

Últimament, ens trobem davant directives europees fortament dirigides a la consecució d'aquest objectiu, i el marc legal estatal sembla abonar el terreny perquè s'assoleixi un marc normatiu autonòmic que potenciï aquesta incorporació, a través de mesures d'acció positiva. Ara com ara, tenim l'instrument per poder visibilitzar les dones que fa anys que han treballat a les explotacions agràries sense reconeixement i per fomentar la incorporació de les joves des de la professionalització, la innovació i la viabilitat econòmica de les explotacions agràries.

6.1 Població diana

Davant aquest escenari obert al canvi, i des de les peculiaritats catalanes, es proposen a continuació unes línies a manera de proposta per incentivar aquest canvi. Sobre la base de la diagnosi estadística, cal establir unes variables i perfils que ens ajudaran a adequar les mesures a la realitat territorial i a les seves peculiaritats, per visibilitzar aquestes dones.

PERFIL 1. DONES MAJORS DE 50 ANYS

* **Territorialment**, l'envelliment del col·lectiu agrari femení (titulars i cotitulars d'EAP) presenta un gradient nord-est/sud-oest en la distribució territorial. Les Terres de l'Ebre presenten una edat mitjana per sota de la mitjana catalana (per sota dels 46,5 anys). A les comarques pirinenques i del nord-est de Catalunya es concentren les mitjanes d'edat més elevades, amb comarques per sobre dels 50 anys.

El 65,75% de les dones afiliades a la Seguretat Social Agrària tenen més de 50 anys. A les comarques gironines i lleidatanes, gairebé dos terços d'aquestes superen els 50 anys. Per contra, a les de Tarragona i Barcelona aquest col·lectiu només representa poc més de la meitat de les dones inscrites. A Catalunya, pràcticament el 50% de dones en situació d'alta, concretament el 48,70%, en 10 anys estaran totes jubilades.

NECESSITATS:

Caldria una mesura específica per a les dones que s'incorporen de manera formal en una edat avançada a l'explotació i a la Seguretat Social (ja sigui com a titulars o com a cotitulars)

- Existència d'una figura jurídica que possibiliti la incorporació de les dones d'aquest perfil a la titularitat i/o cotitularitat de l'explotació agrària.
- Per a aquest perfil és especialment important no limitar l'edat (fins ara, fins als 40 anys) de la Llei 18/2007, que incentiva la incorporació a la Seguretat Social amb una deducció del 30% de la quota durant cinc anys.
- **Pensions:** Caldria revisar i millorar el sistema de pensions. Aquestes dones (les que tenen 50 anys o més) constitueixen un col·lectiu especialment vulnerable i el desplegament de mesures de protecció social ha de ser adequat a aquest greuge i a les seves característiques.

De la mateixa manera, les dones de més edat també han de poder tenir el mateix ventall de possibilitats de professionalització, innovació i eficiència econòmica de la seva explotació. Per tant, aquest perfil no ha d'eximir *per se* poder formar part d'altres mesures en què incideixi la necessitat d'innovació i professionalització agrària, característiques de franges d'edat més joves.

PERFIL 2. JOVES

* **Territorialment**, la preponderància d'aquest perfil se centra primordialment en les zones on el sector agrari té un fort pes específic. Les demarcacions de Lleida (amb més d'un 35%) i Tarragona (que supera el 25%) concentren gairebé dos terços del total d'incorporacions femenines. Cal reforçar l'assessorament i la formació prioritzant la descentralització d'aquests serveis al territori.

NECESSITATS:

La majoria de les incorporacions de joves són ja com a titulars de l'explotació agrària. Calen mesures per incentivar la professionalització, la formació i l'assessorament per assolir la viabilitat econòmica de l'explotació, incentivant la incorporació femenina .

- Existència d'una figura jurídica que possibiliti la incorporació de les dones d'aquest perfil a la titularitat i/o cotitularitat de l'explotació agrària.

6.2 Propostes conjuntes. L'escenari més favorable

L'escenari més favorable serà aquell que integri aquestes tres dimensions: la individual, la de l'explotació i la social. Per tant, aquell que:

Des del punt de vista **individual i psicosocial**, asseguri a la dona els ingressos com a integrant en la titularitat de l'explotació, així com les pensions i prestacions, alhora que reforci la construcció social de la identitat de gènere de les dones del món rural.

* *Tant en la comunitat de béns com en la societat civil, les dones tindran dret als guanys de l'explotació, podran participar en la seva direcció i gestió i tindran una part equivalent a la seva parella si així s'ha pactat.*

Des del punt de vista de **l'explotació agrària**, promogui l'eficàcia, incrementi la productivitat i els rendiments, potenciï la innovació, la diversificació i l'establiment d'activitats complementàries a la renda agrària.

* La normativa no impedeix que les societats civils o les comunitats de béns participin en el desenvolupament de tasques en l'àmbit agrari (que, com hem vist, poden ser arrendatàries d'altres terres que conformen l'explotació agrària). Aquestes formes jurídiques són simples des del punt de vista organitzatiu, de manera que la seva gestió es fa difícil quan hi ha molts socis. En el cas que ens ocupa, com que estaria destinada a la parella pot funcionar bé. No obstant això, cal recordar que la responsabilitat que es derivi dels seus actes serà il·limitada davant el seu patrimoni, com passaria quan l'explotació és titularitat d'un/d'una dels/de les cònjuges.

Cal apuntar que si en el cas de la comunitat de béns s'han de fer comuns tots els béns que tingui, per exemple, un/a dels/de les cònjuges, en el cas de la societat civil, l'altre/a deixa clar que aporta el seu treball a l'explotació agrària i per aquest motiu en rep part dels beneficis.

Respecte a les subvencions extra⁸¹ que aporten les administracions per l'associacionisme agrari, normalment tenen com a destinatàries cooperatives i societats agràries de transformació.⁸² Caldria que es destinessin també a aquests altres tipus de situacions.

Des del punt de vista **social**, s'assoleixi la igualtat d'oportunitats en el món laboral agrari.

* Com s'ha pogut comprovar, l'organització de l'explotació agrària configurada com una societat civil o una comunitat de béns permet la gestió directa per part de les dones de l'explotació agrària. Així mateix, constitueix un fonament per afirmar el seu dret als guanys de l'explotació.⁸³

---

⁸¹ O la millor situació en la prelación d'assignacions d'ajuts agraris, que redunda, òbviament, en la major possibilitat de l'atorgament de la subvenció.

⁸² L'Ordre de l'AAR/220/2008, de 6 de maig, per la qual s'aproven les bases reguladores de les subvencions per a la renovació del parc de maquinària agrària de Catalunya, i es convoquen les corresponents a l'any 2008, estableix que les SAT obtindran 3 punts, mentre que el titular d'una explotació que sigui dona només 2, igual que si el beneficiari és la societat civil (2). Cf. article 7 de l'Ordre AAR/220/2008.

⁸³ Podrà, per exemple, declarar a l'impost sobre la renda de les persones físiques la percepció de rendes procedents d'activitats agràries i ramaderes, amb tot el que això comporta.

6.3 Mesures

A partir d'aquí, es proposen mesures sobre la base del creuament dels perfils i les dimensions exposades, *a condició del supòsit de cotitularitat/titularitat compartida de la dona a l'explotació*:

→ **Mesures positives genèriques:**

Ajuts directes.

Priorització en els ajuts agraris.

Beneficis fiscals.

→ **Incentius i bonificacions en les quotes de cotització:**

Incentius a la incorporació.

Bonificació en la cotització de les dones pageses.

Establiment de sistemes de cotització conjunts i bonificats per a explotacions amb cotitularitat.

→ **Revisió i millora del sistema de pensions per a les dones pageses.
Augment de l'increment anual, almenys.**

Aquestes mesures han d'anar encaminades a garantir que les necessitats de cada perfil estiguin cobertes. Per aquest motiu, es proposen formes jurídiques ja existents que, en el supòsit de la regulació de la forma jurídica de la cotitularitat, es consideren idònies i potenciadores d'aquesta en cada situació, sense ser excloents:

Proposta de mesures concretes

Regulació i definició

Manca de regulació de la figura jurídica de la cotitularitat / titularitat

↓

Nova forma jurídica : “Cotitularitat” :

“La cotitularitat comporta que una persona comparteix amb la seva parella matrimonial o de fet legalment reconeguda el dret de propietat o un altre dret real o personal que legitima per a dirigir i decidir l'organització empresarial d'una explotació agrària, assumint de forma mancomunada les responsabilitats derivades d'aquesta gestió”.

Aplicacions

Incorporació de la dona agricultora a l'explotació configurada com a:

- Explotació Familiar Agrària
- Explotació Agrària com a Comunitat de Bens
- Explotació Agrària com a SCP
- Explotació Agrària com a SAT

Beneficiàries i incentius

PERFIL 1. DONES MAJORS DE 50	PERFIL 2. JOVES
<p>Mesures positives genèriques</p> <p>Ajuts directes. Priorització en els ajuts agraris. Beneficis fiscals.</p>	
<p>Incentius i bonificacions en les quotes de cotització:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Incentiu a la incorporació. • Bonificació en la cotització . • Sistemes de cotització i de còmput conjunts i bonificades per explotació • Revisió i millora del sistema de pensions. Almenys que a aquestes pensions se'ls apliqui un increment superior al que s'aplica a les pensions de carrera. 	<p>Incentius i bonificacions en les quotes de cotització:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bonificació en la cotització .

7 ANNEX de TAULES**8 Índex de taules de l'Annex**

TAULA 1 Caps d'explotacions agràries a la Unió Europea, per països 1990-2003	127
TAULA 2 Mà d'obra agrària, excepte assalariats eventuais, a la Unió Europea, per països 1990-2003.....	128
TAULA 3 Mà d'obra a les explotacions agràries 2003-2005	129
TAULA 4 Titulars d'explotacions agràries, segons Comunitat Autònoma 2003-2005	130
TAULA 5 Caps d'Explotacions agràries, segons Comunitat Autònoma 2003-2005	131
TAULA 6 N° de jornades de treball realitzades per treballadors/es/res eventuais agràries, segons Comunitat Autònoma 2003-2005.....	132
TAULA 7 Titulars d'explotacions amb terres, segons Comunitat Autònoma 1999	133
TAULA 8 Conjugues de titulars d'explotacions amb terres, segons Comunitat Autònoma 1999	134
TAULA 9 Altres membres de la família de titulars d'explotacions amb terres, segons Comunitat Autònoma 1999	135
TAULA 10 Titulars i caps d'explotació agrària 1999	136
TAULA 11 Distribució de les persones i de les UTA, segons el tipus de mà d'obra, Catalunya 1993-2005.....	137
TAULA 12 Titulars persona física per edat i sexe, Catalunya 1993-2005	137
TAULA 13 Cònjuges de titulars d'explotació per edat i sexe, Catalunya 1003-2005.....	137
TAULA 14 Altres familiars de titulars d'explotació per edat i sexe, Catalunya 1993-2005	137
TAULA 15 Dedicació a l'explotació de la mà d'obra familiar, Catalunya 1993-2005.....	138
TAULA 16 Assalariats fixos en explotacions agràries per edat i sexe, Catalunya 1993-2005 .	138
TAULA 17 Declaracions úniques agràries segons la base de dades d'explotacions agràries prioritàries 2007	139
TAULA 18 Règim especial agrari per compte propi. Per sexe i comarques, desembre de 2007	140
TAULA 19 Règim especial agrari per compte d'altri. Per sexe i comarques, desembre de 2007	141
TAULA 20 Règim especial dels treballadors/es autònoms. Per sexe i comarques, desembre de 2007.....	142
TAULA 21 Règim especial agrari per compti d'altri. Per sexe i comarques, juny de 2008.....	143
TAULA 22 Règim especial dels treballadors/es autònoms. Per sexe i comarques, juny de 2008	144
TAULA 23 Diferències entre desembre de 2007 i juny de 2008 amb els canvis de règim en la Seguretat Social	145
TAULA 24 Establiments de turisme rural. Per sexe del titular i comarca, 2008.....	146
TAULA 25 Carnets d'artesanía alimentària. Per sexe i comarca, 2008	147
TAULA 26 Expedients aprovats favorablement d'incorporació de dones joves per comarca, 2001-2006.....	148
TAULA 27 Associacions de dones rurals de Catalunya per comarques, 2008.....	149

TAULA 1 Caps d'exploracions agràries a la Unió Europea, per països 1990-2003

		1990	1993	1995	1997	2000	2003
Ambos sexos	TOTAL UE	..	..	7370,04	6989,13	6687,73	..
	Bélgica	84,9	76,33	70,98	67,18	61,71	54,94
	Dinamarca	81,27	73,78	68,77	63,15	57,83	48,61
	Alemania	653,55	606,01	566,91	534,36	445,15	..
	Grecia	850,14	819,15	802,41	821,39	817,06	..
	Espanya	1593,64	1383,91	1277,6	1208,26	1287,42	..
	Francia	923,59	801,34	734,8	679,84	618,45	614
	Irlanda	170,58	159,37	153,42	147,83	141,53	135,25
	Italia	2664,55	2488,39	2482,1	2315,23	2153,72	..
	Letonia	..	..	..	..	139,93	126,61
	Luxemburgo	3,95	3,4	3,18	2,98	2,81	2,45
	Hungría	..	..	..	..	..	773,38
	Malta	..	..	..	..	..	10,99
	Países Bajos	124,8	119,72	113,2	107,92	99,5	85,5
	Austria	..	..	221,75	210,11	199,47	..
	Portugal	598,74	489,03	450,64	416,69	415,97	..
	Eslovenia	..	..	..	..	86,47	77,15
	Finlandia	..	..	100,95	91,44	76,62	74,95
	Suecia	..	..	88,83	89,58	81,41	67,89
	Reino Unido	243,06	243,47	234,5	233,15	229,08	280,63
Noruega	..	..	..	..	70,74	..	
% MUJERES	TOTAL UE			17,84	18,92	22,17	
	Bélgica	14,22	14,14	14,10	14,71	15,05	14,94
	Dinamarca	5,80	5,50	5,83	7,22	8,42	8,91
	Alemania	7,76	7,94	8,12	8,83	8,17	
	Grecia	16,77	16,63	16,68	19,93	23,58	
	Espanya	16,58	15,76	15,35	15,87	21,09	
	Francia	16,91	19,71	20,81	20,99	22,88	21,40
	Irlanda	9,02	8,80	8,83	8,61	9,98	10,68
	Italia	24,00	22,46	22,81	24,17	27,72	
	Letonia					45,52	46,51
	Luxemburgo	15,70	15,88	14,15	12,42	11,74	13,06
	Hungría						24,58
	Malta						10,46
	Países Bajos	3,65	4,12	4,89	5,95	7,74	6,91
	Austria			27,31	28,87	30,63	
	Portugal	16,30	16,96	17,73	18,60	22,91	
	Eslovenia					26,99	25,02
Finlandia			10,39	10,33	10,48	10,66	
Suecia			8,34	9,95	9,73	10,83	
Reino Unido	14,00	11,73	11,94	11,49	15,32	16,57	
Noruega					12,02		

Font: INE. Encuesta sobre la Estructura de la Explotaciones Agrarias. Datos Europeos. Datos en miles.

TAULA 2 Mà d'obra agrària, excepte assalariats eventuais, a la Unió Europea, per països 1990-2003

		1990	1993	1995	1997	2000	2003
Ambos sexes	TOTAL UE	..	..	15243,62	14757,34	13547,48	..
	Bèlgica	141,02	131,76	122,04	116,7	107,15	100,11
	Dinamarca	139,13	142,31	141,08	130,15	103,05	93,72
	Alemania	1775,86	1477,96	1325,15	1230,69	1136,54	..
	Grecia	1543,49	1773,51	1566,72	1595,55	1431,25	..
	Espanya	2838,72	2570,81	2543,11	2496,52	2439,04	..
	Francia	1858,99	1610,23	1507,42	1404,25	1319,58	1242,83
	Irlanda	312,73	320,01	293,34	281,86	257,95	248,89
	Italia	5287,35	4761,76	4773,22	4601,09	3963,63	..
	Letonia	..	..	..	..	276,18	253,3
	Luxemburgo	9,32	7,9	7,27	6,78	6,5	5,65
	Hungria	..	..	..	..	..	1473,22
	Malta	..	..	..	..	..	18,32
	Països Baixos	289,17	289,68	276,16	282,48	275,73	261,48
	Austria	..	..	547,25	512,64	526,81	..
	Portugal	1560,99	1263,49	1172,77	1070,34	1063,77	..
	Eslovenia	..	..	..	..	259,42	211,25
	Finlandia	..	..	232,07	223,69	183,87	176,27
	Suecia	..	..	164,22	168,56	156,85	144,25
	Reino Unido	659,11	651,07	571,74	636,01	575,76	644,32
Noruega	..	..	..	..	191,34	..	
% MUJERES	TOTAL UE			36,74	36,84		
	Bèlgica	33,77	36,59	36,01	35,07	34,69	14,94
	Dinamarca	29,33	28,14	27,01	28,26		8,91
	Alemania	36,45	36,15	35,19	34,84	36,60	
	Grecia	41,95	45,66	43,25	43,75	41,45	
	Espanya	31,69	30,57	30,22	30,31	32,13	
	Francia	35,40	34,76	34,46	33,87	32,89	21,40
	Irlanda	29,84	31,08	29,56	28,69	27,24	10,68
	Italia	39,73	37,97	38,50	39,16	38,86	
	Letonia						46,51
	Luxemburgo	37,66	36,96	36,59	36,14	36,00	13,06
	Hungria						24,58
	Malta						10,46
	Països Baixos	29,74	30,65	31,48	33,21	33,52	6,91
	Austria			42,12	41,66	43,50	
	Portugal	46,63	46,57	46,73	46,94	46,93	
	Eslovenia						25,02
Finlandia			37,64	36,55	35,96	10,66	
Suecia			32,79	32,62	32,65	10,83	
Reino Unido	30,16	29,72	26,81	26,41	29,72	16,57	
Noruega					35,53		

Font: INE. Encuesta sobre la Estructura de la Explotaciones Agràries. Datos Europeos. Datos en miles.

TAULA 3 Mà d'obra a les explotacions agràries 2003-2005

		2003	2005
Ambos sexos	Titulares	1.089.563	1.027.822
	Total Jefas/es de Explotación	1.140.734	1.079.420
	Titulares jefas/es de explotación	940.682	874.878
	Cónyuges jefas/es de explotación	67.391	71.880
	Otros familiares jefas/es de explotación	74.030	69.747
	Jefas/es de explotación (asalariadas/os)	58.631	62.915
	Otra mano de Obra familiar	1.370.247	1.211.448
	Cónyuges	740.583	638.770
	Otras/os familiares	629.664	572.678
	Asalariadas/os fijos	194.630	202.516
	A Tiempo parcial	74.955	77.867
	A Jornada Completa	119.675	124.649
	Trabajo asalariado eventual: nº de jornadas	44.455.214	42.201.794
% MUJERES	Titulares	27,96	28,49
	Total Jefas/es de Explotación	19,02	19,00
	Titulares jefas/es de explotación	21,12	21,21
	Cónyuges jefas/es de explotación	9,59	9,22
	Otros familiares jefas/es de explotación	10,48	11,98
	Jefas/es de explotación (asalariada/o)	6,98	7,32
	Otra mano de obra familiar	51,32	49,15
	Cónyuges	73,11	70,38
	Otras/os familiares	25,70	25,48
	Asalariadas/os fijos	16,22	16,01
	A Tiempo parcial	20,47	21,01
	A Jornada Completa	13,56	12,88
	Trabajo asalariado eventual: nº de jornadas	27,03	27,30

Font: INE. Encuesta sobre la Estructura de la Explotaciones Agràries.

TAULA 4 Titulars d'explotacions agràries, segons Comunitat Autònoma 2003-2005

		2003	2005
Ambos sexes	Total Nacional	1.089.563	1.027.822
	Andalucía	257.069	245.563
	Aragón	51.237	47.201
	Asturias	31.642	30.201
	Baleares	13.203	12.859
	Canarias	15.121	14.491
	Cantabria	11.973	11.556
	Castilla León	98.915	93.039
	Castilla La Mancha	137.025	132.557
	Cataluña	55.675	52.711
	Com. Valenciana	149.608	139.675
	Extremadura	70.524	68.903
	Galicia	100.126	89.833
	Madrid	9.918	8.139
	Murcia	36.506	32.896
Navarra	17.842	16.491	
País Vasco	21.246	20.634	
La Rioja	11.927	11.067	
% MUJERES	Total Nacional	27,96	28,49
	Andalucía	27,57	28,15
	Aragón	17,00	18,54
	Asturias	45,80	46,83
	Baleares	29,96	29,17
	Canarias	20,25	22,10
	Cantabria	39,04	40,59
	Castilla León	23,86	23,54
	Castilla La Mancha	25,86	27,11
	Cataluña	17,76	19,02
	Com. Valenciana	24,17	25,05
	Extremadura	26,98	25,97
	Galicia	51,96	52,49
	Madrid	23,63	24,07
	Murcia	25,78	26,94
Navarra	15,08	15,35	
País Vasco	29,37	30,26	
La Rioja	17,48	14,73	

Font: INE. Encuesta sobre la Estructura de la Explotaciones Agrarias.

TAULA 5 Caps d'Explotacions agràries, segons Comunitat Autònoma 2003-2005

		2003	2005
Ambos sexes	Total Nacional	1.140.734	1.079.420
	Andalucía	270.541	258.484
	Aragón	55.238	51.377
	Asturias	32.507	30.932
	Baleares	13.903	13.556
	Canarias	16.340	15.742
	Cantabria	12.926	12.494
	Castilla León	105.962	100.307
	Castilla La Mancha	141.652	137.122
	Cataluña	60.436	57.502
	Com. Valenciana	152.797	143.145
	Extremadura	73.202	71.699
	Galícia	102.109	91.860
	Madrid	10.678	8.896
	Murcia	38.341	34.941
	Navarra	19.058	17.788
País Vasco	22.334	21.779	
La Rioja	12.700	11.786	
% MUJERES	Total Nacional	19,02	19,00
	Andalucía	14,56	15,95
	Aragón	9,72	9,62
	Asturias	43,77	43,88
	Baleares	18,80	18,34
	Canarias	17,56	16,10
	Cantabria	34,70	34,44
	Castilla León	17,80	17,27
	Castilla La Mancha	16,70	15,68
	Cataluña	10,61	12,59
	Com. Valenciana	12,06	12,45
	Extremadura	16,39	15,06
	Galícia	50,00	50,89
	Madrid	12,83	8,95
	Murcia	19,37	16,99
	Navarra	10,70	8,76
País Vasco	25,24	24,88	
La Rioja	9,24	7,81	

Font: INE. Encuesta sobre la Estructura de la Explotaciones Agràries.

TAULA 6 N° de jornades de treball realitzades per treballadors/es/res eventuais agràries, segons Comunitat Autònoma 2003-2005

		2003	2005
Ambos sexos	Total Nacional	44.455.214	42.201.794
	Andalucía	24.326.621	22.472.235
	Aragón	991.813	1.279.235
	Asturias	44.750	73.728
	Baleares	142.549	155.609
	Canarias	784.302	656.996
	Cantabria	12.794	14.518
	Castilla León	762.949	866.618
	Castilla La Mancha	3.276.554	3.281.524
	Cataluña	2.278.715	2.333.532
	Com. Valenciana	3.214.761	3.001.164
	Extremadura	3.132.969	3.262.607
	Galicia	472.269	302.704
	Madrid	168.603	146.074
	Murcia	3.945.969	3.528.041
	Navarra	362.467	358.569
	País Vasco	160.071	189.245
La Rioja	376.983	279.214	
% MUJERES	Total Nacional	27,03	27,30
	Andalucía	35,00	35,86
	Aragón	9,94	9,45
	Asturias	20,13	9,76
	Baleares	4,75	2,67
	Canarias	35,09	31,07
	Cantabria	4,38	8,75
	Castilla León	17,54	30,17
	Castilla La Mancha	14,88	14,00
	Cataluña	17,29	13,79
	Com. Valenciana	14,06	15,49
	Extremadura	14,41	18,61
	Galicia	26,41	30,53
	Madrid	4,19	5,71
	Murcia	22,67	22,31
	Navarra	23,12	15,79
	País Vasco	19,17	15,28
La Rioja	14,14	13,30	

Font: INE. Encuesta sobre la Estructura de la Explotaciones Agrarias.

TAULA 7 Titulars d'exploracions amb terres, segons Comunitat Autònoma 1999

		1999
Ambos Sexos. Datos Absolutos	TOTAL	1.720.540
	ANDALUCÍA	356.480
	ARAGÓN	74.544
	ASTURIAS	42.466
	BALEARES	18.915
	CANARIAS	35.676
	CANTABRIA	17.224
	CASTILLA LA MANCHA	190.459
	CASTILLA Y LEÓN	165.357
	CATALUÑA	72.173
	C. VALENCIANA	222.454
	EXTREMADURA	107.838
	GALICIA	263.034
	MADRID	15.994
	MURCIA	58.099
	NAVARRA	23.583
PAÍS VASCO	38.021	
LA RIOJA	18.223	
CEUTA y MELILLA	-	
% Mujeres	TOTAL	29,62
	ANDALUCÍA	26,07
	ARAGÓN	17,39
	ASTURIAS	43,92
	BALEARES	28,50
	CANARIAS	32,26
	CANTABRIA	38,07
	CASTILLA LA MANCHA	26,12
	CASTILLA Y LEÓN	26,38
	CATALUÑA	18,96
	C. VALENCIANA	25,21
	EXTREMADURA	27,58
	GALICIA	50,00
	MADRID	25,10
	MURCIA	23,87
	NAVARRA	18,66
PAÍS VASCO	30,75	
LA RIOJA	17,64	
CEUTA y MELILLA	-	

Font: INE. Censo Agrario 1999.

TAULA 8 Conjugues de titulars d'explotacions amb terres, segons Comunitat Autònoma 1999

		1999
Ambos Sexos. Datos Absolutos	TOTAL	541.109
	ANDALUCÍA	127.090
	ARAGÓN	15.802
	ASTURIAS	16.247
	BALEARES	6.543
	CANARIAS	12.126
	CANTABRIA	5.014
	CASTILLA LA MANCHA	62.553
	CASTILLA Y LEÓN	37.613
	CATALUÑA	25.100
	C. VALENCIANA	51.203
	EXTREMADURA	28.942
	GALICIA	114.689
	MADRID	3.059
	MURCIA	15.358
	NAVARRA	3.632
PAÍS VASCO	10.981	
LA RIOJA	5.157	
CEUTA y MELILLA	-	
% Mujeres	TOTAL	61,99
	ANDALUCÍA	67,47
	ARAGÓN	68,05
	ASTURIAS	49,23
	BALEARES	61,93
	CANARIAS	60,71
	CANTABRIA	52,93
	CASTILLA LA MANCHA	64,73
	CASTILLA Y LEÓN	62,63
	CATALUÑA	71,98
	C. VALENCIANA	58,34
	EXTREMADURA	58,83
	GALICIA	55,09
	MADRID	53,64
	MURCIA	62,74
	NAVARRA	62,89
PAÍS VASCO	66,55	
LA RIOJA	73,88	
CEUTA y MELILLA	-	

Font: INE. Censo Agrario 1999.

TAULA 9 Altres membres de la família de titulars d'explotacions amb terres, segons Comunitat Autònoma 1999

		1999
Ambos Sexos. Datos Absolutos	TOTAL	736.703
	ANDALUCÍA	204.216
	ARAGÓN	21.015
	ASTURIAS	14.246
	BALEARES	4.840
	CANARIAS	17.240
	CANTABRIA	4.515
	CASTILLA LA MANCHA	121.573
	CASTILLA Y LEÓN	36.739
	CATALUÑA	29.344
	C. VALENCIANA	82.412
	EXTREMADURA	36.774
	GALICIA	88.366
	MADRID	7.189
	MURCIA	26.735
	NAVARRA	10.099
PAÍS VASCO	16.345	
LA RIOJA	15.055	
CEUTA y MELILLA	-	
% Mujeres	TOTAL	28,30
	ANDALUCÍA	27,22
	ARAGÓN	17,60
	ASTURIAS	34,96
	BALEARES	26,24
	CANARIAS	25,94
	CANTABRIA	27,69
	CASTILLA LA MANCHA	31,12
	CASTILLA Y LEÓN	20,12
	CATALUÑA	24,30
	C. VALENCIANA	21,56
	EXTREMADURA	21,06
	GALICIA	47,39
	MADRID	18,99
	MURCIA	23,98
	NAVARRA	14,88
PAÍS VASCO	29,45	
LA RIOJA	22,64	
CEUTA y MELILLA	-	

Font: INE. Censo Agrario 1999.

TAULA 10 Titulars i caps d'explotació agrària 1999

Comarca	Homes titulars	Dones titulars	Homes titulars caps d'explotació	Dones titulars caps d'explotació	% titulars caps d'explotació homes	% titulars caps d'explotació dones
Alt Camp	2124	518	2089	440	98,4	84,9
Alt Empordà	1633	491	1603	415	98,2	84,5
Alt Penedès	1872	557	1769	276	94,5	49,6
Alt Urgell	495	101	487	79	98,4	78,2
Alta Ribagorça	73	16	73	16	100,0	100,0
Anoia	1033	250	1013	184	98,1	73,6
Bages	1266	240	1239	200	97,9	83,3
Baix Camp	3815	1222	3729	970	97,7	79,4
Baix Ebre	5289	1769	5177	1481	97,9	83,7
Baix Empordà	881	245	863	171	98,0	69,8
Baix Llobregat	817	186	800	130	97,9	69,9
Baix Penedès	857	178	839	148	97,9	83,1
Barcelonès	10	1	10	1	100,0	100,0
Berguedà	546	173	534	144	97,8	83,2
Cerdanya	261	38	250	28	95,8	73,7
Conca de Barberà	1576	262	1553	217	98,5	82,8
Garraf	224	42	213	33	95,1	78,6
Garrigues	2916	466	2878	381	98,7	81,8
Garrotxa	567	171	556	132	98,1	77,2
Gironès	672	194	665	170	99,0	87,6
Maresme	1045	162	1027	140	98,3	86,4
Montsià	3927	1107	3861	962	98,3	86,9
Noguera	2733	303	2641	235	96,6	77,6
Osona	1413	271	1389	229	98,3	84,5
Pallars Jussà	709	165	699	129	98,6	78,2
Pallars Sobirà	236	97	233	81	98,7	83,5
Pla de l'Estany	353	82	343	63	97,2	76,8
Pla d'Urgell	1594	148	1550	109	97,2	73,6
Priorat	1519	452	1451	335	95,5	74,1
Ribera d'Ebre	2280	768	2223	479	97,5	62,4
Ripollès	346	119	343	104	99,1	87,4
Segarra	1243	170	1153	114	92,8	67,1
Segrià	5887	722	5744	561	97,6	77,7
Selva	737	211	721	167	97,8	79,1
Solsonès	550	123	529	94	96,2	76,4
Tarragonès	1527	469	1456	320	95,4	68,2
Terra Alta	1917	584	1816	246	94,7	42,1
Urgell	2013	276	1980	231	98,4	83,7
Val d'Aran	143	15	143	15	100,0	100,0
Vallès Occidental	480	106	455	79	94,8	74,5
Vallès Oriental	913	211	880	144	96,4	68,2
Total Catalunya	58492	13681	56977	10453	97,4	76,4

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG a partir de les dades del Cens Agrari 1999.

TAULA 11 Distribució de les persones i de les UTA, segons el tipus de mà d'obra, Catalunya 1993-2005

Any	Total		Mà d'obra familiar									Mà d'obra assalariada							
			total			titular		cònjuge		altres familiars		total		fixa			eventual		
	explot.	UTA	explot.	nombre persones	UTA	nombre persones	UTA	nombre persones	UTA	explot.	nombre persones	UTA	explot.	nombre persones	UTA	explot.	UTA		
2005	57503	73881	52711	123595	45972	52711	28278	35806	8336	23540	35078	9358	22687	27909	7579	20434	17685	17818	10225
2003	60436	72253	55675	122084	46470	55675	28632	34329	8393	22323	32080	9445	24137	25783	6978	18323	15799	19675	9984
1999	77839	75655	72173	126617	51738	72173	34807	25100	8319	20748	29344	8660	25887	23895	8186	19290	15549	20345	8345
1997	68944	79423	65597	128752	57928	65597	34793	24734	9472	27240	38422	13662	25627	21495	7315	15528	13330	20989	8166
1995	71091	76337	68362	130579	58584	68362	36598	26376	9156	26482	35841	12830	25996	17753	5821	12895	11334	22444	6419
1993	76423	79074	74300	142021	63026	74300	38822	28981	9777	28450	38740	14426	21778	16048	5047	11780	10320	18562	5728

Font: Institut d'Estadística de Catalunya.

TAULA 12 Titulars persona física per edat i sexe, Catalunya 1993-2005

Any	titulars			titulars caps explotació		
	total	homes	dones	total	homes	dones
2005	52711	42682	10028	46255	40001	6255
2003	55675	45789	9886	49922	44081	5841
1999	72173	58492	13681	67430	56977	10453
1997	65597	54741	10856	57981	52120	5861
1995	68362	57821	10541	63234	55794	7440
1993	74300	63104	11196	68609	60697	7913

Font: Institut d'Estadística de Catalunya.

TAULA 13 Cònjuges de titulars d'explotació per edat i sexe, Catalunya 1993-2005

Any	cònjuges			cònjuges caps explotació		
	total	homes	dones	total	homes	dones
2005	35806	7255	28551	3254	2916	339
2003	34329	7179	27150	3064	2982	82
1999	25100	7034	18066	2252	2090	162
1997	24734	6277	18457	3682	3358	324
1995	26376	5748	20628	2786	2427	359
1993	28981	6000	22981	2310	2017	292

Font: Institut d'Estadística de Catalunya.

TAULA 14 Altres familiars de titulars d'explotació per edat i sexe, Catalunya 1993-2005

Any	altres familiars				altres familiars caps explotació		
	explot.	nº persones	homes	dones	nº persones	homes	dones
2005	23540	35078	24753	10325	2705	2346	359
2003	22323	32080	22825	9254	2497	2275	222
1999	20748	29344	22212	7132	1974	1833	141
1997	27240	38422	29921	8501	3495	3345	150
1995	26482	35841	28195	7646	2112	1969	143
1993	28450	38740	30249	8490	3070	2958	113

Font: Institut d'Estadística de Catalunya.

TAULA 15 Dedicació a l'explotació de la mà d'obra familiar, Catalunya 1993-2005

Any	Dedicació del titular			Dedicació del cònjuge			Dedicació d'altres membres de la família					
	sols a l'explotació	altres activitats lucratives		sols a l'explotació	altres activitats lucratives		sols a l'explotació		altres activitats lucratives			
		principal	secundària		principal	secundària	explot.	persones	explot.	persones	explot.	persones
2005	32453	16291	3967	22488	12719	599	11277	14182	13672	20078	807	818
2003	37217	14609	3849	23631	9262	1436	12316	15775	11071	15268	974	1037
1999	47739	20878	3556	17986	6388	726	11706	14685	10050	13736	841	923
1997	48614	13316	3667	20314	4002	417	16482	20803	11933	15810	1499	1809
1995	49533	15342	3487	21447	4524	405	15553	20303	11469	14398	1095	1141
1993	50960	19215	4125	23653	4794	534	17825	22645	11310	14416	1570	1678

Font: Institut d'Estadística de Catalunya.

TAULA 16 Assalariats fixos en explotacions agràries per edat i sexe, Catalunya 1993-2005

Any	assalariats fixos				assalariats fixos caps explotació		
	explot.	nº persones	homes	dones	nº persones	homes	dones
2005	7579	20434	17353	3081	5288	5000	289
2003	6978	18323	15581	2742	4953	4688	265
1999	8186	19290	16532	2758	6183	5714	469
1997	7315	15528	14096	1432	3787	3589	198
1995	5821	12895	11533	1362	2960	2803	157
1993	5047	11780	10609	1171	2434	2315	118

Font: Institut d'Estadística de Catalunya.

TAULA 17 Declaracions úniques agràries segons la base de dades d'explotacions agràries prioritàries 2007

Situació Actiu	8522
Situació Pendent	52
Situació Caducat	2726
EAP sol·licitades DUN07	3221 (Pendants per tramitar 474)

Distribució de sol·licituds d'DUN per comarques		
comarca	sol·licituds DUN07	Estat Actiu
ALT CAMP	73	252
ALT EMPORDÀ	97	344
ALT Penedès	60	375
ALT URGELL	55	161
ALTA RIBAGORÇA	21	59
ANOIA	52	199
BAGES	70	288
BAIX CAMP	65	258
BAIX EBRE	98	312
BAIX EMPORDÀ	68	166
BAIX LLOBREGAT	7	72
BAIX Penedès	31	98
BERGUEDA	47	187
CERDANYA	69	160
CONCA DE BARBERÀ	119	193
GARRAF	4	15
GARRIGUES	172	664
GARROTXA	47	134
GIRONÈS	31	112
MARESME	19	256
MONTSIÀ	157	332
NOGUERA	289	925
OSONA	120	430
PALLARS JUSSÀ	69	238
PALLARS SOBIRÀ	24	95
PLA DE L'ESTANY	22	83
PLA D'URGELL	114	509
PRIORAT	47	249
RIBERA D'EBRE	149	299
RIPOLLÈS	39	146
SEGARRA	84	271
SEGRIÀ	461	1862
SELVA	39	103
SOLSONÈS	74	247
TARRAGONÈS	19	92
TERRA ALTA	93	454
URGELL	153	517
VALL D'ARAN	4	4
VALLES OCCIDENTAL	7	39
VALLÈS ORIENTAL	35	148

Evolució últims 3 anys		
	Aprovades	Total Actives
2005	900	9485
2006	721	10185
2007	925	11089

Font: Base de dades d'explotacions agràries prioritàries 2007 del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 18 Règim especial agrari per compte propi. Per sexe i comarques, desembre de 2007

Comarca	Homes	Dones	Total
Alt Camp	382	157	539
Alt Empordà	499	316	815
Alt Penedès	450	243	693
Alt Urgell	228	86	314
Alta Ribagorça	32	8	40
Anoia	203	94	297
Bages	288	99	387
Baix Camp	433	244	677
Baix Ebre	363	178	541
Baix Empordà	299	193	492
Baix Llobregat	290	114	404
Baix Penedès	130	39	169
Barcelonès	37	24	61
Berguedà	223	140	363
Cerdanya	177	72	249
Conca de Barberà	271	104	375
Garraf	56	20	76
Garrigues	733	248	981
Garrotxa	197	109	306
Gironès	174	128	302
Maresme	320	129	449
Montsià	568	185	753
Noguera	911	242	1.153
Osona	433	145	578
Pallars Jussà	224	144	368
Pallars Sobirà	95	83	178
Pla d'Urgell	602	137	739
Pla de l'Estany	127	68	195
Priorat	314	157	471
Ribera d'Ebre	346	240	586
Ripollès	175	106	281
Segarra	383	61	444
Segrià	2.185	503	2.688
Selva	169	110	279
Solsonès	195	75	270
Tarragonès	192	107	299
Terra Alta	646	314	960
Urgell	497	138	635
Val d'Aran	8	3	11
Vallès Occidental	82	30	112
Vallès Oriental	248	116	364

Font: Departament de Treball.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 19 Règim especial agrari per compte d'altri. Per sexe i comarques, desembre de 2007

Comarca	Homes	Dones	Total
Alt Camp	237	30	267
Alt Empordà	628	89	717
Alt Penedès	656	215	871
Alt Urgell	66	21	87
Alta Ribagorça	6	1	7
Anoia	253	42	295
Bages	150	23	173
Baix Camp	804	225	1.029
Baix Ebre	995	472	1.467
Baix Empordà	440	74	514
Baix Llobregat	442	100	542
Baix Penedès	247	25	272
Barcelonès	599	195	794
Berguedà	86	6	92
Cerdanya	21	6	27
Conca de Barberà	82	11	93
Garraf	78	15	93
Garrigues	147	30	177
Garrotxa	50	13	63
Gironès	551	57	608
Maresme	1.321	324	1.645
Montsià	1.048	802	1.850
Noguera	337	73	410
Osona	159	25	184
Pallars Jussà	41	2	43
Pallars Sobirà	31	1	32
Pla d'Urgell	424	164	588
Pla de l'Estany	69	15	84
Priorat	219	34	253
Ribera d'Ebre	254	90	344
Ripollès	41	6	47
Segarra	38	3	41
Segrià	2.075	499	2.574
Selva	744	95	839
Solsonès	96	5	101
Tarragonès	417	64	481
Terra Alta	55	26	81
Urgell	197	33	230
Val d'Aran	8	0	8
Vallès Occidental	289	95	384
Vallès Oriental	388	66	454

Font: Departament de Treball.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 20 Règim especial dels treballadors/es autònoms. Per sexe i comarques, desembre de 2007

Comarca	Homes	Dones	Total
Alt Camp	2.184	1.117	3.301
Alt Empordà	8.688	4.230	12.918
Alt Penedès	5.099	2.450	7.549
Alt Urgell	1.394	655	2.049
Alta Ribagorça	286	184	470
Anoia	6.272	2.875	9.147
Bages	9.531	4.837	14.368
Baix Camp	9.572	4.551	14.123
Baix Ebre	4.664	2.219	6.883
Baix Empordà	8.376	3.828	12.204
Baix Llobregat	37.940	17.309	55.249
Baix Penedès	4.904	2.283	7.187
Barcelonès	106.580	54.316	160.896
Berguedà	2.513	1.299	3.812
Cerdanya	1.611	698	2.309
Conca de Barberà	1.073	586	1.659
Garraf	7.200	3.594	10.794
Garrigues	1.199	630	1.829
Garrotxa	3.269	1.674	4.943
Gironès	9.349	4.291	13.640
Maresme	25.245	12.274	37.519
Montsià	4.190	2.088	6.278
Noguera	2.754	1.282	4.036
Osona	10.471	4.883	15.354
Pallars Jussà	807	482	1.289
Pallars Sobirà	542	286	828
Pla d'Urgell	2.442	1.047	3.489
Pla de l'Estany	1.956	872	2.828
Priorat	541	292	833
Ribera d'Ebre	1.058	686	1.744
Ripollès	1.451	837	2.288
Segarra	1.291	618	1.909
Segrià	11.109	5.355	16.464
Selva	9.097	4.204	13.301
Solsonès	995	468	1.463
Tarragonès	9.940	4.952	14.892
Terra Alta	796	456	1.252
Urgell	2.243	1.107	3.350
Val d'Aran	942	475	1.417
Vallès Occidental	45.182	20.590	65.772
Vallès Oriental	22.310	9.956	32.266

Font: Departament de Treball.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 21 Règim especial agrari per compte d'altri. Per sexe i comarques, juny de 2008

Comarca	Homes	Dones	Total
Alt Camp	231	31	262
Alt Empordà	694	108	802
Alt Penedès	675	257	932
Alt Urgell	63	16	79
Alta Ribagorça	9	2	11
Anoia	289	43	332
Bages	180	12	192
Baix Camp	736	209	945
Baix Ebre	930	436	1.366
Baix Empordà	459	73	532
Baix Llobregat	482	98	580
Baix Penedès	241	21	262
Barcelonès	595	165	760
Berguedà	86	8	94
Cerdanya	21	6	27
Conca de Barberà	88	10	98
Garraf	82	17	99
Garrigues	141	31	172
Garrotxa	70	13	83
Gironès	564	62	626
Maresme	1.437	313	1.750
Montsià	971	666	1.637
Noguera	342	57	399
Osona	163	19	182
Pallars Jussà	45	4	49
Pallars Sobirà	34	1	35
Pla d'Urgell	385	116	501
Pla de l'Estany	62	15	77
Priorat	232	40	272
Ribera d'Ebre	275	161	436
Ripollès	42	9	51
Segarra	28	2	30
Segrià	2.231	433	2.664
Selva	782	98	880
Solsonès	92	5	97
Tarragonès	366	58	424
Terra Alta	53	17	70
Urgell	167	24	191
Val d'Aran	10	2	12
Vallès Occidental	316	72	388
Vallès Oriental	393	70	463

Font: Departament de Treball.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 22 Règim especial dels treballadors/es autònoms. Per sexe i comarques, juny de 2008

Comarca	Homes	Dones	Total
Alt Camp	2.540	1.268	3.808
Alt Empordà	9.258	4.720	13.978
Alt Penedès	5.519	2.678	8.197
Alt Urgell	1.578	729	2.307
Alta Ribagorça	325	194	519
Anoia	6.287	2.972	9.259
Bages	9.655	4.912	14.567
Baix Camp	9.961	4.919	14.880
Baix Ebre	4.981	2.426	7.407
Baix Empordà	8.798	4.188	12.986
Baix Llobregat	37.938	17.410	55.348
Baix Penedès	4.997	2.375	7.372
Barcelonès	106.050	54.326	160.376
Berguedà	2.662	1.443	4.105
Cerdanya	1.745	763	2.508
Conca de Barberà	1.366	686	2.052
Garraf	7.198	3.681	10.879
Garrigues	1.915	861	2.776
Garrotxa	3.414	1.779	5.193
Gironès	9.399	4.461	13.860
Maresme	25.411	12.563	37.974
Montsià	4.685	2.295	6.980
Noguera	3.600	1.511	5.111
Osona	10.851	5.008	15.859
Pallars Jussà	1.018	633	1.651
Pallars Sobirà	634	370	1.004
Pla d'Urgell	3.029	1.214	4.243
Pla de l'Estany	2.069	963	3.032
Priorat	858	447	1.305
Ribera d'Ebre	1.384	914	2.298
Ripollès	1.600	933	2.533
Segarra	1.665	683	2.348
Segrià	13.114	5.920	19.034
Selva	9.475	4.550	14.025
Solsonès	1.168	541	1.709
Tarragonès	10.130	5.216	15.346
Terra Alta	1.426	763	2.189
Urgell	2.726	1.232	3.958
Val d'Aran	875	459	1.334
Vallès Occidental	45.103	20.609	65.712
Vallès Oriental	22.445	10.065	32.510

Font: Departament de Treball.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 23 Diferències entre desembre de 2007 i juny de 2008 amb els canvis de règim en la Seguretat Social

Règim especial agrari per compte d'altri					Règim especial de treballadors autònoms (*)				
Comarca	Homes	Dones	Total	% variació dones	Homes	Dones	Total	% variació dones	
Alt Camp	-6	1	-5	3,3	-26	-6	-32	-0,5	
Alt Empordà	66	19	85	21,3	71	174	245	3,8	
Alt Penedès	19	42	61	19,5	-30	-15	-45	-0,6	
Alt Urgell	-3	-5	-8	-23,8	-44	-12	-56	-1,6	
Alta Ribagorça	3	1	4	100,0	7	2	9	1,0	
Anoia	36	1	37	2,4	-188	3	-185	0,1	
Bages	30	-11	19	-47,8	-164	-24	-188	-0,5	
Baix Camp	-68	-16	-84	-7,1	-44	124	80	2,6	
Baix Ebre	-65	-36	-101	-7,6	-46	29	-17	1,2	
Baix Empordà	19	-1	18	-1,4	123	167	290	4,2	
Baix Llobregat	40	-2	38	-2,0	-292	-13	-305	-0,1	
Baix Penedès	-6	-4	-10	-16,0	-37	53	16	2,3	
Barcelonès	-4	-30	-34	-15,4	-567	-14	-581	0,0	
Berguedà	0	2	2	33,3	-74	4	-70	0,3	
Cerdanya	0	0	0	0,0	-43	-7	-50	-0,9	
Conca de Barberà	6	-1	5	-9,1	22	-4	18	-0,6	
Garraf	4	2	6	13,3	-58	67	9	1,9	
Garrigues	-6	1	-5	3,3	-17	-17	-34	-1,9	
Garrotxa	20	0	20	0,0	-52	-4	-56	-0,2	
Gironès	13	5	18	8,8	-124	42	-82	1,0	
Maresme	116	-11	105	-3,4	-154	160	6	1,3	
Montsià	-77	-136	-213	-17,0	-73	22	-51	1,0	
Noguera	5	-16	-11	-21,9	-65	-13	-78	-0,9	
Osona	4	-6	-2	-24,0	-53	-20	-73	-0,4	
Pallars Jussà	4	2	6	100,0	-13	7	-6	1,1	
Pallars Sobirà	3	0	3	0,0	-3	1	-2	0,3	
Pla d'Urgell	-39	-48	-87	-29,3	-15	30	15	2,5	
Pla de l'Estany	-7	0	-7	0,0	-14	23	9	2,4	
Priorat	13	6	19	17,6	3	-2	1	-0,4	
Ribera d'Ebre	21	71	92	78,9	-20	-12	-32	-1,3	
Ripollès	1	3	4	50,0	-26	-10	-36	-1,1	
Segarra	-10	-1	-11	-33,3	-9	4	-5	0,6	
Segrià	156	-66	90	-13,2	-180	62	-118	1,1	
Selva	38	3	41	3,2	209	236	445	5,5	
Solsonès	-4	0	-4	0,0	-22	-2	-24	-0,4	
Tarragonès	-51	-6	-57	-9,4	-2	157	155	3,1	
Terra Alta	-2	-9	-11	-34,6	-16	-7	-23	-0,9	
Urgell	-30	-9	-39	-27,3	-14	-13	-27	-1,0	
Val d'Aran	2	2	4	100,0	-75	-19	-94	-4,0	
Vallès Occidental	27	-23	4	-24,2	-161	-11	-172	-0,1	
Vallès Oriental	5	4	9	6,1	-113	-7	-120	-0,1	
No consta	23	-8	15	-14,5	56	56	112	9,1	
Total	296	-280	16	-6,8	-2.343	1.175	-1.152	0,6	

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG a partir de les dades del Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya.

Nota: (*) El còmput per a desembre de 2007 s'ha fet sumant les dades del RETA amb el REASS per compte propi, donada la desaparició i absorció en el RETA de la figura del REASS per compte propi el gener de 2008.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 24 Establiments de turisme rural. Per sexe del titular i comarca, 2008

Comarca	Titularitat per sexe					Capacitat establiments per sexe del titular								rural i explotació agrària (% de dones)		
	Dones	Homes	Cotitularitat	Ratio feminitat	% cotitularitat	Habitacions				Places				Places per habitació	Vinculats	No vinculats
						Dones	Homes	Cotitularitat	Total	Dones	Homes	Cotitularitat	Total			
Alt Camp	18	13	0	138,5	0,00	55	56	0	111	119	132	0	251	2,26	34,6	61,9
Alt Empordà	63	51	6	123,5	5,00	214	199	18	431	470	428	43	941	2,18	45,8	52,1
Alt Penedès	17	34	0	50,0	0,00	66	124	0	190	158	263	0	421	2,22	52,5	30,0
Alt Urgell	32	40	0	80,0	0,00	110	124	0	234	227	250	0	477	2,04	45,3	48,6
Alta Ribagorça	36	38	0	94,7	0,00	126	104	0	230	237	203	0	440	1,91	34,4	68,1
Anoia	22	32	0	68,8	0,00	68	94	0	162	139	195	0	334	2,06	20,3	47,7
Bages	29	38	0	76,3	0,00	88	124	0	212	204	270	0	474	2,24	37,8	46,6
Baix Camp	11	19	0	57,9	0,00	47	68	0	115	95	153	0	248	2,16	57,1	35,2
Baix Ebre	17	16	0	106,3	0,00	54	49	0	103	105	99	0	204	1,98	67,4	47,2
Baix Empordà	26	27	7	96,3	11,67	101	82	20	203	218	182	44	444	2,19	43,6	55,2
Baix Llobregat	1	0	0	Infinit	0,00	2	0	0	2	4	0	0	4	2,00	0,0	100,0
Baix Penedès	5	4	0	125,0	0,00	15	14	0	29	29	31	0	60	2,07	78,4	0,0
Barcelonès	0	0	0	0,0	0,00	0	0	0	0	0	0	0	0	0,00	0,0	0,0
Berguedà	38	74	0	51,4	0,00	142	300	0	442	325	655	0	980	2,22	18,2	47,3
Cerdanya	7	35	0	20,0	0,00	36	105	0	141	67	225	0	292	2,07	28,3	13,9
Conca de Barberà	12	27	1	44,4	2,50	51	87	4	142	119	184	9	312	2,20	44,7	35,3
Garraf	1	3	0	33,3	0,00	3	19	0	22	8	40	0	48	2,18	24,2	0,0
Garrigues	5	3	0	166,7	0,00	19	12	0	31	35	24	0	59	1,90	51,6	67,9
Garrotxa	42	53	6	79,2	5,94	154	203	17	374	343	451	39	833	2,23	36,4	44,1
Gironès	15	19	0	78,9	0,00	55	76	0	131	103	175	0	278	2,12	33,8	38,2
Maresme	2	16	0	12,5	0,00	9	39	0	48	20	98	0	118	2,46	62,5	0,0
Montsià	15	15	0	100,0	0,00	64	73	0	137	141	160	0	301	2,20	21,1	62,6
Noquera	8	31	0	25,8	0,00	30	94	0	124	63	184	0	247	1,99	13,4	38,3
Osona	48	71	0	67,6	0,00	167	260	0	427	385	585	0	970	2,27	14,8	50,4
Pallars Jussà	41	23	0	178,3	0,00	153	91	0	244	302	193	0	495	2,03	60,9	61,2
Pallars Sobirà	49	40	0	122,5	0,00	185	140	0	325	340	278	0	618	1,90	51,1	63,3
Pla de l'Estany	25	39	11	64,1	14,67	99	162	24	285	211	331	55	597	2,09	29,3	37,8
Pla d'Urgell	6	6	0	100,0	0,00	30	26	0	56	63	57	0	120	2,14	78,9	40,2
Priorat	26	16	0	162,5	0,00	94	66	0	160	197	140	0	337	2,11	39,3	68,6
Ribera d'Ebre	7	4	0	175,0	0,00	35	12	0	47	66	21	0	87	1,85	77,4	75,0
Ripollès	33	54	5	61,1	5,43	116	182	13	311	257	380	36	673	2,16	51,8	31,6
Segarra	18	21	2	85,7	4,88	59	75	6	140	119	153	11	283	2,02	0,0	54,3
Segrià	1	4	0	25,0	0,00	4	17	0	21	7	32	0	39	1,86	0,0	41,2
Selva	21	17	1	123,5	2,56	92	64	6	162	198	154	14	366	2,26	14,6	68,1
Solsonès	46	42	0	109,5	0,00	141	117	0	258	287	229	0	516	2,00	38,4	64,6
Tarragonès	4	4	0	100,0	0,00	10	15	0	25	21	35	0	56	2,24	0,0	67,7
Terra Alta	9	12	0	75,0	0,00	40	42	0	82	81	107	0	188	2,29	63,2	38,0
Urgell	14	12	0	116,7	0,00	53	40	0	93	122	80	0	202	2,17	60,6	60,4
Val d'Aran	10	7	0	142,9	0,00	43	41	0	84	84	75	0	159	1,89	70,0	50,4
Vallès Occidental	1	1	0	100,0	0,00	5	3	0	8	10	4	0	14	1,75	100,0	0,0
Vallès Oriental	18	16	0	112,5	0,00	79	51	0	130	166	106	0	272	2,09	67,6	58,6

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG a partir de dades del Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, Secretaria de Comerç i Turisme, 2008.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 25 Carnets d'artesania alimentària. Per sexe i comarca, 2008

Comarca	Titulars		
	Total	Dones	% dones
Alt Empordà	33	6	18,2
Alt Penedès	9	0	0,0
Alt Urgell	5	0	0,0
Anoia	5	0	0,0
Bages	12	1	8,3
Baix Camp	9	1	11,1
Baix Ebre	7	1	14,3
Baix Empordà	12	2	16,7
Baix Llobregat	15	0	0,0
Baix Penedès	4	0	0,0
Barcelonès	115	14	12,2
Berguedà	8	1	12,5
Cerdanya	2	1	50,0
Conca de Barberà	2	1	50,0
Garraf	5	0	0,0
Garrigues	1	0	0,0
Garrotxa	17	3	17,6
Gironès	17	1	5,9
Maresme	18	6	33,3
Montsià	6	1	16,7
Noguera	5	0	0,0
Osona	25	5	20,0
Pallars Jussà	2	1	50,0
Pallars Sobirà	3	1	33,3
Pla de l'Estany	2	0	0,0
Pla d'Urgell	4	1	25,0
Ribera d'Ebre	1	0	0,0
Ripollès	13	4	30,8
Segarra	1	0	0,0
Segrià	8	1	12,5
Selva	14	0	0,0
Solsonès	1	0	0,0
Tarragonès	10	0	0,0
Terra Alta	4	2	50,0
Urgell	16	6	37,5
Vallès Occidental	26	2	7,7
Vallès Oriental	19	4	21,1
Catalunya	456	66	14,5

Font: Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG a partir de dades de la relació de persones amb carnet d'artesà/ana alimentari/ària vigent (2008) del Servei de Denominacions i Marques del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

DONA I COTITULARITAT A LES EXPLOTACIONS AGRÀRIES CATALANES

TAULA 26 Expedients aprovats favorablement d'incorporació de dones joves per comarca, 2001-2006

Comarca	Nº expedients	% comarcal	Edat mitjana
Alt Camp	11	19%	31
Alt Empordà	16	20%	33
Alt Penedès	14	23%	32
Alt Urgell	8	22%	33
Alta Ribagorça	2	40%	29
Anoia	11	31%	33
Bages	26	36%	33
Baix Camp	9	21%	30
Baix Ebre	27	28%	33
Baix Empordà	4	13%	29
Baix Llobregat	9	26%	31
Baix Penedès	4	40%	34
Berguedà	16	26%	30
Cerdanya	10	29%	33
Conca de Barberà	6	20%	30
Garraf	2	40%	25
Garrigues	29	35%	32
Garrotxa	7	23%	32
Gironès	3	10%	31
Maresme	22	33%	29
Montsià	14	15%	33
Noguera	50	27%	31
Osona	22	22%	34
Pallars Jussà	17	36%	33
Pallars Sobirà	6	35%	30
Pla de l'Estany	4	24%	36
Pla d'Urgell	17	20%	30
Priorat	27	37%	34
Ribera d'Ebre	37	35%	32
Ripollès	4	12%	32
Segarra	9	21%	32
Segrià	33	13%	35
Selva	7	22%	32
Solsonès	24	44%	34
Tarragonès	7	26%	37
Terra Alta	67	39%	33
Urgell	18	26%	33
Val d'Aran	4	16%	36
Vallès Occidental	14	33%	31
Vallès Oriental	0	0%	0
Barcelonès	0	0%	0

Font: Expedients d'incorporació de joves agricultors del Departament d'Agricultura, Alimentació i Acció Rural.

TAULA 27 Associacions de dones rurals de Catalunya per comarques, 2008

Comarca	Associacions	% sobre Catalunya
Alt Camp	1	1,8
Alta Ribagorça	1	1,8
Baix Camp	5	8,9
Baix Penedès	1	1,8
Barcelonès	4	7,1
Berguedà	1	1,8
Cerdanya	1	1,8
Garrigues	5	8,9
Maresme	1	1,8
Montsià	2	3,6
Noguera	6	10,7
Pallars Sobirà	1	1,8
Pla d'Urgell	6	10,7
Priorat	2	3,6
Ribera d'Ebre	1	1,8
Segarra	3	5,4
Segrià	7	12,5
Solsonès	1	1,8
Tarragonès	1	1,8
Terra Alta	3	5,4
Urgell	3	5,4
Àmbit de Ponent	30	53,6
Catalunya	56	100,0

Font: Guia d'Associacions i Entitats de Dones de Catalunya de l'Institut Català de les Dones.

Nota: De les 4 associacions del Barcelonès, dues són seus centrals de sindicats agraris. Cal destacar que més de la meitat de les associacions de dones de temàtica rural de Catalunya es concentren dins l'àmbit de Ponent (Garrigues, Noguera, Pla d'Urgell, Segarra, Segrià i Urgell).